

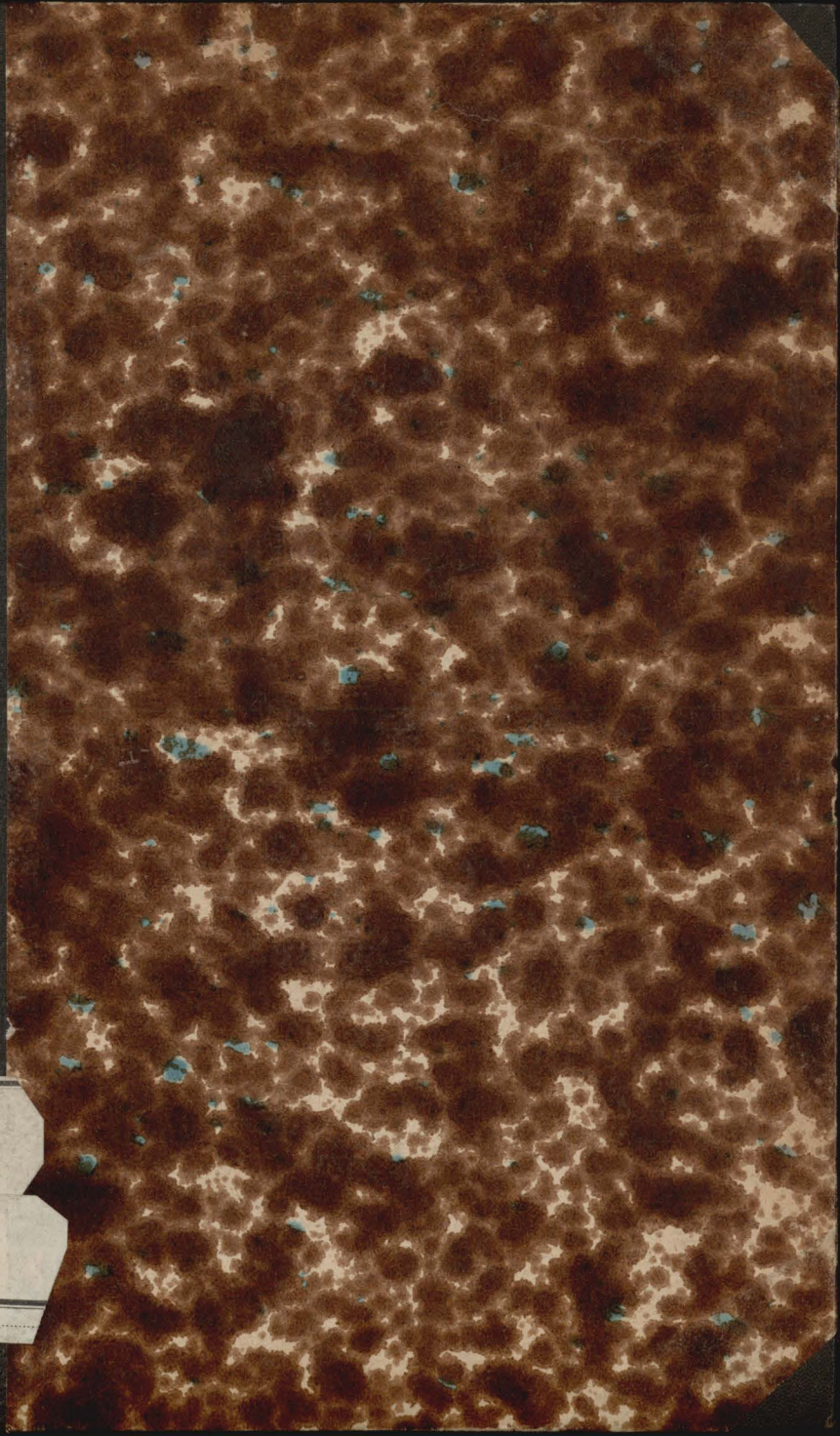
125

125

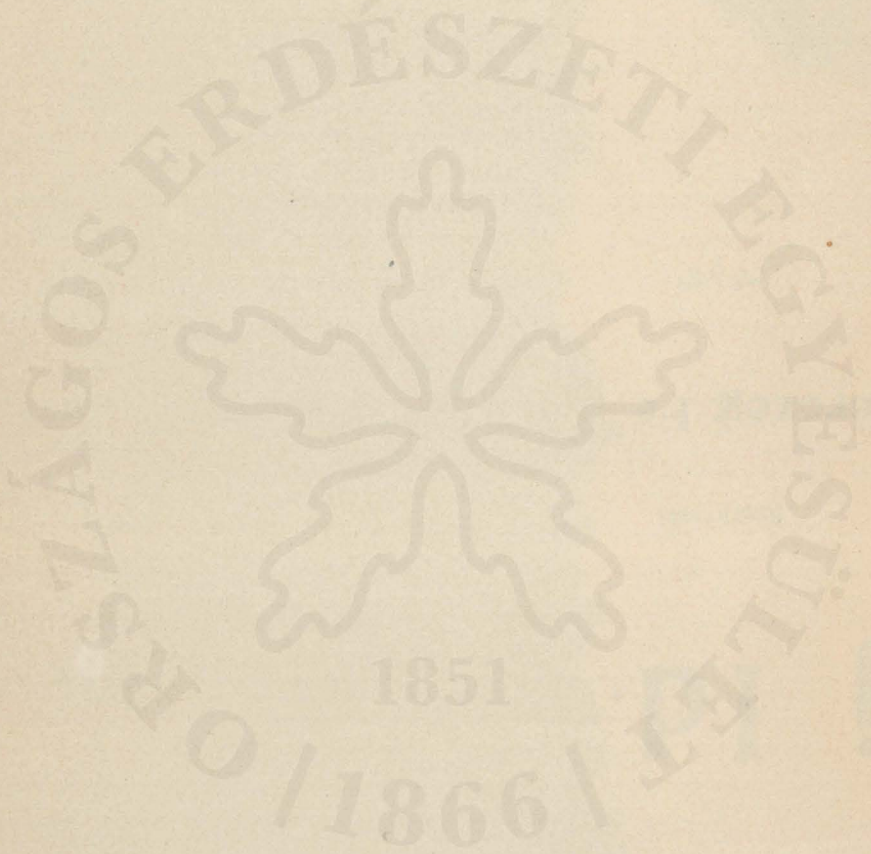
125

125

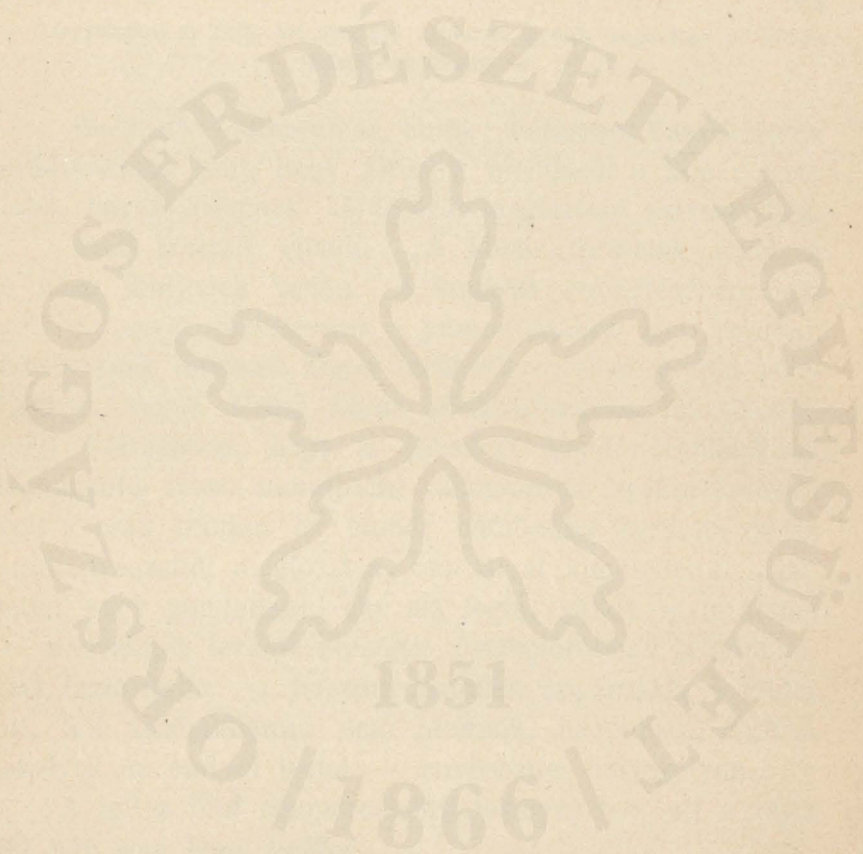
125

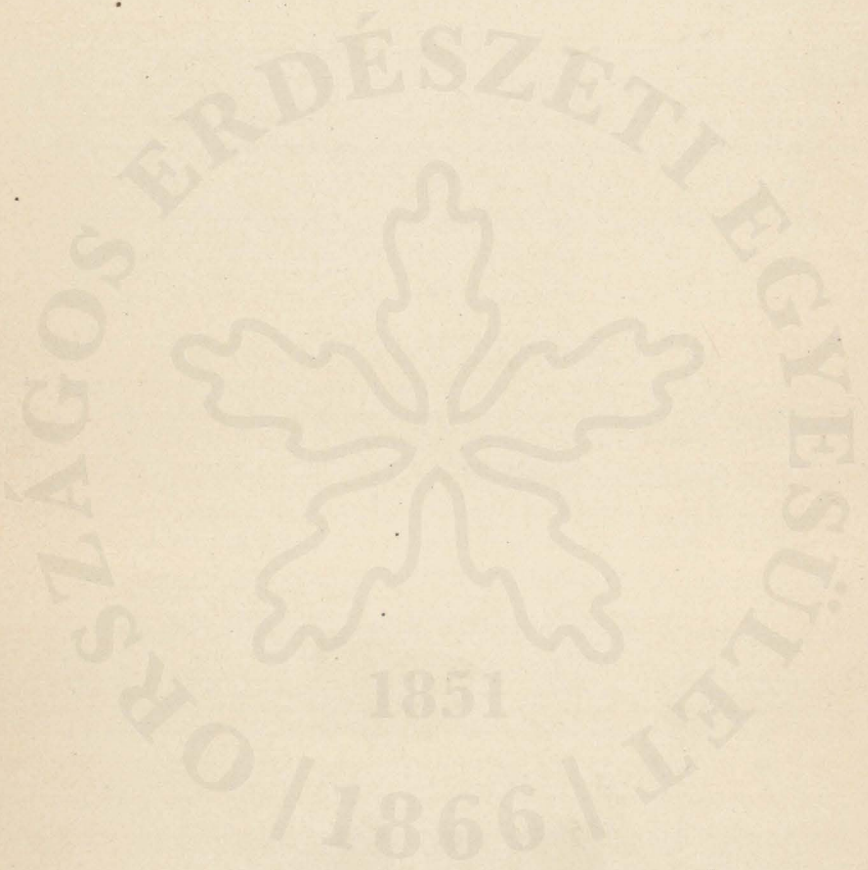

NO. C/1 - Hk. 125.

100-11.
11/16

Wagner

IX/4.
IIOEE Könyvtár
AII.EII. 2018**A kopár területek beerdősítésének kérdése. 43**

— Tárgyaltatt az 1896. évi országos erdészeti gyűlés augusztus hó 30.-án tartott első ülésén. —

Bedő Albert államtitkár, elnök: Felkérem Tavi Gusztáv erdőtanácsos urat, hogy kitűzött előadását a kopár területek beerdősítésének kérdéséről megtartani sziveskedjék.

Tavi Gusztáv előadó: „A kopár területek fekélyek a haza földjének testén.” A kopárok erdősítésében buzgólkodó egyik szaktársunk e jelmondatában igen találóan fekélyeknek nevezett kopár területek valóban a föld fekélyeinek, egyes részei kóros elváltozásainak tekinthetők, mert kétségtelen, hogy a jelenlegi kopár területeknek legnagyobb része, mondhatni valamennyie egykor erdősült volt s csak miután az ember hatalmába kerítette és az erdőtenyésztőtől megfosztva, csordáival kiméretlenül legeltette, vagy gondatlanul eke alá fogta, váltak e területek — melyeknek termőképességét őállapotukban a fatenyészet biztosította — hasznavehetetlen kopárokká, a földet ott, hol ártalmatlanná nem tétetnek, hasonlóan, mint a fekélyek az emberi testet — enyészettel fenyegetvén.

A hol a föld elkopárosodott, fekélyes lett, ott a rajta élő nép sem lehet boldog.

Legszomorubb példákat nyújtanak erre a régi műveltség székhelyei, melyekben hajdan az erdőpusztítás a legnagyobb volt és a nyomában járó kopárosodás iszonyu mérveket öltött. Kis-Ázsiában, a míveltségben és tudományokban előlhaladó, egykor oly hatalmas Hellas földjén,

a hajdan művelt és gazdag Spanyolország némely részeiben most kopár, forró sziklák merednek ég felé, az ott honolt kultúra elköltözött onnan, öröksége lett más nemzeteknek, és e földrészek mostani lakosai szegények, testileg és szellemileg satnyák s miveltségökben visszafejlődtek.

A legpusztább részek egyáltalán ma már lakatlanok.

Az újabbkori műveltség góczpontjai körül folytatott erdőpusztításnak nyomában hasonló kopárosodás mutatkozott; a hatalmas Velencei tengeri hatalmának, egykori kiterjedt tengeri kereskedelmének megállapítása közben elpusztította az akkor birtokában volt Karstvidéket; nagy területű kopár területekre akadunk Olaszország egyes vidékein, az Alpok déli lejtőin, Franciaországban stb., de itt a mai nemzedék már hozzálátott a sebek behegésztéséhez, még mielőtt a kopárosodásnak iszonyú következményei e vidékeket is az előbb említettek szomorú sorsára juttathatta volna; szigorú törvények, mélyre ható intézkedések és rendszabályok, milliókra terjedő kiadások, — és évtizedek, talán évszázadok fáradságos munkája kellene most ahhoz, hogy e részek a fatenyészetnek visszahódítva ártalmatlanná és ismét hasznot hozókká tétessenek. (Ugy van!)

A kopár területek keletkezése és terjedése hazánkban is a haladó kultúrával lépést tartott és hova-tovább nagyobbodik az a terület, mely a termőerejét védő erdők letarolásával és e területek észszerűtlen használata folytán részint már kopárrá vált, részint pedig jelenlegi használata mellett a biztos kopárosodásnak néz elébe.

Hogy nálunk az elkopárosodás még nem öltött oly nagy mérvet, mint némely más államban, az nézetem szerint, hazánk kedvező természeti viszonyain kívül főleg annak tulajdonítható, hogy nálunk a kultúra és az avval

járó fokozottabb földkihasználás még újabb keletü, a föld pedig gyérebben lakott.

A kopárosodásnak menete itt azonban ugyanaz, mint a régi kultúra országaiban és a műveltebb nyugati államokban.

A népesség szaporodásával mind nagyobb lett az a terület, mely erdőállagától megfosztva, első sorban és legtöbb esetben legelőül szolgált, vagy pedig eke alá került, sok esetben oly helyeken és a talaj oly minősége mellett is, a hol az a termőerejét védő erdőt nem nélkülözhetette. Más esetben pedig a használat mérve és módja volt olyan, mely a talaj romlását és következményeiben annak elkopárosodását idézte elő.

Különösen a jelen században, szigoruabban véve annak utóbbi évtizedeiben foganatosított nagyobb fahasználatok és a legelőknek a felszaporodott nagy marhaállományval való kiméletlen legeltetése, valamint nagy terjedelmű — arra állandóan nem alkalmas — területeknek feltörése idézte elő kopár területeink ijesztő területi növekedését és legelő területeink veszélyes megromlását.

Ugy hiszem, nem tévedek föltevésemben, sőt bizonyosnak vehető, hogy nálunk a nagymérvű erdőpusztítás és elkopárosodás kezdete a volt urbéri és egyéb birtokviszonyoknak rendezésével esik össze, midőn a községek és volt urbéresék a fa- és legelőilletőségük megváltása fejében kapott erdőt kiméletlen nem ismerő módon pusztítani kezdték, míg csak az 1879. évben alkotott erdőtörvényünk e pusztításnak legalább a föltétlen erdőtalajon álló erdőkre nézve véget nem vetett.

A mig ugyanis a birtokviszonyok rendezése előtt a volt urbéresék és egyéb jogosultak a földesur erdejében annak egész területén legeltettek, a legeltetés okozta

károsítások kevésbé voltak észlelhetők, mert a legeltetés rendszerént nagy területen történt, melynek termőerejét még azonfelül a faállomány is védte. Midőn azonban a birtokviszonyok rendezésével összes marhaállományukkal csak a megváltás fejében kapott, sokkal kisebb, tulajdon területükre szorultak a volt urbéresek és egyéb jogosultak, az e területtel arányban nem álló nagy marhaállománnyal folytatott kiméletlen és gondatlan legeltetés e területek romlását és pusztulását vonta maga után.

Elősegítette e területek pusztulását, illetve kopárosodását az is, hogy a volt urbéresek és egyéb jogosultak a legtöbb esetben a községekhez legközelebb eső és így már anélkül is leginkább megviselt részeknek jutottak birtokába; továbbá az a körülmény, hogy a közeli fekvésre való tekintettel legelő illetőségnek nem ritkán nem egészen megfelelő terület, sokszor arra éppen nem alkalmas erdőterület hasított ki, mely addig, a míg azt a rajta lévő faállomány védte, mérsékelt legeltetésre úgy a hogy alkalmas lehetett ugyan, de faállományától megfosztva, a nagyszámu marhaállománnyal folytatott kiméletlen legeltetés káros befolyásának nem tudott sokáig ellentállani és lassanként alig használható, kopárosodásnak induló legelővé, vagy igen sok esetben hasznavehetetlen kopárrá vált.

Némileg elodázta az ily legelő fejében nyert területek elromlását, ha azt új birtokosaik a faállománnyal együtt kapták és a faállományt nem használták ki azonnal; csak-hogy a legtöbb esetben maguk az új birtokosok fosztották meg e területüket elég vigyázatlanul ettől épen a nyerhető legelő érdekében, siettetvén ez által annak gyorsabb romlását rövid néhány évi jobb legelő kedvéért.

Tény az, hogy kopár területeink keletkezését elsöben

az erdőállomány elpusztítása és azután a kiméletlen, gondatlan legeltetés okozta. (Ugy van!)

De bármi volt légyen kopár és kopárosodó területeink keletkezésének szülő-oka, a szomorú valóság az, hogy már is nagy terjedelemben léteznek és ijesztő módon napról-napra több tért hódítanak el a mezőgazdasági és erdőgazdasági talajtól.

Bejárva hazánk területét, azt kell tapasztalnunk, hogy nemcsak egyes vidékeket sújt a kopárosodás baja, hanem majdnem mindenütt reáakadunk a talaj elszegényedésének jeleire. Legnagyobb mértékben természetesen a hegyvidék van a kopárosodás veszélyének kitéve, de ott találjuk a nagy Alföld rónáján is a futóhomokos területeket, melyek szintén ide sorozhatók. Hazánk bérceiről fakadó majdnem minden folyónk vizkörnyékén vannak kopárok s különösen a Maros, Olt, Küküllő és Aranyos völgyei, Nógrád vármegye, a Mátra vidéke, az alsó Duna partvidéke, a Balaton éjszaki része, és a Dunántul stejri határa tünnek ki e tekintetben.

De immár nemcsak a völgyek lakottabb részeiben és az előhegységben terjednek a kopárok, a mint azt számtalan helyen a vasutakról is észlelhetni, hanem a völgyek mélyebben fekvő területén is, a hol az erdészen és egy-egy turistán kívül alig fordul meg más művelt ember s a hol még nem is olyan régen fás növényzet védte a talajt, most kopárság van keletkezőben, melyről görgeteggel terhelve omlik alá az eső vize.

A kopár területek szaporodtával fogy népünk egyik létföltétele: a termőtalaj. Minden talpalatnyi terület, melyet hazánk földjéből elkopárosodni engedünk vagy a tenyészetnek vissza nem hódítunk, pótolhatlan veszteséget képez és feltartóztat haladó fejlődésünkben, mert nemcsak,

hogy elveszett reánk nézve gyümölcsözővé lenni és elvész vele népünk keresetforrásának drága kincse a talaj, hanem kisebbedik az adóalap s növekednek az egyesekre és az összálladalomra nehezedő terhek is. Minden talpalatnyi terület elkopárosodása növeli azokat a károkat, melyeket a mind sűrűbben jelentkező árvizek okoznak. (Helyeslés.)

Közigazgatási és államépítészeti közegeink volnának megmondhatóí annak, hogy mennyi költséget okoz a kopár területekről lerohanó, kavicsot és görgeteget magával ragadó esővíz által megrongált utak és egyéb műtárgyak jókarba hozatala, mennyibe kerül az ily területek által szolgáltatott hordalék eltakarítása? Kérdezzük meg az ily kopár területek szomszéd birtokosait, mi kárt okoz a területek hordaléka verítékkel megmunkált földeiken, mennyi drága termés ment már így tönkre?

Ugy hiszem, hogy több 100,000-re rug már csak az a közvetlenül szemlélhető kár is, melyet a kopár területek évenként okoznak. (Ugy van!) De ez a közvetlenül észlelhető és megbecsülhető anyagi kár még csekélynek mondható avval a veszedelemmel szemben, a melyet a kopárok és a fatenyészettől megfosztott, elkopárosodó legelőink a folyton sűrűbben jelentkező árvizek előidézése vagy fokozása által okoznak. (Helyeslés.)

Mint már előbb volt alkalmam említeni, a kopár és kopárosodásnak induló területek nagyobbrészt hazánk hegyes vidékeire esnek, melyek folyóink vizgyűjtőit képezik. Mennél inkább megfogyott ezeknek növényzete a gondatlan használat által, annál rohamosabban fut a csapadék völgynek, magával ragadva a hegyoldalak termőtalaját, vagy ha ilyen már nincs, kivájva a kőzetek porlékonyabb részét, a mivel a csekélyebb lejtésű részeken, tehát leginkább az Alföldön, a folyók medreit feltölti.

A mely csapadékmennyiség az erdősült területen csak ezer és ezer akadály legyőzésével hosszabb idő multán és akkor is csak részben jut a völgybe, az a növénytenyészetétől és különösen az erdőtől megfosztott kopár területekről egész tömegében rohanva lezudul, maga után hagyva pusztításának iszonyu nyomait. (Ugy van!)

Az erdők kétségtelen és bebizonyított szabályozói lévén a csapadék-vizek lefolyásának, már árvízvédelmi tekinteteből is azon kell lennünk, hogy a növénytenyészetüket vesztett hegyoldalokat, e veszélyes kopárokat újból mielőbb visszahódítsuk a fatenyészetnek. Ha a kopárok és azok nyomában keletkező vizmosások meg nem szüntettetnek, nemcsak az illető vidékek szenvednek és lakóik szegényednek el teljesen vagy vándorbotot ragadni kénytelenek, hanem ha a baj nem orvosoltatik, szenvednek a kopárok káros következményeitől a lejjebb, távolabb fekvő vidékek is, rájuk zudulván a romboló árvizek. Hiába emeltetnek azután a folyók töltései, hiába szélesbítettik folyton a töltések közötti tér, az árvízveszedelem a kopárosodással folyton nő, mert a folyók medre is folyton emelkedik a kopár területekről mind nagyobb mértékben szállított hordalék és iszap által feltöltve.

Nem kívánok a kopár területeknek az ország közgazdaságára kiható káros és veszélyes voltával itt tovább foglalkozni, hivatottabb toll ecsetelte már ismételten a veszedelmet, melylyel azok hazánk bérczes részeit és a magyar Alföldet is fenyegetik és így csak ismételném legfeljebb azt, a mit erdészetünk vezére az országos főerdőmester ur oly meggyőző szavakkal egyrészt a tudományos magyar akadémia 1886. évi 45-ödik ünnepélyes közgyűlésén mondott, másrészt pedig az Erdészeti Lapok hasábjain ismételten kifejezésre juttatott.

Különben legmeggyőzőbben beszélnek maguk a napról-napra több tért hódító kopárok és arra intenek, hogy elérkezett az idő, midőn erdősítésük és ártalmatlanná tételük már hazánkban is elodázhatlan égető kérdést képez, ha az elkopárosodott országok sorsára jutni nem akarunk, vagy ha nem akarunk egyes nyugati államok módjára a baj orvoslásához csak akkor fogni, midőn már milliók és milliók szükségesek ahhoz. (Ugy van!)

Minden kárba vesztett nappal aránytalanul nő a nehézség, a munka és pénzáldozat, a melyet az egyszer elpusztult talaj visszahódítására és annak termékenynyé tételére fordítanunk kell. (Helyeslés.)

Franciaország már az 1860. évben alkotott törvényt a kopár területek beerdősítésére az árvizek által Dél-Franciaországban okozott pusztításoknak elejét veendő, melylyel fényesnek mondható sikert tudott már eddig is elérni; hasonló czélból hozta az 1864. évben az elromlott legelők jó karba helyezéséről és azok füvesítéséről rendelkező törvényt és azóta milliókat szentelt e nagyfontosságú közgazdasági kérdés megoldására.

Porosz- és Olaszországban az állam milliók árán váltja magához a kopár és kopárosodó területeket, hogy azokat beerdősítve ártalmatlanná tegye és a kulturának megmentse.

Társországunk Ausztria is az 1882. évi tiroli nagy áradások által indítatva, megalkotta 1884. évben a kopárok beerdősítését és a vadpatakok szabályozását célzó talajjavítási alapot, melynek eredetileg 500,000 frtnyi évi dotációját az 1891. évi törvénnyel évi 750,000 frtra emelte fel.

A tervbe vett nagy terjedelmű munkálatok vezetésére külön osztályt szervezett a földmívelési ministerium-

ban, megfelelő számú személyzettel bíró új hivatalokat is állítván fel az egyes tartományokban, úgy, hogy most már 45 állandóan alkalmazott erdészeti műszaki tisztviselő intézi e fontos ügyeket.

De a magyar kormányt sem illetheti az a szemrehányás, hogy a kopárok terjedését eddig is összetett kézzel nézte volna, mert az ezen kopárok okozta veszélynek, valamint annak tudatában, hogy az erdők mily nagy fontossággal bírnak valamely ország közgazdaságára és mily hatalmas tényezők a kultúra és haladás biztosítására, vezérlő szakembereink gondoskodása folytán kormányunk is átértékelte a cselekvés szükségességét és az 1879. évi XXXI. t.-cikkkel életbe léptetett erdőtörvényünkben nemcsak a véderdőknek és a holt kézen lévő, továbbá mezőgazdasági művelésre állandóan nem alkalmas, vagyis feltétlen erdőtalajon álló összes erdőknek fentartását biztosította, hanem intézkedett egyúttal a kopár területek beerdősítéséről, a törvény 165. §-ában intézkedvén, hogy minden oly kopár terület, melyen hegyomlások hó- vagy köögörgetegek megakadályozására, szélvészek és vizek rombolásának, valamint a futóhomok továbbterjedésének meggátlása végett a talaj megkötése közgazdasági szempontból szükséges, beerdősítendő, és azután vagy mint feltétlen erdőtalajon álló, vagy mint véderdő kezelendő.

Mert azonban e törvény csak a meglévő erdőkre vonatkozik és arra, hogy az erdőgazdaságtól már régebben helytelenül elvont területek újbóli beerdősítése elrendeltesék, csak akkor ad jogot, midőn ezen elkopárosodott területek a szomszédos birtokokra veszélyesekké váltak, az 1884. évi XXVI. t.-cikkkel alkotott erdővásárlási alappal annak egyéb rendeltetése mellett a törvényhozás azt is célozta, hogy oly romlásnak indult erdőket, melyek a

jelenlegi kezelés mellett teljes elpusztulásnak és elkopárosodásnak néznek elébe, habár a jelenlegi állapotuk szerint nem is sorozhatók az erdőtörvényben említett kopárok közé, az állam részére való megszerzésük által a fatenyészet számára meg lehessen menteni.

A törvényhozás egyik legutóbbi alkotásában, a mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló 1894. évi XII. t.-cikkben, újból intézkedik némely kopárok és vizmosásos helyek ártalmatlanná tételéről az által, hogy midőn a vizmosásos és vizmosás veszélyének kitett területeknek a kultura számára való megmentését célozván e törvény 13. §-ában kimondja, hogy ezeken a területeken a legeltetés egészben, vagy részben eltiltható és felhatalmazza az illetékes hatóságokat arra, hogy ezen területek befásítását, vagy a más óvintézkedéseket elrendelhesék, mihelyt a mások birtokát kárral fenyegetik.

E törvénynek 14. §-a pedig a korlátolt forgalmu birtokon létező, befásításra alkalmas és célszerűbben nem használható kopár területeknek záros határidő alatt való befásítását egyenesen el is rendeli.

Ugyanez a törvénycikk a 47. §-ában elrendeli továbbá, hogy a községi faiskolákban első sorban a fennebb idézett §-okban körülírt területek befásítására és a futóhomok megkötésére, vagy meredekebb partok és szakadások biztosítására szükséges csemeték neveltessenek. A törvény 21. §-ából kifolyólag pedig a közös legelőre hajtható állatok száma és a legelő terület egyes részeinek mely időben és sorrendben való legeltetése megállapítandó lévén, módot nyújt arra, hogy a kopárosodás veszélyének kitett közös legelőterületek megmentessenek.

Hogy a volt urbéresek és zsellérek a faizási jog megváltása fejében számukra kihatott erdőterületek fel

ne oszthassák és azt mint közös vagyont kezelni tartoz-
 zanak, miáltal pedig az erdők pusztítása és a talaj elkopá-
 rosodása bizonyos tekintetben szintén megakadályoztatik,
 arra nézve már az 1871 évi LIII. t.-cz. rendelkezik.
 A törvény ezen rendelkezésének betartásáról szól az igaz-
 ságügyi miniszternek az összes királyi törvényszékekhez,
 mint urbéri bíróságokhoz intézett 1882. évi 14.778 számú
 körrendelete is.

A kopárok keletkezését megakadályozandó, kormány-
 rendeletek intézkednek továbbá arról, hogy az erdei szol-
 galom-megváltási munkálatoknál a községeknek, illetve
 volt urbéreseknek kiadandó erdőterületek kellő használ-
 hatósága iránt a kir. erdőfelügyelők véleménye az urbéri
 bíróságok által meghallgattassék és hogy olyan esetekben,
 a midőn az urbéri rendezés folyamán el nem kerülhető,
 hogy szántóföld-, rét-, vagy legelőjárandság fejében véd-
 erdő jellegű, vagy feltétlen erdőtalaj természetével bíró
 területek adassanak ki, az ítéletben megállapíttassék annak
 kötelezettsége, hogy a kiadott területen lévő faállomány
 kivágatására nézve az erdőtörvény intézkedései betartassan-
 nak. (Igazságügyi miniszter 1884. évi 51.055,— 1889. évi 1895.
 és 1890. évi 20.326, valamint a földmivelésügyi miniszter
 1885. évi 14.556 és 1890. évi 28.589 számú körrendeletei.)

A kopároknak beerdősítésére pedig buzdítják a birto-
 kosokat azok a jutalmak, melyeket a földmivelésügyi
 miniszter az országos erdei alap jövedelméből az erdő-
 törvény 165. §-ában megjelölt és közigazdasági szempontból
 is szükséges erdősítések előmozdítására 1886. évtől kezdő-
 dőleg évenként 100-tól egészen 1000 koronáig terjedő
 összegekben kitűzött s örvendetes körülmény, hogy mindég
 akadtak a jutalomra méltó erdősítések, sőt a jutalomnak
 számát utóbbi időben 6-ról 12-re kellett emelni.

De ennél is nagyobb jelentőségű az államnak az erdőtörvény rendelkezésén alapuló az az intézkedése, hogy évenként nagy mennyiségű ingyen csemetét oszt ki a kopárok erdősítésére.

Az így kiszolgáltatott ingyen csemeték mennyisége évről-évre emelkedik és az 1883. évtől kezdődőleg a mai napig ily célra már a 100 milliót is jóval meghaladó mennyiség lett kiszolgáltatva.

Az ily célra szükséges csemeték minél nagyobb mennyiségben való nevelését biztosítandó, nemcsak az ország négy különböző helyén felállított erdőőri szakiskoláknál rendeztetek be igen nagy terjedelmű csemetekertek, hanem a kincstári erdők kezelésénél is elrendeltetett, hogy minden kincstári erdőgondnokságban az illető vidék kopár területeinek erdősítésére alkalmas különféle fanemekből együttvéve kétannyi csemete neveltessék, mint a mennyi arra az esetre szükséges lenne, ha az illető erdőgondnokság összes erdőterületén az erdősítés ültetéssel teljesítenék. (Földmívelésügyi minister 1883. évi 6140 számú körrendelete.)

Az állami kezelésbe átvett községi erdőknél is számos olyan nagy terjedelmű csemetekert létesített, melyeknek csemetéi a fent említett célra kiadatnak.

Végül nagy fontossággal bír a kopárok erdősítésére nézve az, hogy az 1896. évi állami költségvetésben az erdőőri szakiskolák kiadásai, melyek eddig az országos erdei alapot terhelték, külön fejezet alatt irányoztattak elő, a mi által az országos erdei alap jövedelme tekintélyes megterheltetéstől fölszabadult és ennélfogva a kopár területek beerdősítésének előmozdítására az eddiginél jóval nagyobb összegeket áldozhat; már is folyamatban van az eljárás arra nézve, hogy a kopár területeknek oly

birtokosai, kik az erdősítési munkálatoknak teljesítésére önként vállalkoznak, még mielőtt azok az 1879 évi XXXI. t.-cz. 165. §-a alapján elrendeltetnének, az erdősítés közgazdasági értékéhez és fontosságához, valamint a tényleg felmerült költségek nagyságához mértén megfelelő segélyezésben részesíttessenek s illetve, hogy az erdősítési munkálatok költségeinek megfelelő részét, a mennyiben ezt a rendelkezésre álló hitel meg fogja engedni, az állam viselje.

A törvényhozás és a kormány tehát nem nézte tétlenül hazánkban a kopárosodás terjedését, hanem áthatva e kérdésnek az ország egész közgazdaságára kiható fontosságától, megragadták mindég a kinálkozó alkalmat, hogy üdvös törvényekkel és sok becses intézkedéssel hazánk földjének ezeket a veszélyeztetett részeit megmentsék a kulturának, még mielőtt egész vidékek elpusztulnának és népek kivándorolni kénytelenek.

Az alkotott üdvös törvénynek és a kormánynak fennebb említett nagybecsű intézkedései folytán meg is indult e téren a tevékenység, mely különösen a legutóbbi időben általánosabb és hova-tovább kiterjedtebb lett, a mit sok helyen már igen örvendetes eredmények hirdetnek. Így, hogy több példát ne említsek, Heves vármegyében a Tarva-völgy felső folyásán az illetékes tényezők buzgólkodása folytán 22 község határában fekvő, közel 7809 hold kiterjedésű veszedelmes kopár terület beerdősítésére önként vállalkoztak azok birtokosai.

A legnagyobb elismerés illeti mindazokat, kik ezen áldásos, az illető vidékre nagyfontosságú munkának kezdeményezői, lelkes megteremtői voltak; dicséret illeti azt a felvilágosodott birtokososztályt és a derék népet, mely saját érdekeit felfogva, oly szép példával jár elül. Az ország egész területét illetőleg azonban és tekintve a

felerdősítendő veszélyes kopárok kiterjedését és azt a szükségszerű sürgősséget, melylyel e bajon segíteni kell, — sajnos — még mindég nem lehet azt mondani, hogy az eddigi eredmények kielégítők lennének.

Ha biztató is a remény és bizvást feltehető, hogy a már megkezdett és hova-tovább fokozódó tevékenység és társadalmi érdeklődés, a fennálló törvényeknek szigorú végrehajtása és a törvényhozás által rendelkezésre bocsájtott, bár még mindég csekély, de mégis nagyobb összeg segélyével a kopárok beerdősítése terén jövőben az eddiginél jóval kedvezőbb eredmények lesznek elérhetőek, még sem zárkozhatunk el annak felismerésétől, hogy e nagyfontosságú cél a kellő sikerrel és időben csak a meglévőkön felül még életbe léptetendő, mélyreható további újabb intézményekkel és az eddiginél nagyobb állami támogatás mellett sikerülni kell elérni. (Igaz! Ugy van!)

Ez indította az 1896. évi ezredéves kiállítás alkalmából tartandó kongresszusszerű országos erdészeti gyűlés előkészítésére kiküldött bizottságot is arra, hogy a hazai földmivelés érdekeit oly közelről érintő kérdés tárgyalását programjába felvegye, még pedig abban a biztos reményben, hogy e kérdés megvitatásában nemcsak a szorosán vett erdészeti szakemberek fognak élénk részt venni, hanem az életből merített tapasztalatokkal és bölcs tanácsokkal a legközvetlenebbül érintett birtokos-osztály irányadó tagjai is hozzájárulni fognak ahhoz, hogy az országos erdészeti gyűlés az e téren ránk váró nagy feladat sikeres megoldására vezető legcélszerűbb utakat és módokat az ország tényleges viszonyainak legmegfelelőbben megjelölhesse, és hogy e fontos kérdés iránt az érdeklődést szélesebb körben is felkeltvén, ez által a kopár területek megkezdett beerdősíté-

sének ezentul nagyobb arányokban való folytatása biztossággal.

Az a szives készség, melylyel az egyes törvényhatóságok erdészeti bizottságainak elnökei e kérdést az országos erdészeti gyűlés előkészítésére kiküldött bizottság megkeresésére, a vármegye birtokosaiból és arra hivatott szakembereiből alakított helyi bizottságokban tárgyalták, legmeggyőzőbb bizonyítékát képezheti annak, hogy e kérdés iránt országszerte tényleg már fennáll az érdeklődés és hogy közgazdasági fontosságáról, valamint megoldásának szüksége felől nemcsak szorosán vett erdészeti szakembereink, hanem ép ugy a birtokos osztály is meg van győződve.

Csakis e vállvetett szives közreműködés tette lehetővé, hogy egyfelől a kopár területeknek legalább megközelítő nagyságáról és természetéről, valamint azok állapotáról, továbbá a beerdősítés munkája elé gördülő nehézségekről az egész országot illetőleg tájékoztató képet nyertünk, másrészt az erdősítési nehézségek elhárítására, vagyis a kérdés miként vélt megoldása iránt az országban uralkodó véleményeket és nézeteket ismerjük.

Nem mulaszthatom tehát el és igen kedves kötelességet teljesítek ezennel, midőn e helyütt is őszinte köszönetet mondok az országos erdészeti gyűlés előkészítésére kiküldött bizottság nevében a buzgóan teljesített munkáért mindazoknak, kik ebben az országos érdekű kérdésben oly szives készséggel közreműködtek.

A szolgáltatott adatok igazolják legjobban, mily nagy a beerdősítést igénylő kopár terület, melynek nagyobb része ugyszólván parlagon hever.

A kopár területek területi kiterjedésére nyert ezen adatok, ha nem is vehetők egész pontosaknak, — hisz erre sokkal

kevesebb idő állott rendelkezésre, semhogy ily nagy munkát igénylő felvételeket az utolsó részletig eszközölni lehetett volna, — mégis felette becses anyagot és tájékozást nyujtanak. (Halljuk.)

A nyert adatok alapján és azokból következtetve, a sürgős beerdősítést igénylő kopár területek kiterjedése hazánkban megközelítőleg 200,000 holdra tehető, mely területben azonban nem foglaltatnak bent azok a rosszul kezelt legelők és feltört területek, melyek ha újból, legalább bizonyos mértékig, be nem fásítatnak és egyúttal ápolásukra azontul több gond nem fog fordíttatni, rövid időn belül teljesen elpusztulnak és veszedelmes kopárokká válnak.

E pusztuló félben lévő legelők és szántók területe bizonyára megközelíti, ha meg nem haladja a kopárok-nak fent kimutatott területét; úgy, hogy hozzávetőleg mintegy 400,000 holdra tehető az a terület, mely a jelenlegi kérdés tárgyalásánál érintve van.

Megdöbbszentő valóban a kopárosodás mértéke különösen egyes törvényhatóságok területén: így pl. magában Hunyad vármegyére a kopár területek és kopárosodásnak induló legelők kiterjedése 25,000 holdnál nagyobb területtel van kimutatva.

Legaggasztóbb pedig e mellett az, hogy a kopár területek és kopárosodó legelők legnagyobb részben, mint az a helyi bizottságok által nyujtott adatokból kiderül, oly kisebb magánbirtokosok, szegény községek és közbirtokosságok kezén vannak, melyek nem rendelkeznek azzal a pénzüsszeggel, mely e nagy terjedelmű területek beerdősítéséhez okvetlenül megkivántatik; és épen e szegénysorsu birtokosok ragaszkodnak e területek használatához, illetve legeltetéséhez legszivesebben, még akkor is, ha az

illető területen a legelő marha néhány fűszálon kívül egyebet nem talál.

A birtokosok szegénysége egyfelül, másfelül pedig az a szivós álhatatosság, melylyel azok épen szegénységöknél fogva a szóban lévő kopár vagy kopárosodó területeik legeltetéséhez ragaszkodnak és az erdősítés ellen ezen indokból a népnél a legtöbb helyütt táplált ellen-szenv képezik egyuttal a legnagyobb akadályt, mely e kopár területeknek mielőbbi beerdősítését hátráltatja. (Ugy van!)

A helyi bizottságok ezen munkálataiból megtudjuk továbbá azt is, hogy a kopár területek beerdősítésének akadályát képezi az e célra szolgáló csemetekertek hiánya, mert az állam által e végből létesített csemetekerteken kívül más ily csemetekertek nem is léteznek; a kis számban létező, egyéb célra szolgáló csemetekertekben pedig az évi vágások felujításához szükséges csemetemennyiséget is alig lehet nevelni, nemhogy ezek még azon felül a kopárokra szükséges csemetéket is szolgáltatnak. Az ültető anyag tehát eddig nem is volt beszerezhető, az állami csemetekertek pedig csak korlátozott területre szolgáltathattak csemetéket és sok esetben oly távol vidékekről, hogy nemcsak a birtokosok által viselendő szállítási költségek drágították meg nagyon az erdősítési munkálatokat, hanem az ültetési anyag sem juthatott oly minőségben rendeltetési helyére, mintha az a kiültetés helyéhez közel fekvő helyen termeltetett volna, a minek következtében a siker sem volt kielégítő s a birtokosok erdősítési kedve is alább hagyott.

Még egy további és igen figyelemre méltó akadály a kopárok erdősítésének, hogy az illető kopárok tulajdonosainak a legtöbb esetben nem állottak, illetve nem is állanak oly szakemberek rendelkezésükre, kik nekik az

ez irányban szükséges utbaigazitásokkal szolgálhatnának és a kikre a munkának szakszerű vezetését reábizhatták volna, pedig éppen a kopárok erdősítése igényel sok szakismeretet és körültekintő vezetést.

A beerdősítés munkájának gyorsabb előhaladását akadályozta nézetem szerint az is, hogy az ezen beerdősítést igénylő területek eddig sem szakszerűen megállapítva, sem összeírva nem voltak és így az intéző körök sem bírtak sok esetben tudomással azok nagy terjedelméről és nem ismerhették azokat a vidékeket, illetve helyeket, a hol azok terjedelme, vagy veszélyes volta a fokozott tevékenységet megköveteli. Kétségtelen az is, hogy a közvetlenül érdekelteken és a szakembereken kívül kevesen voltak, kik ismerték volna e kérdés általános közgazdasági horderejét, mit a legtöbben csak lokális természetűnek tekintvén, nem tulajdonítottak neki különös fontosságot.

Nem hagyható végül megemlítés nélkül a kopárok birtokosai egy részének mivelttségi tekintetében mutatkozó hátramaradottsága sem.

Ezek nem is ismerik a veszélyt, mely e kopárok által birtokaikat és hazánk földjét fenyegeti, mások pedig közönnyel nézték, mint pusztul napról-napra az a terület, mely existenciájuk föltétele, s nem törödvén a holnappal, csordáik özönével néhány sovány fűszál kedvéért akkor is tapostatják, midőn megfelelő kimélet mellett maguk és utódaik számára még könnyű szerrel megmenthető volna. (Ugy van!)

Már pedig mindaddig, míg a kopárok erdősítésének fontosságáról és horderejéről, ép úgy, mint annak szükségességéről, a birtokos osztály nincs meggyőződve; a míg ez a meggyőződés az intéző körökben helyet nem vívott

ki magának és a társadalom minden rétegébe be nem hatolt : kielégítő gyors eredményt alig remélhetni. (Helyeslés.)

Ennek elérésére az első és kezdeményező lépés akkor történt, midőn az országos erdészeti gyűlés előkészítésére kiküldött bizottság a kopárok kérdésében az egész ország leghivatottabbjainak véleményét kérte ki és az a készség, melylyel részökről a kérdés felkaroltatott, biztató jelnek tekinthető arra, hogy a közérdeklődés e kérdés iránt már országszerte megindult, mit Heves vármegye példája is bizonyít.

Ezen felül azonban a kopárok erdősítését a magam részéről — mint már szerencsém volt említeni — okvetlenül még más mélyre ható intézkedésekkel és eszközökkel vélem biztosítandónak, melyek röviden abban foglalhatók össze, hogy az állami kezelés megalkotandó törvény útján az összes községi, vagyon községi s volt urbéres közbirtokossági és bizonyos körülmények között még némely holtkézen levő erdőkre, evvel együtt pedig a beerdősítendő kopárokra is kiterjesztessék és hogy a kopár területek beerdősítése mindenütt, a hol az erdősítés közgazdasági tekintetéből történik és ha az a birtokosra nagyobb terhet ró, mint a mennyi az erdősítésből reá háramló haszon értéke vagy az erdősítés teljesítésére a birtokosok önerejükből nem képesek, az állam részéről megfelelő anyagi támogatásban részesítessék. (Élénk helyeslés!)

Az állami erdőkezelésnek törvényhozási uton való kiterjesztése esetén ugyanis a községi és vagyonközségi, továbbá volt urbéres közbirtokossági és bizonyos körülmények között még egyéb holtkézen lévő erdők kezelése állami erdőtisztekre volna bízva és így minden vármegyében állami erdészeti közegek állának rendelkezésre,

kik egyúttal a beerdősítendő kopár területeket is kezelnék és ezeknek beerdősítése körül felmerülő összes műszaki teendőket végeznék. (Helyeslés.)

Szükséges volna azonban a megalkotandó törvényben határozottan kimondani, hogy az állami erdőtisztek kezelése alá nem csupán azok a beerdősítendő kopár területek tartozzanak, melyek az imént említett és állami kezelésbe veendő erdők birtokosainak tulajdonát képezik, vagy a melyek az 1879. évi XXXI. t.-cz. 165. §-a szerint kötelezőleg beerdősítendőek, hanem azok a más birtokát veszélyeztető vízmosásos, vagy vízmosás veszélyének kitétt területek is, melyeknek befásítása a 1894. évi XII. t.-czikk 13. §-a szerint alárendeltetett, illetve azok a korlátolt forgalmu birtokokon létező kopár területek is, melyek ugyancsak a most hivatolt törvényczikk 14. §-a értelmében záros határidő alatt befásítandók.

A megalkotandó törvénynek gondoskodnia kellene arról is, hogy minden egyéb, előbbi pontok alá sorozható kopár területek is, ha birtokosaik a földmívelési minister által megállapítandó részletes terv szerint való beerdősítésére magukat önként kötelezik és evvel a legnagyobb mérvű állami támogatásra igényt szereztek, szintén az állami erdészeti közegek által kezelendők. (Helyeslés.)

Az állami erdőkezelésnek a fentemlített összes területekre való kiterjesztése által tehát el volna érve továbbá az is, hogy az állam által az egész országban, még pedig mindenütt, a hol erre szükség van, a kopárok erdősítéséhez szükséges csemeteanyag termelésére saját közegeivel megfelelő csemetekertek létesíthetnének, melyekben azután nemcsak az illető vidék kopárainak erdősítésére legalkalmasabb csemeték neveltetnének a kellő mennyiségben, hanem, minthogy a csemetekertek a kopár

területek közelében a szükséghez képest rendeztetnének be, onnét a csemetéknek a kopár területekre való szállítása alig számba vehető költséggel volna összekötve és a birtokosok oly ültetési anyag birtokába juthatnának, mely ugyszólván a termelési helyen felhasználva, a legtöbb sikert biztosítaná. (Ugy van!)

A községi stb. erdőket kezelő ezen állami erdészeti közegek által volnának egyuttal a kerületükbe eső összes kopárok és kopárosodó területek is a később említendő helyi bizottságok részéről történt megállapítás után részletesen felveendő és az azokra vonatkozó törzskönyv összeállítandó.

E közegek készítenék el a beerdősítendő kopárok erdősítési tervét és az ő felügyeletükre és vezetésükre volnának bízva a beerdősítési munkálatok. Egyáltalán e közegek végeznék a kopárok erdősítésénél valamint a vízmosásos területek megkötésénél felmerülő összes műszaki teendőket; mihez képest számuk az ezen munkálatokra való tekintettel volna megállapítandó.

Itt tartom megemlítendőnek, hogy a kopár területek beerdősítési kérdéseinek tervszerű megoldhatása tekintetéből okvetlenül szükségesnek és elkerülhetetlennek vélem, miszerént ugy a kopár területek, mint a kopárosodásnak induló legelők is az egész országban birtokosok és parcellák szerént, valamint jogi és természeti minőségük és végre kiterjedésükre nézve bizottságilag megállapíttassanak és összeírassanak. (Helyeslés.)

A megállapítást és összeírást véleményem szerént a közigazgatási bizottság javaslatára a földmívelési minisztérium által alakítandó külön helyi bizottságokra kellene bízni. E bizottságok tagjai lehetnének a kir. erdőfelügyelő, a járás főszolgabirája, illetve a városi kapitány, a vármegyei mezőgazdasági bizottság előadója, illetve utóbbi

helyett a járási mezőgazdasági bizottság egy tagja, továbbá az illető községek határára illetékes állami erdőtiszt és végre mind azokban az esetekben, midőn a kopár területek megállapításánál árvizvédelmi tekintetek is forognak fenn, az illető területre illetékes állami kulturmérnök is.

A megállapításnál és összeírásnál e kopár területeket alábbi osztályokba vélném sorozandóknak; vagyis külön volnának kimutatandók:

1. az 1879. évi XXXI. t.-cz. 165. §-ában említett azon közigazgatásilag veszélyes kopárok, melyek az erdő-törvény most említett szakasza és ugyanezen törvény 166. §-ának rendelkezései szerint beerdősítendők;

2. azok a vizmosásos és vizmosás veszélyének kitett területek, melyeknek befásítása a mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló 1894. évi XII. t.-czikk 13. §-a értelmében az illetékes közigazgatási hatóság részéről elrendelhető;

3. a korlátolt forgalmu birtokokon létező befásításra alkalmas, más módon okszerűbben nem használható kopár területek, melyeknek befásítása az előbbi pontban idézett törvényczikk 14. §-a alapján az illetékes közigazgatási bizottság által elrendelendő;

4. a kopároknak tekinthető oly feltétlen talaju erdőterületek, melyek az 1879. évi XXXI. t.-czikk 4. és 5. §-ai alapján beerdősítendők, illetve felújítandók;

5. az előbbi pontok alá nem sorozható összes többi kopár területek és

6. mindazok a kopárosodásra hajló területek, melyek ma ugyan még nem sorozhatók a kopár területek közé, de a melyeknek elkopárosodása a jelenlegi kezelési és használati mód mellett kétségtelenül bekövetkeznék.

Hazánk kopár területeinek fennebbi minősítés szerénti elkülönített felvételét a beerdősítésök folyamatba tétele körül követendő különböző eljárás indokolja, a mennyiben az majd az erdőtörvény, majd a mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló törvény alapján és azoknak különböző rendelkezéseihez képest kell folyamatba tenni, vagy a midőn a törvények rendelkezésein kívül esnek, beerdősítésök kérdését társadalmi és egyéb megfelelően választott eszközökkel kell megoldásra vinni. (Helyeslés.)

Szükségesnek vélem továbbá a kopár területeknek fennebbi minősítés szerénti összeírását azért is, hogy az intéző és hivatott körök mindenkor tájékozva legyenek az iránt, hogy a különböző megítélés és eljárás alá eső kopárok területi kiterjedések szerént miként oszlanak meg és hol fekszenek azok, mert csak így lesz lehetséges mindenütt az adott körülményeknek leginkább megfelelő és legbiztosabban célhoz vezető utat és módot megválasztani és a beerdősítés kérdését kedvező megoldásra juttatni.

Bár az állami kezelésnek az ország összes községi stb. erdeire, valamint a beerdősítendő kopár területekre a fennebb jelzett módon való kiterjesztését és a kopárok említett összeírását a célhoz vezető elengedhetlen eszközöknek tekintem és általuk a cél meg is lesz közelíthető, mind a mellett teljes sikert egyedül ezekkel, az állami anyagi támogatás nélkül, remélni véleményem szerént nem lehet, sőt ez utóbbit tartom a célhoz vezető eszközök legfontosabbikának. (Ugy van!)

Ennek legfőbb oka pedig abban rejlik, mert — a mint már fennebb is említeni szerencsém volt — a kopárok legnagyobb része olyan szegény sorsu magánbirtokosok, szegény községek és közbirtokosságok tulajdonát képezik,

melyek a beerdősítés munkálatait önerejükből nagyobb anyagi támogatás nélkül teljesíteni nem képesek, de ha képesek is volnának, teljes joggal alig követelhető, hogy e birtokosok akkor, midőn a beerdősítést inkább mások birtokának megvédése céljából, tehát inkább közérdekből és árvizvédelmi tekinteteből kell végezniök, e nagy pénz-áldozatokkal járó munkálatokat — talán még önfentartási szükségleteiket is korlátozva — egészen önerejükből teljesítsék. (Helyeslés.)

Tehát már méltányossági tekintetek is, de meg maga a nagyfontosságú közgazdasági cél indokolják a nagyobb anyagi támogatást és teszik kívánatossá, sőt szükségessé, hogy a kopárok erdősítése országos erővel, vagyis az állam által nagyobb mértékben segélyeztessék.

Az ily közérdekű erdősítéseknek szükségszerű segélyezését ismerte el a törvényhozás is már akkor, midőn az 1879 évi XXXI. t.-cz.-ben a közérdekből beerdősítendő kopárok erdősítési munkálatait az állam által segélyezendőkné mondotta ki.

Vegyünk példát a külföldről, mely milliókat költ ily célokra; — nálunk is nagyobb összegekre van szükség. Legyenek bár pénzügyi viszonyaink nem is a legkedvezőbbek: ha az országnak a kopárok által veszélyeztetett talaját megmenteni és a magyar Alföld folytonos árvizveszedelmét mérsékelni és állandóan elhárítani kívánjuk, a kopárok erdősítésének rendszeres, fokozottabb munkáját állami segélyezéssel kell támogatnunk. A törvényhozás által mind ez ideig nyújtott segély a tényleg e téren meglévő szükséglethez aránytalanul csekély, és évtizedek, jobban mondva évszázadok rontásainak orvoslására nem elegendő.

Elmulaszthatlan beruházások szükségessége áll itt az ország előtt, melyeket legvitálisabb érdekeinek veszélyez-

tetése árán halaszthat ugyan továbbra is, de elkerülni semmi esetre sem fog, és minél továbbra maradnak el, aránytalanul nagyobbak lesznek. (Ugy van!)

Nem meddő, de busásan kamatozó befektetések ezek, mert ha el is tekintünk attól, hogy e beerdősítések által megmentetnek az illető területek a teljes elpusztulástól: megmentetik az adóalap és az illető vidék népének életforrása; s már magában az a körülmény, hogy a magyar Alföldön és valamennyi folyóvizeink mellékein eszközölt igen költséges szabályozási munkáink is egyedül a hegyeségi kopár és kopárosodó területek beerdősítése által tekinthetők állandóan biztosítottaknak, indokoltá teszi a nagyobb befektetést. (Ugy van!)

A drága vízszabályozási munkálatokkal megvédhetjük ugyan ideig-óráig az ország földjét az árvizektől, de tartósan e veszedelem csak úgy marad távol, ha azok a kiterjedt kopárok, fátlan hegyoldalak, milyeneket hegyes és dombos vidékeinken mindenütt láthatunk, ismét beerdősülnek.

Mindenekelőtt a vizek eredetén kell a bajon segíteni és milliókat takaríthatnánk meg vele, mert meg lennénk mentve azoktól majdnem évenként ismétlődő s százezrekre menő kiadásoktól, miket a kopár hegyoldalak, esővizhordta kavicscsal és földdel betemetett utárkok és utszakaszok rendbehozatala igényel; meg lennénk mentve attól az örökös veszedelemtől, mely az árvizekben fenyeget. (Élénk helyeslés.)

A vízszabályozási munkálatokra, utépitésre és utak fentartására az állam által kiadott milliók véleményem szerint csak úgy lesznek valóban helyesen felhasználva, ha azoknak egy része, vagy egy részökkel felérő összeg a kopárok beerdősítésére fordítatik.

Magyarország földmivelő népe nagy részének boldogulása és nyugalma függ attól.

Támogatni kellene tehát véleményem szerint a kopáraiknak beerdősítésére a törvények által kötelezett birtokosokat elsöbben is azáltal, hogy az ország különböző vidékein a beerdősítendő kopároknak központi helyein az állam által megfelelő nagyságu csemetekertek létesíttetnének és fentartatnának, melyekből a kopárok erdősítésére szükséges ültetési anyag teljesen ingyen és költség nélkül szolgáltatathatnék ki. Az illető területek — mig hasznohozókká válnak — adómentessé tétessenek.

Mindazokban az esetekben pedig, midön a beerdősítés közérdekből történik és arra a birtokos önerejéből nem képes, vagy ha az a birtokosra nagyobb terhet ró, mint a mennyi az erdősítésből reá háramló haszon értéke; az erdősítés munkája költségének egy része segélyképen az állam által volna viselendő. E segélyösszeg nagyságának megállapításánál szükségképen az a körülmény is figyelembe volna veendő, hogy a birtokos a legtöbb esetben — ha nem is értékes — de oly legelőtől esik el, legalább egy időre, melyet alig nélkülözhet.

Az állami segélyezést és támogatást nézetem szerint még abban az irányban is ki kellene terjeszteni, hogy a kopár területek megállapításának és összeírásának, valamint esetleges felmérésének költségei az illető birtokosokat ne terheljék, hogy e területeknek az állami közegek által való kezelése mindaddig, mig adómentesek, díjmentes legyen, valamint hogy a beerdősítés tervei ezen állami közegek által is díjmentesen készíttessenek el.

Azonfelül segélyeznie kellene az államnak az erdősítés céljából megkötendő vizmosások megszüntetésére előveendő oly munkálatokat is, melyeknek létesítésével

nagyobb fontosságú közérdekű cél összefügg és mely munkálatok költségei különben a birtokosra nehezedő elviselhetlen terheket rónának.

Viszont annak biztosítására, hogy a beerdősítés a célnak megfelelően eszközöltessék és a területek szintén megfelelően kezeltessenek: a beerdősített területek természeti minőségükhöz képest vagy mint feltétlen erdőtalajon álló erdők vagy mint véderdők, üzemterv szerént kezelendők volnának.

Az imént ajánlott anyagi támogatás bizonyos mértékben kiterjesztendő volna véleményem szerént azokra a kopár és kopárosodó területekre is, melyekre a fennálló törvények a kötelező beerdősítést nem rendelik el, ha birtokosok a területeknek a földművelésügyi ministerium által elfogadott, illetve megállapított terv szerénti beerdősítésére magukat kötelezik; mert a birtokosok ez idő szerént a beerdősítésre nem lévén kötelezhetőek, ezeknél a méltányossági tekintetek még inkább előtérbe kell, hogy lépjenek, annál is inkább, mivel azoknál a területeknél, melyek még nem kopárosodtak el, aránylag nagyobb értékű haszonélvezetokről is le kell mondaniok a birtokosoknak.

Az állami segítyezést ezen utóbb említett területeknél még azért is vélem alkalmazandónak, mert erdősítésüket a lehetőség szerént siettetni kellene, még mielőtt teljesen tönkre mentek; bevárni e birtokosokkal szemben azt az időt, míg a beerdősítés az erdőtörvény alapján elrendelhető, határozottan káros volna, nemcsak az illető birtokosra, hanem közgazdasági szempontból az országra is, azonfelül aránytalanul nehezebb és költségesebb is a baj orvoslása, midőn az már nagyra nőtt. (Ugy van!)

Indokolt és szükséges végre az állami anyagi támogatás

ezeknél a területeknél, mert ezeknél fognak a beerdősítés ellen a legnagyobb akadályok a legelő szükségképeni megszorítása folytán felmerülni.

Pedig tényleg nehéz a legeltetést nálunk most a faültetés javára korlátozni, mert a marhalétszám és különösen a községeké máris nagyobb, mint a mennyit az elsoványodott legelőkön jól eltartani képesek; mind a mellett elkerülhetlen az, különben néhány év múlva a kérdéses területek amugy sem lennének többé legeltethetők; különben is az erdősítési munkálatoknak az a célja, hogy e területeket állandóan a legeltetésnek megmentse.

De mert ezen legelőkre birtokosaiknak feltétlenül szükségök van nem szabad és nem is kell a legeltetést az egész területen egyszerre eltiltani, hanem az erdősítést csak fokozatosan, és oly mértékben teljesíteni, hogy a birtokos legelőjének mindenkor legalább egy részét használhassa.

Minthogy pedig a legtöbb esetben oly területeknek beerdősítéséről lesz szó, melyek hivatva vannak első sorban is legelőül szolgálni, nézetem szerint a beerdősítést illetőleg azt az elvet kellene elfogadni, hogy az mindig csak oly mértékig történjék, a mint az a cél elérésére, vagyis a kopárosodás megszüntetésére, vagy megakadályozására szükséges. Sok esetben célzott érhetni már az erdősítéssel, ha az a területnek csupán egyes veszélyeztetett részleteire terjesztetik ki, a többi részeit a területnek az eddigi használat háborítatlan folytatásának biztosítván; más esetekben pedig a cél a fáknek ritkább állása mellett is biztosítva leendő, midőn az ily erdősítés egyenesen a jobb legelő nyelés célját fogja szolgálni.

Ha ily esetben az erdősítés lehetőleg erős csemetékkel történik, vagy esetleg suhángok használtatnak és azok

a marha károsításai ellen kellően megvédenek, a legeltetés a területen alig lesz korlátozva.

Némely esetekben pedig lehetséges lesz a birtokosoknak a beerdősítési munkálatok előidézése és másként nem fedezhető legelőszükségletén azáltal segíteni, ha erdejükben a legeltetés az illetékes hatóság részéről átmenetileg és addig, míg arra okvetlenül szükség van, oly állapotokban is megengedtetik, a hol a legelő marha által való károsítás ugyan még teljesen kizárva nincs, de a mely állapotoknak fennállása azáltal nem veszélyeztetik; más helyen pedig arra alkalmas erdőrészeknek legelő-erdővé való átalakítása által lesz módunkban a nélkülözhetlen legelőterületet pótolni.

Minden esetben azonban azon kell lenni, hogy a legeltetés csak az okvetlenül szükséges mértékig és a lehető legrövidebb ideig szorítottassék meg. Csak ily eljárás mellett remélhető, hogy az oly kopárosodó területek birtokosai is hajlandók lesznek az erdősitést — amennyiben megfelelő állami segélyben részesülnek — önként eszközölni, kik különben erre a törvény útján nem kötelezhetők; azok pedig, kiknek területe a törvények rendelkezései alá esik, nem fogják a kényszer-erdősítést csapásnak tekinteni és nem lesznek azon, hogy azt minden rendelkezésükre álló eszközzel megakadályozzák, vagy legalább elodázzák.

Már pedig részemről a sikert akkor látnám leginkább biztosítva, ha a kopárok erdősitése lehetőség szerint minden törvényes kényszer mellőzésével történék és a birtokosok ennek hasznos és elkerülhetlen voltáról meggyőződve, arra önként vállalkoznának. (Helyeslés.)

Itt nyílnék tere különösen az arra hivatott illetékes tényezőknek, részint az erdősitéstől várható előnyöknek a néppel való megismertetésével, részint a törvény szigoru

alkalmazásának kilátásba helyezésével, másutt jó példával és kellő helyen alkalmazott befolyással az ügynek megbecsülhetlen szolgálatot tenni. Azért helyezek a magam részéről oly nagy súlyt arra, hogy a kopárok beerdősítésének kérdését közigazgatásunk buzgó közegei és az arra leghivatottabb intelligens földbirtokos osztály is magáévá tegye. A siker zálogát a javasolt törvényhozási intézkedéseken és állami anyagi támogatáson kívül főleg ebben vélem fellelhetni.

Végre bizonyos foku állami anyagi támogatásban részesítendőnek vélem azokat az erdőterülethez tartozó, régi elkopárosodásnak induló vágásterületeket is, melyekre nézve beigazoltatik, hogy azok még az erdőtörvény életbeléptetése előtti időkből származnak és a birtokosnak a rendesnél nagyobb megterhelésével ujíthatók csak fel, birtokosaik pedig oly rossz anyagi helyzetben vannak, hogy az evvel járó tetemes költségeket rendkívüli segély nélkül viselni nem képesek.

Sok szegény községi és volt urbéres közbirtokossági elkopárosodó erdőterület kerülne így rövid idő alatt felújításra, mely ezeknek szegénysége miatt különben a törvény szigorának alkalmazása mellett is, mint hasznot nem hajtó terület az ország anyagi károsodása mellett szégyenfoltja erdőgazdaságunknak. (Igaz! Ugy van!)

A kopárok erdősítését előmozdító nem utolsó és igen hathatós eszköze az államnak végre az volna, ha azokat a kopár vagy kopárosodás veszélyének kitett területeket, melyeknél az előbb említett eszközök célhoz nem vezetnek, vagy midőn a cél könnyebb elérése azt kívánatosabbá vagy szükségessé teszi: az állam — más országok példájára — magához váltaná. (Élénk helyeslés.)

Ily célokat szolgál különben részben az erdővásárlási

alap is; sajnos azonban, hogy ennek pénzforrásai sokkal kisebbek, semhogy ezekkel e téren valami különös akciózt kezdeni lehetne; miért is elkerülhetlen volna, hogy az imént említett kopárok és kopárosodó területeknek az állam részére való megszerzésére az állami költségvetésbe évenként megfelelő összeg felvétessék, avagy az erdővásárlási alapra vonatkozó 1884. évi XXVI. t.-cz. novelláris uton oda módositassék, hogy ne csupán az eladott állami erdők faállományáért, hanem azonfelül ezek talajáért, valamint egyéb állami mezőgazdasági területekért befolyó pénz is ezen alap jövedelmét képezze és hogy az alap jövedelme főleg kopár és elkopárosodás veszélyének kitett területek megvásárlására forditassék. A törvény kiegészítésében azonban egyuttal gondoskodni kellene arról is, hogy ily kopár területekre nézve az államnak a kisajátítási jog is megadassék.

Erős bennem a meggyőződés, hogy fennebb röviden vázolt törvényhozói intézkedések, az állami támogatásnak javasolt kibővítése, az erdőtörvény, a mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló törvény rendelkezéseinek szigorú végrehajtása, valamint a kopárok erdősítesi ügyének a hivatott tényezők részéről való jóindulatu felkarolása mellett kopáraink beerdősíthetők és evvel e fontos közgazdasági kérdésünk megoldható leend.

Miért is mondja ki az országos erdészeti gyűlés, hogy: hazánk kopár és kopárosodó területeinek fokozottabb beerdősítését közgazdasági tekinteteből és árvízvédelmi szempontokból felette szükségesnek és sürgősnek ismeri s hogy e végből kívánatosnak tartja, miszerint;

1. az állami kezelés oly célból, hogy az állam a kopárok beerdősítését alkalmas szakközégek alkalmazásával mindenütt megfelelően előmozdithassa, istápolhassa és biztosítsa, az ösz-

szes községi, volt urbéres közbirtokossági stb. fennebb említett erdőkre és evvel együtt a beerdősítendő kopárokra is megalkotandó törvénnyel kiterjesztessék;

2. hogy a kopárok és kopárosodó területek az egész országban bizottságilag megállapíttassanak, összeírassanak és nyilvántartassanak;

3. hogy a kopár területek beerdősítési munkálatait, ott a hol az erdősítés közérdekből történik és beigazolható, hogy az erdősítéssel a birtokosra háramló haszon kisebb, mint a reáfordított költség, vagy a birtokosok a beerdősítést önerejük-ből teljesíteni képtelenek: az állam megfelelő anyagi támogatásban részesítse;

4. hogy egyes kopár és kopárosodás veszélyének kitett területek, midőn ez a kopároknak megszüntetésére vagy az elkopárosodás megakadályozására a fenforgó körülmények között a legmegfelelőbb eszköz: az állam részére megszereztesse.

Mindezekből folyólag pedig mondja ki az országos erdészeti gyűlés, hogy az országos erdészeti egyesület felkérjék, miszerént fennebbiek értelmében az országos erdészeti gyűlés határozataként a magas kormányhoz feliratot intézni sziveskedjék. (Élénk helyeslés és éljenzés.)

Elnök: T. országos gyülekezet! Tárgysorozatunk értelmében van szerencsém felkérni a t. orsz. gyűlés tagjait, méltóztassanak a kitűzött kérdésre vonatkozó nézeteiknek kifejezést adni.

Hajós Gyula: T. országos gyűlés! A kopárok ügyében imént hallott előadás szívemhez és lelkemhez szólt, mert teljesen átérzem, hogy a kopárok befásításának ügyét sikeresen végrehajtani csak úgy lehet, mint azt az előadó ur alaposan és helyesen kifejtette. Különös örömmel tölt el az, hogy az előadó ur hangsúlyozta, hogy a kopá-

rok befásítása csakis szakszerű vezetés mellett történjék; mert a befásításnak valóban fontos tényezője az, hogy ne hagyassanak magukra az illető birtokosok, kik e téren teljesen járatlanok; a balsiker már a kezdetnél lelohasztaná kedvüket, holott ha mindjárt kezdetben az erdősítésnek sikerét látják, ez buzdítólag fog rájuk hatni. (Helyeslés.)

Én tehát melegen óhajtom, hogy ott és akkor, hol és mikor az ország kopár területei befásíttatni fognak, a magyar erdészek szívvél-lélekkel ott legyenek.

Továbbá örömmel hallottam a t. előadó urnak azt a kijelentését, hogy a csemetekerteket ott kell létesíteni, a hol a kopár területek vannak, mert a befásítás előhaladásának nagy akadályja volt az, hogy a csemeték távol vidékekről jöttek és ennek következtében a leggondosabb eljárás mellett is sokszor megromlottak. De eltekintve ettől, minden vidéknek más éghajlati viszonyai vannak, különösen tavasszal és ősszel, s így megtörténik, hogy midőn a csemeték a termelés helyén kiszedhetők, ott, hol alkalmazandók lesznek, nem ültethetők el mindjárt. Azonkívül a befásítás sikere érdekében lehetőleg meg kell könnyíteni az illető birtokosoknak a befásítást. Legkisebb költséggel pedig akkor jutnak a csemetékhez, ha azok a kopár területek bizonyos központjain termeltetnek.

De a kopárok befásítása a legtöbb esetben azt is szükségessé teszi, hogy a legeltetés egy időre korlátoztassék. Már pedig a legeltetést, különösen a volt urbéres közbirtokosságok, melyek szegények, alig képesek nélkülözni. Ott tehát úgy kell fásítani, hogy a legeltetési tilalom legrövidebb időre szoríttassék. E célból nem csak egy-két éves csemetéket kell ültetni, hanem suhángokat is, melyek a marha szájából kinöttek, de ezeket távolról oda hozni

nem lehet. Azért sarkalatos követelmény, hogy a kopár területek helyén telepíttessenek meg a csemetekertek.

A mi a kopár területek fölvételét illeti, általánosságban magamévá teszem az előadó ur nézetét; de nem teszem magamévá azt a véleményét, hogy a kopárok a fölvétel alkalmával hat csoportba osztassanak be. A természet nem ismer ugrásokat; a kopároknál is oly folytonosság és összefüggés észlelhető az egyes csoportok közt, hogy az előadó ur által kívánt osztályozást gyakorlatilag keresztül vinni nem lehetne. Az előadó ur először azt kívánja, hogy a fölvétel alkalmával külön vétessenek azon kopárok, melyek az 1879. évi XXXI. t.-cikknek a kopárok befásításáról szóló 165. és 166. szakaszai értelmében befásítandók. De ki fogja a helyszínén megállapítani, hogy melyek azok a kopárok, melyek a törvény ezen rendelkezése alá esnek?

Azért óhajtanám, hogy a csoportosítás lehetőleg összevonassék, és pedig úgy, hogy mindazon területek, melyek az erdőtörvénynek a kopárok befásításáról szóló rendelkezései alapján, de egyuttal a mezőrendőrségről szóló törvény alapján is befásítandók, ne külön vétessenek, hanem összevonassanak, úgy, hogy az összeírás azon csoportban történjék, melyben a befásítás az erdőtörvény intézkedése alapján történnék, és pedig azért, mert azon területek, — mint azt a tapasztalatokból tudjuk, — főképen szegény emberek tulajdonát képezik, kik a befásítást saját erejükből teljesíteni nem képesek. A mezőrendőri törvény a befásító birtokosnak semmi előnyt sem biztosít, azért tehát a három első osztályt összevonni kívánám, és pedig az erdőtörvény értelmében, mely szerént az illetők állami segélyben részesülnek és ingyen csemetéket kapnak.

Megjegyzem különben, hogy a most említett nehéz-

ségeket nem tartom magam sem oly nagyoknak, hogy az osztályozás épenséggel nem volna úgy is keresztülvihető, mint azt az előadó ur ajánlotta, és csak azért, hogy ebben az irányban könnyítve legyen azoknak a dolgán, a kik e feladattal meg lesznek bizva, ajánlottam azt, hogy az osztályozásnál kevés csoport állitassék fel. (Helyeslés.)

Baranyai István: T. országos gyűlés! Méltóztassék megengedni, hogy mint nem szakértő hozzászóljak a kérdéshez. Köszönettel és hálával veheti az ország, hogy az országos erdészeti gyűlés ezt a kérdést fölvette és annak megoldására törekszik. Távol legyen tőlem, hogy kritizálni akarjam a szakszerű és alapos felolvasást; de annak egy hiányát leszek bátor fölemlíteni. A t. felolvasó ur ugyanis, mint erdészeti szakegyén, főleg az erdészeti szempontokra terjeszkedett ki és csak mellékesen érintette a gazdasági és egyéb fontos szempontokat. Meggyőződésem szerént e kérdés mezőgazdaságilag is rendkívül fontos, talán a mezőgazdaságnak egyik legfontosabb kérdése. Mert a kopár területek, melyeket helyesen méltóztatott a föld fekélyeinek nevezni, és az ezen kopár területekkel karöltve járó vizmosások, melyeket folytonossági hiányoknak nevezhetünk, mezőgazdaságilag értéktelen területek, nemcsak, de teljesen hasznavehetetlenekké teszik a legtöbb helyen még az alattuk levő, egyedül értékes és mezőgazdaságilag hasznavehető mivelt földeket és nagyon értékes réteket. Ez a kérdés tehát mezőgazdasági szempontból is sürgős megoldást kíván, és egy jobb kor hajnalát fogja jelenteni, ha ez a megoldás sikerül.

Azt hiszem viszont, hogy e megoldásnál nem fogunk azon nehézségekre akadni, melyeket az előadó ur felső-

rolni méltóztatott. Először méltóztatott emliteni az ellen-szenvet.

Bocsánat, hogy saját tapasztalatomból beszélek, de én a kopár és vizmosásos területek befásítása körül ellen-szenvet nem tapasztaltam. Legnagyobb akadály, igenis, a szegénység, és helyesen méltóztatott jelezni azt, hogy a befásításnál az állam támogatása a legnagyobb mértékben vétessék igénybe. Ezt joggal és igazságosan kívánhatjuk, mert nemcsak annak az egy szegény embernek nyújtunk támogatást vele, ha őt arra képesítjük, hogy a saját kopár területét befásíthassa, hanem ezáltal hasznot nyújtunk az egész közönségnek, mert a fásítás, mely északon történik, hasznot hajt a legdélibb lakónak is. Ha tehát az állam közös vagyonát vesszük erre igénybe, ezt jogosan tesszük, mert abból mindnyájunknak haszna van.

Azt hiszem tehát, ez nem fog nehézséggel járni. De, — mint mondani méltóztatott, — kísérletet kellene tenni első sorban, hogy maguk a birtokosok vállalkozzanak a beültetésre. Azt hiszem, hogy ez a legtöbb helyen sikerülni fog, de a hol nem sikerül, ott a törvénynek legnagyobb szigora vétessék igénybe.

Felhozott a legeltetés, különösen, mint mezőgazdaságilag legnagyobb akadály. Nekem e tekintetben is azt volt alkalmam tapasztalni, hogy a legeltetési tilalom szükségét azok a birtokosok, a kik ültetnek, belátják. Aztán szerencse az is, hogy az ültetésre oly fanem áll rendelkezésünkre, mely gyors növésénél fogva, — legalább az ország nagy részében, tudjuk, hogy az ákác gyors növése, — lehetővé teszi, hogy néhány év múlva a beültetett kopár területek nemcsak az előbbi legeltetési hasznot, de tiszteres legeltetési hasznot adnak. És ha a befásítás tur-

nusokra osztva történik, akkor csak addig van nehézség, míg az első turnus foly.

Azért örömmel üdvözlöm az előterjesztett javaslatot, és kívánom, hogy azt a t. orsz. gyűlés elfogadva, érvényesülését előmozdítani sziveskedjék. (Éljenzés.)

Nagy Gyula: T. orsz. gyűlés! Az 1879. XXXI. t.-cz. 165. szakasza tudvalevőleg határozottan és világosan előírja, hogy a kopár területek beerdősítendők, és ez a munkálat az idézett törvény szerént a kir. erdőfelügyelők hivatása. Az erdőtörvénynek ezen rendelkezése tudvalevőleg még ma is érvényben van, hacsak a mezőrendőri törvénynek az a szakasza, mely azt mondja, hogy minden ellenkező rendelkezés hatályon kívül helyeztetik, ezt is hatályon kívül nem helyezi.

Ha tehát véletlenül magam is nem volnék kir. erdőfelügyelő, először is azt kérdeném: mit tettek e felügyelőségek annyi év óta az erdőtörvény ezen rendelkezéseinek a végrehajtására? Így azonban tudom azt, hogy az erdőfelügyelők annyira igénybe voltak véve, hogy őket e tekintetben mulasztás nem terheli.

Én ott látom a nehézséget, hogy e törvény végrehajtását, — szégyenünkre, — most ki akarják venni az erdőfelügyelők hatásköréből és új állami közegeket akarnak megbizni vele. Ha ez csakugyan megtörténik, akkor bizonyára azt fogják mondani, hogy az erdőfelügyelőknek törvényes kötelességük teljesítésére nem volt akaratuk. Pedig csak az alkalmas munkaerő és a pénz nem áll rendelkezésükre.

Nincs akadály, t. orsz. gyűlés, hogy azt mondjuk: a földmivelésügyi ministerium a törvény ezen rendelkezésnek végrehajtására adjon alkalmat, utat-módot, közeget és pénzt, akkor az erdőfelügyelők mindig hajlandók és

képesek lesznek a törvény értelmében teljesen fogantatni a kopár területek befásítását. Mig ha most az országgyűléshez fordulunk új törvényért, azt fogják mondani: 16 év után csak most tartjátok szükségesnek ezt? Hát eddig miért nem történt beerdősítés?

A mi pedig a kopár területek kijelölését illeti, e tekintetben is akadály volt eddig, hogy a törvény nem mondja meg, mi a kopár terület. Ezt tehát meg kell állapítani, és én e tekintetben is megfontolandónak tartom az előadói javaslatot, mert ha azt a módot fogadjuk el, melyet az előadó ur javasol, hogy t. i. vegyes bizottság küldessék ki a kijelölésre, akkor megyénként, járasonként, vidékenként mindenütt más lesz az osztályozás. Már pedig ez annyira fontos kérdés, hogy úgyszólván ezen fordul meg az egész munka megoldása, és ennek oly egyöntetűnek kell lennie, hogy panasz ellene ne állhason elő sem egyik, sem másik vidéken.

Épen azért azt gondolom, ha kivihető volna, a kopár területek kijelölése egy, például az országos erdészeti egyesület, az országos gazdasági egyesület és a mérnök egyesület által kiküldendő szaktekintélyekből álló háromtagu bizottságra lenne bízandó, és az ő munkálatuk azután az erdőfelügyelők rendelkezésére lenne bocsátandó.

Az előadó ur indítványához tehát nem járulhatok.

Illés Nándor: T. országos gyűlés! Az igen t. előadó ur annyira kimerítette a kérdést, hogy alig van hozzá szólni valóm. Mindazonáltal van néhány olyan momentum is, melyre nézve czélszerű lesz véleményt mondani.

A kérdés megoldásának részleteibe bocsátkozni e gyűlésen nem tartanám czélszerűnek, mert ily nagy terület ily részleteket nem oldhat meg; hanem az elvekre nézve legyen szabad nyilatkoznom.

Azt hiszem, hogy itt három pont van, mely különös fontossággal bír. Először a kopár minősége illetőleg természete, másodsor a kopár jövőbeli hasznosítása és harmadszor a kopár visszahódításának módja a kultura számára.

A kopár minősége körvonalozva van ugyan az erdő-törvény erre vonatkozó szakaszában; mindazonáltal mégis azt hiszem, hogy igen lényeges megkülönböztetést lehet tenni arra nézve, hogy milyen a kopárnak nemzetgazdasági értéke. Mert a kopár vagy olyan, mely elvesztette termőképességét örök időkre és akkor az egész nemzetre nézve elveszett vagyon, vagy pedig másoknak tesz károkat. Ez a két különbség magában véve megadja azt, hogy miként bánjunk el a kopárokkal.

Az a kopár, melyről elveszett a talaj, mely veszendőbe mehet az egész nemzetre nézve, hogy azután soha többé a nemzetnek semmiféle jövedelmet ne szolgáltatasson, az oly veszedelem, mely ellen az államnak és az összességnek minden erejével föl kell lépnie, annak elhárítására minden erejét reá kell fordítania. Ez az első kérdés.

Erre nézve tehát az a véleményem és javaslatom, hogy az ilyen kopár területeknél semmi segélyről, a birtokosok jóakarataról nem lehet szó, hanem magának az államnak kell közbelépnie és az egészet a saját költségén megcsinálnia, és azokat a területeket, ha máskép nem lehet, kisajátítás útján kell elfoglalni.

Azon területeknél, melyek másoknak kárt okoznak, a kérdés máskép áll. Ezeknél az erdő-törvény rendelkezése szerint az érdekeltség is bevonható, tehát csak állami segélyről lehet szó, és csak az a kérdés, mikor adassék

nagyobb vagy kisebb segély, ezt azonban magára a kormányra bízhatjuk.

A második pont a kopár jövőbeli hasznosítása. Mikor a kopárnak jövőbeli értékesítéséről van szó, akkor még valami talaj van rajta, mert ha már egészen elsziklásodott, akkor nehéz hozzányulni.

Én azt hiszem, hogy e kérdésnél nem szabad pusztán az erdészeti szempontnál maradni, hogy minden kopárnak erdővé kell válnia. Van számos kopár terület, melyeken a Pinust nem lehet erdősítésre használni. Ezen talán gyümölcsfákat lehetne tenyészteni, például diófát és alatta mogyorót. Ezzel szintén oly állapotba lehetne hozni azt a területet, hogy a teljes elpusztulás ellen meg lenne védve és az illető birtokosnak még hasznot is hajtana. Ezt természetesen csak a helyi viszonyok szerint lehet megítélni, és csak kivételes esetekben lehet gyümölcsfákat alkalmazni.

A jövőbeli hasznosításnál fölmerült még a legelő kérdése is. Azt hallottam hangoztatni, hogy arra kell törekedni, hogy ezeken a területeken a legeltetés jövőre is gyakorolható legyen. Már azzal a kijelentéssel, hogy a gyümölcsösök alakítását pártolom, megmutattam, hogy nem vagyok chauvinista erdész; azonban mégis kénytelen vagyok kijelenteni, hogy az a kopár terület, mely legeltetés következtében lett kopárrá, hogy az jövőben is legelő legyen, az lehetetlen. (Ellentmondások.) Ez az én nézetem. Mindenfelé láttam az országban a legeltetés következményeit és azért merem állítani, hogy oly területnek, mely kopárosodásra hajlandó, mindig halála lesz a legeltetés.

A harmadik pont a kopár terület visszahódításának módja a kultúra számára. Itt, habár látszólag részletekbe

bocsátkozom, csak általános elvet akarok hangoztatni, még pedig azt, hogy mielőtt a kopárok erdősítéséhez fognánk, szükséges, hogy azokat a legeltetés ellen tilalmazzuk. Kárba vész minden ültetés addig, míg legalább 2—3—4 esztendeig az a terület a legeltetés ellen nincs tilalmazva. Volt szerencsém egy évig a ministerium által kiküldött bírálója lenni a kopárok erdősítésének és azt láttam, hogy azon hat év alatt, míg tilalmazva volt az a terület, csodák történtek. Jártam oly helyen, hol térdig érő füben gázoltunk, pedig ott előbb nem volt egyéb, mint kő és kavics. Első dolognak tartom tehát, hogy a beerdősítendő terület a legeltetés ellen tilalmaztassék.

A második kérdés, mely a szakértők körébe vág, az erdőalak megállapítása, hogy zárt erdő legyen-e, vagy gyér, megszakított erdő. Én azt tartom, hogy a talaj csak tökéletesen zárt erdő által van megvédve. (Közbeszólások: Az a viszonyoktól függ!) Midőn kopár területről beszélünk, mindig meredek és a természet rongálásainak kitett területtel állunk szemben. Ily helyen azt kell szem előtt tartani, hogy a terület tökéletesen meg legyen védve a felülről jövő esőviztől; ez pedig csak zárt erdővel érhető el.

Tény továbbá az, hogy minél magasabban állnak a koronák, annál gyöngébb a fák hatása magára a talajra, mi a lefolyó vizet illeti. Tehát az az erdő védi meg legjobban a talajt, mely lombjával közvetlenül a talaj fölött áll. Ha pedig annak a kopárnak a talaja oly mély, hogy magas szálfá nevelését megengedi, akkor alatta sűrű cseplesnek kell lenni, mely a lefolyó vizet szétosztja, a talajt lemosni nem engedi.

Harmadik fontos kérdés a fanemek megválasztása. Előbb említette előttem szóló, hogy van egy fanemünk, mely kiválóan alkalmas a kopárok erdősítésére; s ez az ákác;

csakhogy ez a fanem nem alkalmazható az ország minden részében, mert nem állja ki mindenütt a klimát. Fontos tehát az, hogy az alkalmazandó fanemmel tisztába jöjünk.

Erre nézve csak azt volnék bátor megjegyezni, hogy nem kellene annyira megfelejtkezni az ország alsóbb vidékein levő kopárok erdősítéséről. Ott már vannak jelenleg fanemek, melyek megmutatták, hogy abban a talajban megélni képesek; és nem szabad elkövetni oly hibát, hogy például meszes hegyoldalakon kocsányos tölgyet akarjunk telepíteni.

Hozzájárulok az előadó ur nézetéhez a szakértőket illetőleg. Én is azt tartom, hogy az erdősítés tervének elkészítésére az állam ingyen bocsássa közegeit az erdősítő társulatok rendelkezésére, úgy, mint a kulturmérnököket, mikor ezeknek való munkáról van szó. Ugy szintén hozzájárulok ahhoz is, hogy a csemeték a kopárok közelében neveltessenek.

Végre meg kell említenem, hogy szerencsés gondolat volt az, midőn az erdészeti kormányzat a jutalmazásokat elrendelte. Ezek a jutalmazások a legszebb eredményeket hozzák létre, úgy, hogy remélni lehet, hogy ha jövőre ez a mód talán még fokozottabb mértékben fog követtetni, még nagyobb sikert fogunk elérni, minden esetre nagyobbat, mint akármilyen kényszer útján.

Összefoglalva az elmondottakat, én az előadó ur javaslatához hozzájárulok, csak azt az egyet javasolnám még hozzátéetni, hogy olyan esetekben, midőn attól lehetne félni, hogy a befásítás elmulasztása folytán a kopár terület talaja a nemzet számára egészen elveszne, az állam azt okvetetlenül saját költségén erdősítse be. (Zajos éljenzés.)

Csupor István: T. országos gyűlés! Nem kívánok az előadó ur indítványával behatóbban foglalkozni; csupán ahhoz akarok hozzászólni, hogy miként lehetne azt leghelyesebben keresztülvinni. Nézetem szerint akként lehetne a célzott legbiztosabban elérni, ha minden vármegyében egy bizottság alakíttatnék, mely első sorban kijelölné azokat a területeket, melyek befásítandók. Ebbe a bizottságba fölvetetnének azok, a kiket az előadó ur felsorolt, de fölvetetnének a vármegye szakértő erdőtisztjei is, mert ezáltal eléretnék az, hogy részt vennének a kijelölésben azok, kik a vidék viszonyait ismerik, és a kik leginkább birhatják reá a lakosságot, hogy ehez a fontos mivelethez hozzájáruljon. Ez a bizottság írná össze a befásítandó kopár területeket, az eszközölné az osztályozást és állapítaná meg az alkalmazandó fanemeket.

Szükséges továbbá, hogy minden vármegyében faiskolák létesíttessenek, még pedig az állam által, miután a segély úgy is fel van ajánlva, az a megválasztandó bizottság pedig felügyelne ezekre a faiskolákra is, és azokat mintegy állami kezelés alá venné. Ezzel elérnők azt is, hogy ezek a bizottságok a kir. erdőfelügyelőket támogatták és megakadályoznák azt, hogy jövőben kopár területek támadjanak.

Odescalchy Livius herczeg: A t. előttem szóló szép terveket fejtegetett; hanem ebben az országban már is nagyon sok a bizottság és sok a beszéd, sok beszédnek pedig sok az alja. Én sokkal egyszerűbb tervet leszek bátor a t. országos gyűlés elé terjeszteni és ez a következő.

Vegye ezt az ügyet az országos erdészeti egyesület maga a kezébe; próbáljon 15—20—25 tisztességes, igazi hazafit találni az országban, a ki ért annyit az erdészeti-

hez, hogy az erdészeti egyesület utasításait képes legyen keresztülvinni egy szakközeg útján, a kit az erdészeti egyesület melléje rendel. Ezek a szakközegek, mondjuk felügyelők béreljenek az erdészeti egyesület utasításai szerint alkalmas területeket és próbáljanak azokon a felújítás számára faiskolát létesíteni. Az erdőőr pedig, ki az ilyen faiskola gondozására van odaállítva, ügyeljen fel gondosan arra és a mikor a beerdősítésre kerül a sor, iparkodjék ezt a munkát lehetőleg jól keresztülvinni, az pedig, a ki az erdészeti egylettel szemben magára vállalta a felelősséget, vigyázzon, hogy a munka tisztességesen hajtassék végre.

Természetesen államsegély nélkül ez nem történhetnék. Egy kis számítást csináltam erre nézve. Minden egyes faiskolára, ha szerény viszonyok közt akarjuk létesíteni, évenként körülbelül 4000 frt volna szükséges. Ez évenként mintegy 80.000 frtot tenne. Nem tudom, képesek leszünk-e kieszközölni, hogy ez a butgetbe fölvétessék. De ha más országok e célra százezreket költenek, akkor Magyarország is költhet, mert kulturális célokra ugyanis áldozunk, még pedig néha talán olyanokra is, melyek nem oly szükségesek, mint ez.

Pánczél Ottó. Én nem érthetek egyet Hajós erdőfelügyelő ur azon indítványával, hogy a kopár területek minden megyében alakítandó bizottságok által csoportosan osztályoztassanak; mert az erdőtörvény 165. szakasza azt mondja, hogy a beerdősítendő kopár területek vagy mint véderdők, vagy mint föltétlen erdőtalajon álló erdők kezelendők. A mezőrendőri törvényben pedig erről nincs szó. A két törvénynek már ezen eltérő álláspontja miatt is különbséget kell tehát tenni a kopárok között.

Részemről sem tartom ugyan szükségesnek a be-

erdősítendő területeket a fölvétel alkalmával, — mint az előadó ur javasolja — hat osztályba sorozni, de legalább két osztályt kell felállítani oly módon, hogy az egyikbe tartozzanak azok a területek, melyek az erdőtörvény alapján, a másikba azok, melyek a mezőrendőri törvény alapján erdősítendők be.

Illés főerdőtanácsos ur azon kijelentésével sem értet egyet, hogy a beerdősítendő kopár területeken a legeltetést föltétlenül be kell tiltani, a mennyiben a föltétlen erdőtalajon álló erdőkben a legeltetés akkor, mikor a fa a marha szája alól kinőtt, nézetem szerint megengedhető és meg van engedve. Miután pedig sok oly kopárterület lesz beerdősítve, mely nem fog véderdőt képezni, miért ne volna ott annak idejében a legeltetés megengedhető, ha ez veszély nélkül történhetik?

Bornemisza János br. T. országos gyűlés! Tudjuk, hogy vannak kopár területek és hogy melyek azok és minő csoportba tartoznak. Ennélfogva fölösleges azoknak definiálása. A földolog az — és erre nézve azt hiszem, a t. szakértő és nem szakértő urak véleménye egyaránt meg fog egyezni — hogy a kopár területeknek az egész országra kiható káros következményei vannak. Ennélfogva én nem is tudom másképp képzelni ezeknek az orvoslását, csakis úgy, hogy az állam vegye kezébe az egész ügyet, még pedig nem akként, hogy az állam adjon szakközéget és adjon segílyt, hanem akként, hogy a saját szakemberei által az illető birtokos meghallgatása nélkül is saját hatáskörében intézze el az egészet.

Hogy ez miképen történjék, az most nem képezi megbeszélés tárgyát; de az az elv, hogy az állam ezt saját hatáskörében tegye meg, mindenesetre a legczélszerűbb volna, mert az állam az egész országra nézve egy-

öntetűen határozhatja meg, mi a kopár terület, az egész eljárást egyöntetűvé teheti s bizonyára nem lesz olyan vitatkozás az elkeresztelés fölött, mint most ezen a gyűlésen, hol azt is hallottuk kérdezni, hogy mi a kopár terület. Ha a kormány nem veszi kezébe az egész ügyet, hanem csak segélyt ad, akkor ezek a kérdések százszor ismétlődnek és nem hiszem, hogy azokat békés uton, fegyver nélkül el lehessen intézni. Én mint nem szakértő beszélek, de némileg mégis kompetens vagyok, mert nem hiszem, hogy legyen megye, mely annyi kopár területet tudna felmutatni, mint az én vármegyém. Hunyad vármegyének nagyon tekintélyes része kopár terület.

Méltóztassanak javaslatomat elfogadni és a kormánynak azt ajánlani, hogy vagy törvényhatóságilag, vagy kormányrendeletileg vegye át a kopár területek befásítását, természetesen abban az esetben és csakis abban az esetben, ha az illető birtokos nem volna hajlandó azt a maga erejéből megtenni. Mert azt föl kell tételezni, hogy lesznek birtokosok, a kik ezt az áldozatot meghozzák, de ha nem teszik, akkor a kormány vegye el tőlük azokat a területeket és fásítsa be. (Helyeslés.)

Feilitzsch Artur br. T. országos gyűlés! Engedelmet kérek, ha még egy pár pillanatra igénybe veszem türelmüket, de kénytelen vagyok némely dolgokra a magam meggyőződése és tudomása szerént reflektálni.

Első sorban a legutóbb elhangzott szavakra kénytelen vagy azt a szerény megjegyzést tenni, hogy csak a kopár területek befásításának hosszú időre való elodázását látnám abban, ha az állam venné kezébe az összes kopárok beerdösítését az egész országban szétszórt apróbb kopár területeknek állami birtokká tétele mellett. Évtizedekbe

kerülne, míg keresztülvihető volna csak az elvi kérdés megoldása is.

Másodszor pedig a mi ennek az indítványnak jelenlegi keresztülvitelét lehetetlenné teszi, az a költségek óriási volta; mert ha az állam kimondja, hogy saját közegeivel fogja a munkát teljesíteni, akkor le kell mondania arról, hogy a kopár területek birtokosai csak némileg is hozzájáruljanak a beerdősítéshez, és akkor ez nem százezrek, hanem milliók kérdésévé válik. Az állam segélyét magam is igénybe óhajtom venni; azt tartom, hogy az olyan országban, mint Magyarország, ha maguk a birtokosok nem mennek előre a jó példával és ha nem maguk igyekeznek meggyőzni a jó népet az által, hogy saját kopár területeiket befásítani kezdik, arról, hogy az erdősítésekből jövőre hasznot várhat, hanem ha e helyett az állam veszi a törvényhozás útján az egészet a maga kezébe és kényszerrel alkalmaz, ez föltétlenül visszahatást szül és azonnal még nagyobb nehézségek állnak elő. (Helyeslés) Én tehát az előadó ur javaslatát az államsegélylyel keresztülviendő végrehajtásra nézve elfogadandónak tartom. Ne tekintsük a kérdést csupán a magunk környezete szempontjából, hanem vegyük az egész ország viszonyait figyelembe. Mert más a kopár területek kérdése Magyarországon és más az erdélyi részekben. Ott még nem vagyunk annyira, hogy azt mondhatnók, a nép belátja, milyen áldásos a fásítás. Ott a nép gyűlöli a fásítást, kész még harczba is menni ellene; ott az erdőtörvényben is nemzetiségi kérdést, vagy politikai kérdést látnak. A míg ilyenekkel kell küzdenünk, addig nem beszélhetünk arról, hogy a magyar állam rátegye kezét az összes kopárokra oly vidékeken, hol még a magyar államhatalmat sem mindenki ismeri. (Élénk helyeslés.)

Még egyre kell reflektálnom és ez az a feltevés, a mit említeni hallottam, mintha az erdőfelügyelők kizáratnának e kérdés végrehajtásából. Én a javaslatban ezt nem látom, sőt épen azt látom, hogy az erdőfelügyelő első sorban ott van a kopárok megállapításánál (Helyeslés.) és a javaslat abban kulminál, hogy az erdőfelügyelőnek még nagyobb hatáskör adassék, mint eddig volt.

Hogy ez idő szerént a kopár területek befásítása nem eszközöltetik oly mértékben, mint az erdőtörvény alapján kellene, ennek oka a szakember előtt világos; a nem szakemberekre való tekintettel pedig azt hiszem elég annyit jelezni, hogy az erdőtörvényben erdőterületekből lett kopárokról s a kopárerdősítéseknél főleg érdekeltsegekről van szó, melyekből előbb erdősítési társulatokat kell alakítani, hogy az erdősítés az erdőtörvény értelmében kezdetét vehesse. Az a kérdés ellenben, a mit az előadó ur fejtegetett, mely ma az országos gyűlés előtt feküdt, nemcsak ezen kopár területekre vonatkozott. Itt tehát sérelmet senki sem láthat, itt mindenki csak egy óhajást láthat kidomborodni, azt, hogy az előadó ur által körülbelül 200.000 holdra becsült, de meggyőződésem szerint kétszer vagy háromszor oly nagy kopár területek az országnak megmentessenek.

Hogy mily fanemek választassanak, miként történjék a csoportosítás, miként a minősítés, kikből álljon a bizottság, mivé legyen a kopár terület, ha megmentetik: ezek részletkérdések, melyekre nézve száz meg száz indítvány tehető a különböző helyi viszonyok szerént, de ezek itt ma nem dönthetők el. Ma csak a fölvek iránt lehet határozni, melyek az indítványban foglaltatnak. Ha ezek elfogadtatnak, ha a kormány és a törvényhozás által meg-

szívleltetnek, akkor elérte ez a gyűlés azt a célt, a melyet kitűzött, hogy az ország kopár területeinek beerdősítését, mondjuk fásított legelők alakítását megkezdte, és az állam segélyével, hozzájárulásával végre valahára ezt az égető kérdést is napirendre tűzte.

Én tehát azt indítványozom, hogy az előadó ur határozati javaslatát úgy, a mint a gyűlés elé terjesztetett, elfogadni méltóztassanak. (Élénk helyeslés.)

Elnök: Nem lévén senki szólásra följegyezve, fölteszem a kérdést: kíván-e az előadó ur zárszóval élni?

Nagy Gyula: Miután indítványt voltam bátor tenni, csak pár szót akarok álláspontom helyességének bizonyítására ujabban szólni. A t. előttem szóló azt méltóztatott mondani, hogy az erdőtörvényben nincs szó más kopárterületekről, csak erdőkből lett kopár területekről. Nem vitatkozom e felett, lehet, hogy úgy van, de tényleg létezik törvényes intézkedés a kopárokról, tehát nem látom be, miért kellene a törvényhozáshoz fordulni. Ennélfogva ujabban fentartom indítványomat, hogy a törvényhozás helyett csak a földmivelésügyi miniszteriumhoz forduljunk.

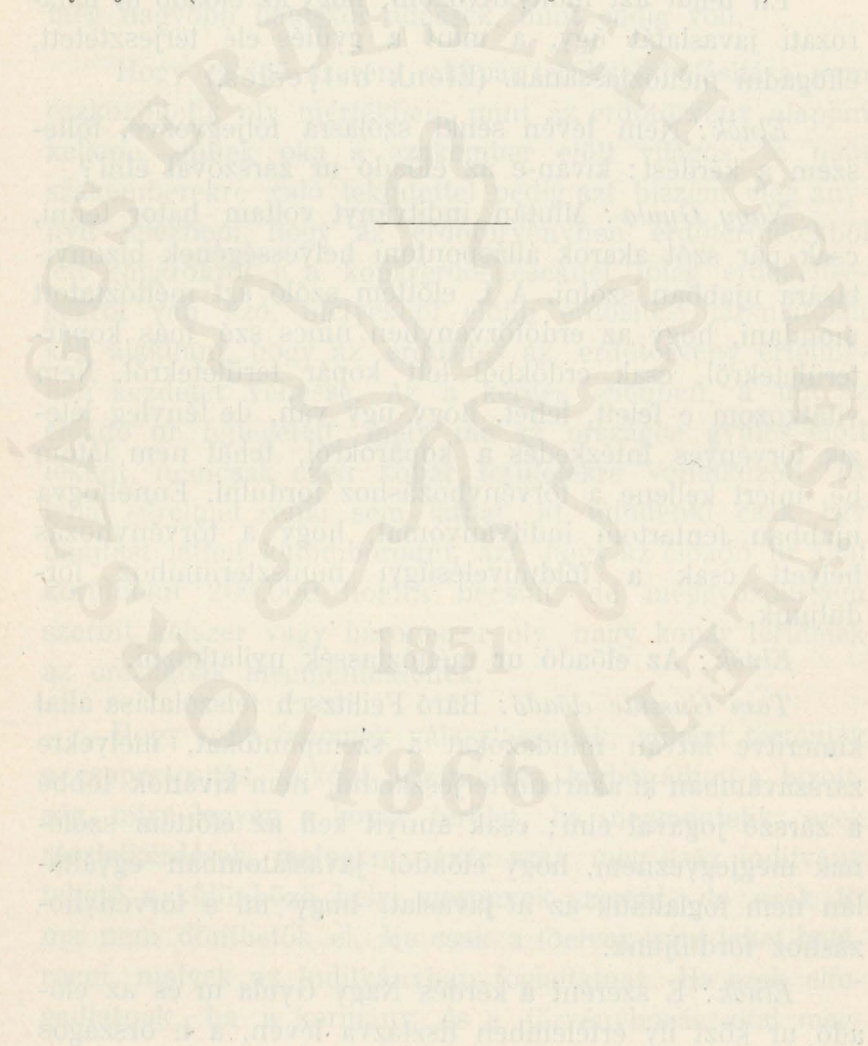
Elnök: Az előadó ur méltóztassék nyilatkozni.

Tavi Gusztáv előadó: Báró Feilitzsch felszólalása által kimerítve látván mindazokat a szempontokat, melyekre zárszavamban ki akartam terjeszkedni, nem kívánok többé a zárszó jogával élni; csak annyit kell az előttem szólónak megjegyeznem, hogy előadói javaslatomban egyáltalán nem foglaltatik az a javaslat, hogy mi a törvényhozáshoz forduljunk.

Elnök: E szerint a kérdés Nagy Gyula ur és az előadó ur közt ily értelemben tisztázva lévén, a t. országos

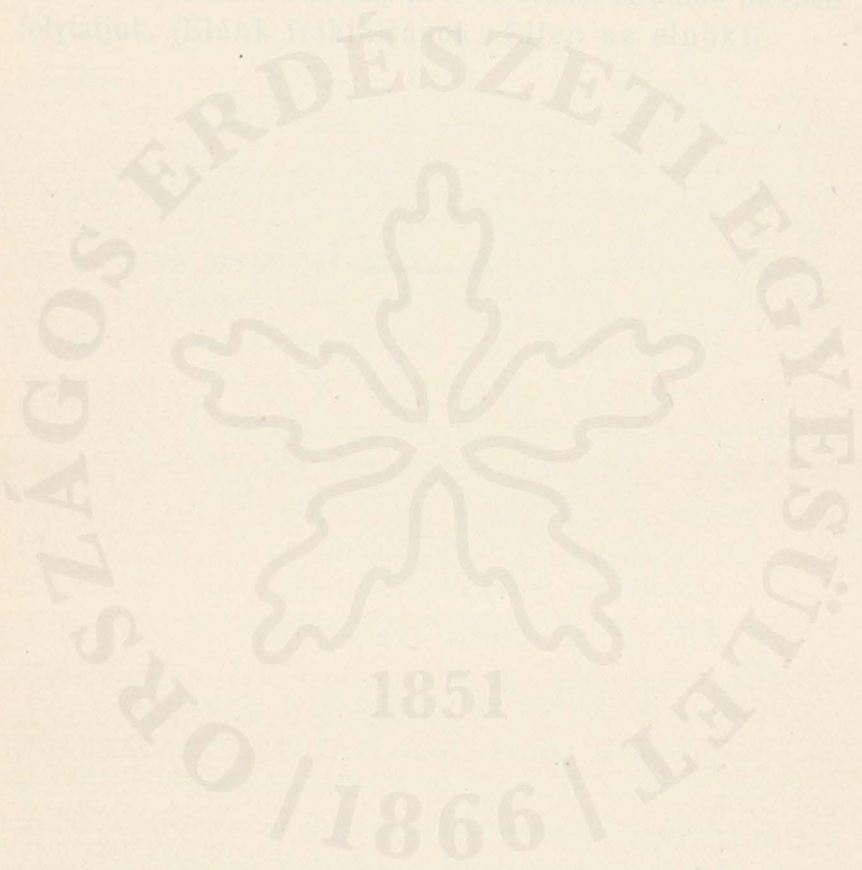
gyűléshez azt a kérdést intézem: méltóztatnak-e az előadó ur javaslatát egész terjedelmében elfogadni? (Általános helyeslés.) E szerint ezt az országos gyűlés határozatául kimondom és a mai ülést berekesztem azzal, hogy tanácskozásainkat a holnap d. e. 10 órakor tartandó ülésben folytatjuk. (Élénk felkiáltások: Éljen az elnök!)

gyakran azt a kérdést intésem: indokoltak-e az elő-
zők az országban egyes területekben elfoglalt (Tartás-
nás helyesítés) E szerint ezt az országos gyűlés határo-
zattal kiegészíttem és a mai állást bevezettem azáltal, hogy
tanácskozásokat a hónap d. k. 10 órák tartamú ülésben
bíráltuk. (Elsők és utolsók) Ellen az elnöki

43

A magyar felsőbb erdészeti szakoktatás szervezetéről.

— Tárgyaltattott az 1896. évi országos erdészeti gyűlés augusztus hó 31-én tartott második ülésén. —

Bedő Albert államtitkár, elnök: Következik a felsőbb erdészeti szakoktatás kérdése. Az előadó *Horváth Sándor* főerdőtanácsos ur.

Horváth Sándor előadó: Tisztelt országos gyűlés! Midőn ezelőtt egy évvel azt az indítványt tettem, hogy mai országos gyűlésünkön a napirendre felvett tárgyakon kívül felsőbb szakoktatásunk kérdését is tanácskozás tárgyává tegyük, s később, midőn az előkészítő bizottság felhívására ennek a kérdésnek a bevezetését elvállaltam, nem az a cél lebegett a szemeim előtt, hogy felsőbb szakoktatásunknak egyik vagy másik aktuális kérdésével foglalkozzam, vagy hogy egyes szembetünőbb hiányaira és bajaira gyors orvoslást ajánljak.

Ebből a szempontból tárgyalni a kérdést, reám nézve mindenestre könnyebb, a közvetlen siker szempontjából pedig talán hasznosabb volna; azonban én, tisztelt országos gyűlés, azt hiszem, hogy egyfelől szakunk érdekei, melyek szakoktatásunk kérdéséhez fűződnek, s másfelől az alkalom ünnepélyessége, mely minket ma itt összehozott, nagyobb követelésekkel lépnek fel velünk szemben, hogysen

tárgyalásainknál egyedül arra fektethetnénk súlyt, a mit e pillanatban s az adott körülmények között gyorsan és könnyen megvalósíthatónak látunk.

A magyar nemzet most lefolyó évezredes ünnepélyét, t. országos gyűlés, a magyar társadalom minden számottevő tényezőjének arra kell felhasználnia, hogy számot vessen helyzetével, hogy levonja a multból tanulságait s biztos szemmel tekintve a jövőbe, higgadt ítélettel hosszú időkre újból kijelölje azokat a célokat, melyek felé törekedni kell.

Helyezkedjünk tehát mi is erre a magasabb álláspontra. Tekintsük a magyar felsőbb erdészeti szakoktatást a maga egészében, vizsgáljuk meg helyzetét gyökerében, nemcsak a jelen, de a távolabb jövő szempontjából is; és ha a fennálló viszonyok és egyes, ma még súlyosan latba eső körülmények arra mutatnának is, hogy azt, a mit ezen a téren jónak és szükségesnek tartunk, csak nehezen és csak küzdelemmel érhetjük is el, jelöljük ki törekvéseink célját mégis minden megalkuvás és minden mellékes érdek tekinteten kívül hagyásával úgy, a mint azt szakunk jól felfogott érkei tőlünk most megkövetelik. (Helyeslés.)

Én mindenesetre erre az álláspontra helyezkedem előadásomban és már előre is jelezhetem, hogy szakoktatásunk mai helyzetét egváltalában nem tartom kielégítőnek s ennél fogva oly gyökeres reformokat fogok javaslatba hozni, a melyeknek megvalósítása talán nehézségekkel fog járni, de a melyeket, mint az erdészet további fejlődésének elengedhetetlen feltételeit, itt ez ünnepélyes gyűlésen hangoztatni és szakunk részére erélyesen követelni, meggyőződésem szerint, annál inkább erkölcsi kötelességünk.

Hogy eszméimet és javaslataimat kellőképen megokolhassam, először is szakoktatásunk multjára kell né-

hány pillantást vetnem. Részletes fejtegetésekbe azonban nem bocsátkozom ebben az irányban, mert e feladattól teljesen felment engemet az a becses munka, a melyet az én érdemes barátom, Vadas Jenő közelebbről a selmeczi erdőakadémia történetéről közrebocsátott. (Éljenzés.)

Vadas munkája ugyan csak a selmeczi akadémiával foglalkozik, de azért mégis egész szakoktatásunkat felöleli, mert, mint tudjuk, a mi szakoktatásunknak eddig a selmeczi akadémia volt s ez most is az egyedüli organuma.

Azokat tehát, a kik felsőbb szakoktatásunk muljta felől részletesebben is tájékozódni akarnak, megnyugvással utasíthatom e jeles munkához, mert a selmeczi akadémia történetében, ugy, a mint az itt hiteles adatok alapján és kritikai méltatással megírva van, felsőbb szakoktatásunkét is a maga egész összefüggésében megvilágítva találják.

Részemről csupán néhány általános vonással kísérlem meg jellemezni tanügyünk eddigi helyzetét és fejlődését.

Az első ilyen jellemző vonás, mely tanügyünk multjában, figyelmünket magára vonja, az a sajátságos tény, hogy a mi selmeczi intézetünket nem az ország általános erdészeti érdekei, hanem egészen speczialis érdekek, t. i. a bányászat érdekei szőlították életre. E század elején, mikor a selmeczi akadémián az erdészet tanítása megkezdett, az erdészeti kultúra meghonosításának szükségessége, — mint ezt egy más alkalommal már kimutattam s mint most a Magyar Erdészeti Oklevéltár is tanusítja — még nem volt az egész országban érezhető; de igen is érezhetővé kezdett válni azokon a vidékeken, a hol a kamarai erdők kizárólagosan a bányászat és kohászat céljaira voltak abban az időben lefoglalva.

Ezekben az erdőkben már a mult században sajnosan

tapasztalták, hogy a mint az erdők állandó használata folytán a vágások a bányá müvektől évről-évre jobban eltávolodnak, abban az arányban a bányászat részére szükséges tüzi- és épületfa költségei is folytonosan növekednek.

Ez a tapasztalat aztán és annak nyomában az a bölcs törekvés, hogy takarékos gazdálkodással s a kihasznált erdők szorgalmas felujtásával a bányáüzem számára azontul is lehető olcsó fát biztosítsanak, arra indították a bányászat irányadó köreit, hogy a selmeczi bányászati akadémián az erdészeti tanítására is tanszéket állítsanak.

Ez az eredete a selmeczi erdészeti akadémiának s ez az eredet aztán igen természetesen szakoktatásunk további fejlődésére is eltörölhetetlenül rányomta a bélyegét.

Az életre hívott új tanintézet ugyanis, mely kezdetben egyszerű erdészeti iskola jellegével bírt, alig volt egyéb, mint a bányászati akadémiának egy mellékes tanszéke, melynek a főintézet nem sokkal több jelentőséget tulajdonított, mint mi most a mezőgazdaság, halászat és vadászat tanításának.

Ki volt ugyan mondva szervezetében, hogy hallgatói közé olyanok is felvehetők, a kik a bányászatot nem akarják végezni, de hogy nem ezek kimüvelése volt főszerepének szánva, az egyebeken kívül világosan kitűnik már abból az egy jellemző tényből is, hogy tanárait még a hatvanas években is a bányatanácsosi czimmal ruházták fel. Tehát az erdészeti még csak annyira sem ismerték el önálló jelentőséggel bíró közigazdasági ágnak, hogy szellemi munkáit nevével nevezték volna el.

Hiába igyekezett önállóságra juttatni a fiatal intézetet első tanára, a derék Wilkens Henrik, kinek egyidőre tel-

jesen elhomályosult emlékét most oly rokonszenves alakban állította vissza Vadas könyve: törekvései hajótörést szenvedtek, s ez a széles látkörű és erős akaratú szakember csakhamar arra a meggyőződésre jutott és ennek nyíltan is kifejezést adott, hogy Selmeczen egy jó és megfelelő erdészeti tanintézetet nem lehet létesíteni. És hiába foglalt állást Wilkens nézete mellett, az ő halála után, ideiglenes helyettese, Lang főerdőmester: határozott fellépésére az volt a felelet, hogy Wilkens megüresedett helyének betöltésénél ajánlközását figyelembe sem vették.

De még Wilkens és Lang meddő küzködéseinél is jobban jellemzi az erdészet akkori helyzetét Wilkens jogszerű utódának, Feistmantel Frigyes bányatanácsosnak, egy történelmi nevezetességű jelentése, melyben ez a nagynevű erdészeti tanár, mintegy helyrehozásául Wilkens és Lang tévelygéseinek, már azt a programszerű kijelentést tette, hogy *a selmeczi erdészeti tanintézetnek soha sem lehet célja általános erdészeti képzettséggel bíró erdőgazdákat nevelni, hanem arra kell törekednie, hogy a bányászat érdekeit minél jobban kielégítse.*

Feistmantelt kartársai és utódai kivétel nélkül kitünő szakférfiúnak, az erdészet oszlopos emberének tartották; lehetetlen tehát még csak feltételezni is róla, hogy e száználmasan szűk látkörű nyilatkozatra rá adhatta volna magát, ha nem maga a közfelfogás nyilatkozott volna meg benne, s ha nem a helyzet kényszerűsége vezette volna rá akaratlanul is erre a kishitűsége.

És ez a helyzet nem változott meg akkor sem, midőn az eddigi szerény intézet 1846-ban az akadémia hangzatos címével ruháztatott fel. Neve szerént egyenrangúvá vált volna ekkor a bányászati akadémiával, de lényegében ugyanaz maradt, a mi volt: egy szerény iskola, mely elő-

haladás helyett időszakonként határozottan visszaesett. Előadásait ezentul is egyetlen tanár látta el egy-két segédjével és volt időszak, midőn addigi 3 éves tanfolyamát 2 évre redukálták, sőt — szomorú valóság — megtörtént az is, hogy egy teljes féléven át összes erdészeti tantárgyait egyetlen egy helyettes adjunktus adta elő.

Ez már a hatvanas években történt, midőn az immár félszázados intézet a szó szoros értelmében sinylődésre jutott. Semmi sem jellemezhetné jobban akadémiánk akkori állapotát, mint az a jelentés, melyet 1867-ben maga az akadémia igazgatósága terjesztett fel az új felelős kormányhoz, abból az alkalomból, hogy az akadémia újjászervezése felől javaslattételre hivatott fel.

Ezt a jelentést, mint Vadas könyvében olvassuk, az erdészet és bányászat két kiváló embere dolgozta ki: a mi néhai Wagner Károlyunk és a bányászatnak egy most is élő kitünő vezér egyénisége Farbaky István, kit úgy hiszem mindnyájan örömmel üdvözlünk most soraink között.

Ez a két illetékes ember akkor, szóról-szóra ezeket mondta sajnálatra méltó akadémiánkról: „Ha... tanrendszerét az erdészeti tudomány jelen fejlett állásával és más hasonló tanintézetek szervezetével összehasonlítjuk, sajnálattal kell meggyőződünk, hogy az tudományos tekintetben nagyon hátramaradott, a kor igényeinek meg nem felel, alig áll a közönséges erdésziskolák színvonalán s egyáltalában nem alkalmas arra, hogy oly erdészeket neveljen, kiktől az ország zilált erdészeti viszonyainak rendezését és fejlesztését sikerrel várhatná; pedig ez az egyedüli erdészeti tanintézet a magyar birodalomban, holott a lajtántuli országok egy

tökéletesen szervezett erdőakadémiával (Maria-brunn) és négy jóra való erdészeti iskolával (Aussee, Weisswasser, Prága, Grác) birnak.“

Ime, ez volt a sorsa 1867-ig annak a német nyelvű tanintézetnek, melyet a bécsi udvari kamara rendeletéből a bányászati akadémián 1808-ban szerveztek, s a melyet első tanára, Wilkens Henrik, 1832-ig oly szeretettel ápolott.

Hogy mi volt az oka ennek a félszázados sikertelenségnek, azt, úgy hiszem, az eddig elmondottakban is elég világosan kifejeztem; mind a mellett újból is kijelentem, hogy én szakoktatásunk bajainak kutforrását első sorban és legfőbbképen abban az önállóság nélküli, függő helyzetben találom, a melyben az a bányászati szakoktatással szemben állott.

De midőn ezt kijelentem, egyszersmind azt is hozzá teszem, hogy én ezért a bányászati szakot a legtávolabbról sem tudom sem felelőssé tenni, sem kárhozható. (Helyeslés.)

Mert az én igazságérzetem szerént az a ma oly természetellenesnek látszó helyzet, hogy az erdészet és az erdészeti tanügy oly hosszú időkön át a bányászatnak volt alárendelve, egyszerűen az akkori viszonyoknak volt a természetes kifolyása, melyek hosszú időkön át fejletlenebbek voltak, hogysen az erdészet tudományos miveltetését, az erdészeti szakoktatásnak országos szempontból való szervezését a század közepe előtt elkerülhetetlenül szükségessé és lehetségessé tették volna.

Nem is veheti tehát senki sem zokon a bányászat-tól, ha a maga speczialis erdészeti érdekeinek előmozdítására felállított tanintézet sorsát kizárólag a maga érdekei szerént irányította. Sőt mi erdészek még elismeréssel is adózhatunk a bányászatnak azért, hogy a maga módja

szerént már abban az időben felkarolta az erdészeti kultúra ügyét, midőn azt más nem lett volna képes tenni. (Ugy van!)

De jól meggondolva a dolgot, nem is volt még abban valami nagy baj, hogy a selmeczi tanintézet egy ideig alárendelt állapotban tartatott. Mert ha működése szerény keretben mozgott is, egy bizonyos fokig mégis képzett erdészeket nevelt az országnak. A baj tulajdonképpen csak akkor kezdődött, a mikor már viszonyaink a század második felében országszerte odáig fejlődtek, hogy erdőgazdasági érdekeinket teljesen képzett szakemberek gondozására kellett volna bízni. Ekkor már az ország java azt kívánta volna, hogy a selmeczi erdészeti akadémia vagy önálló szervezettel láttassék el, vagy pedig egyszerű tanzékké alakíttassék át a bányászati hallgatók enciklopedikus kiképzésére és azután helyette az ország általános erdészeti érdekeinek kielégítésére egy új, kellőleg felszerelt intézet létesíttessék.

De hogy ezek közül egyik sem történt meg, abban megint nem a bányászat a főhibás, hanem az erdészeti érdekek hivatott képviselőjének gyengesége azzal a régi helytelen felfogással szemben, a mely Magyarország 13 millió hold erdejének gazdag kincseiben még mindig nem tudta felismerni azt a nagy jelentőségű közgazdasági tényezőt, a melyet azok tényleg képeztek, s egészen helyén levőnek találta, hogy erdeinknek javarésze egy másik, semmivel sem jelentősebb termelési ágának szolgáltatassék ki egyszerű surrogatumképen.

Ezt a téves, de mélyen meggyökeresedett felfogást, csak az a nagy átalakulás lehetett képes lassanként jobbal cserélni fel, a melyen az ország 1867-ben közgazdasági tekintetben is átment.

Ettől az időtől kezdve már csakugyan szakoktatásunk

állapota sem oly szomorú. Az akadémia nyelvének megmagyarosításával új, egészséges szellem költözött be az oly mélyen aláhanyatlott félszázados intézet falai közé s ez aztán lassanként működésének is több és több lendületet adott.

De eddigi gyökeres bajai, sajnos, ekkor sem nyertek orvoslást. Az igazgatóságnak az a jelentése ugyan, melyet előbb idéztem, az akadémia reformálását vonta maga után, de alapjában véve ez a reform is csak fél rendszabály volt, mely épen hogy a legégetőbb bajokat orvosolta.

Ahoz, hogy tanügyünket új, egészséges alapokra fektethessék, s fejlődését az eddigi nyüögöktől megmentve önállóvá és szabaddá tehessék, egyesek jóakarátán kívül az erdőgazdasági érdekeket világosan felismerő köröknek is erős és kitartó támogatására lett volna szüksége azoknak, a kik a reformot kezdeményezték.

Az akkori közszellem azonban, mely különben is az ország politikai átalakulásának nagy kérdéseivel volt elfoglalva, ugylátszik, még ekkor sem volt kellőleg előkészítve erre. Rokonszenvezett ugyan az erdészeti önállósága érdekében a Divald Adolf és Wagner Károly által megindított mozgalommal, de azt nem tudta eléggé támogatni.

Igy aztán még azok a kiváló emberek sem tudtak teljesen az erdészeti érdekei által kijelölt álláspontra helyezkedni, kik a reform tervének kidolgozásával megbizva voltak.

A régi tradíciókkal való teljes szakítástól óvatosan tartózkodva, s a takarékoságot — mint maga mondta — egész a cél kockáztatásáig szem előtt tartva, gyökeres reform helyett még a mi nagy Wagner Károlyunk is megelégedett azzal az egyszerű követeléssel, hogy a megmagyarosított nyelvű erdőakadémia eddigi személyzete, mely mindössze egy rendes tanárból, egy segédtanárból és egy gyakor-

nokból állott, egy rendes és egy segédtanárral megszorítottassék és a gyakorlati oktatásra szolgáló 300 holdas kisiblyei erdő kezelése az erdőakadémiára bizassék.

Mindössze ennyiből állott tehát a valóságban is az a reform, melyet a pénzügyministerium 1867-ben az előbb említett jelentés alapján egyelőre ideiglenesen életbe léptetett, s a melyhez mérten aztán a három éves erdészeti tanfolyam tanterve is megállapított, természetesen úgy, hogy az alap- és segédtudományokat továbbra is a bányászati akadémia tanárainak kellett előadni.

Pedig hogy mennyire nem elégithette ki ez a szervezet sem az igényeket, arra nézve megint maga az akadémia igazgatósága szolgáltatta a legklasszikusabb bizonyítékot, midőn ugyanabban a jelentésében, a melyben magát a reformot javaslatba hozta, egyszersmind azt is határozottan kijelentette, hogy az erdészeti akadémia ez után a reform után is alig közelítheti meg kitűzött célját.

És mindamellett ez a hiányos szervezet nem sok változást szenvedett akkor sem, midőn az akadémia végleges szervezése 1872-ben végre bekövetkezett, sőt nem javult meg később sem, midőn az 1872.-i szervezés egyes intézkedései módosulást szenvedtek.

Az 1872. évi végleges szervezés a tanítás rendjét mindenestre helyesebb és szélesebb alapokra fektette, s ezzel, valamint a 4 éves erdőmérnöki tanfolyam felállításával, az akadémia színvonalát is kétségkívül emelte, de magán a szervezeten, melynek életrealóságától a kitűzött célnak elérése utóvégre is függött, alig változtatott valamit.

Az igazgatás továbbra is a régiben maradt, mert az, hogy az igazgatói teendők a selmeczi kamaragróftól, ki azokat addig ellátta, elvonattak és a tanári testületből választott igazgatóra bizattak, az erdészet szempontjából — mint

látni fogjuk — alig birt jelentőséggel, s nem változott meg lényegében a tanári testület szervezete sem, melyben az erdészeti szakembereknek, mint eddig, ezután is csak alárendelt szerep jutott. Az 1867.-i ideiglenes szervezetbe felvett két erdészeti segédtanári állomás ugyan két rendkívüli tanári állomással helyettesített, s ezenkívül mindenik erdészeti tanszék egy-egy gyakornokkal (tanársegéd-del) is ellátott, de ezek fejében aztán az 1867-ben szervezett két rendes tanári állomás közül az egyik megszüntetett, úgy, hogy az erdészeti tanárok az új szervezettel alig nyertek egyebet, mint azt, hogy a tanítás színvonalának emelésével ugyanis felhalmozódott teendőiken felül még a megszüntetett állomás terheinek nagy részét is megosztaniok kellett. Egy része ugyan e terheknek a bányászati tanárookra ment át, de ezzel is csak az erdészeti akadémiai önállósága szenvedett megint újabb csorbát.

1877-ben a rendkívüli tanári állomások intézménye megszüntetett, végre az erdészet tanárai is mind rendes tanárokká lettek s az általuk képviselt ügghöz méltó állást foglalhattak el a tanári testületben.

10 év múlva pedig számuk is szaporított egygyel, a mennyiben 1886-ban az általános és speciális erdészeti vegytan számára egy negyedik tanári állomás szerveztetett. Ezzel azonban a régi három tanár terhei még mindig nem nyertek könnyítést, mert a vegytant azelőtt sem ők adták elő, hanem a bányászati tanárok, az ő tárgyaik közül pedig az új tanszék csupán két kisebb tárgyat vett át s azokat is csak később.

Mindamelletten én ezt a reformot az összes eddigi reformok között a legfontosabbnak és a legnagyobb jelentőségűnek tartom, mert a kormány ennek az azelőtt közös tanárok által ellátott új erdészeti tanszéknek a fel-

állításával lépett nézetem szerint először arra az utra, mely — mint később rámutatni fogok — tanügyünknek egészséges és biztos alapokon való gyökeres rekonstrukciójára vezethet.

Sajnos azonban, ez a nagy horderejű reform mostanáig sem nyert még folytatást. A tanrendszerben, tantervben és az akadémia rendszabályaiban történtek ugyan ezentul is figyelemreméltó javítások s a tanszékek is évről-évre jobban felszereltettek a szükséges segédeszközökkel, de maga a szervezet lényegében máig is csak az maradt, a mi 1886-ban volt, sőt ha mindent egybevetünk és a kor igényeinek rohamos növekedését sem hagyjuk figyelmen kívül, nyugodtan állithatjuk, hogy az erdőakadémia jelenlegi szervezete, — eltekintve attól, hogy a vegytani tanszék felállított s hogy érdemes szaktanáraink hosszú kitartás után, egykori alárendelt, mondhatni méltatlan helyzetükből végre kiemelkedhettek, semmivel sem jobb és tökéletesebb, mint az 1867. évi ideiglenes szervezet, melyről — mint láttuk — maga az akadémia igazgatósága állította volt ki azt a bizonyítványt, hogy kitűzött célját nem is közelítheti meg.

És mégis, sajátságos jelenség, ha ezt az alkatelemben tökéletlen intézetet működésének eredményeiben vizsgáljuk, el kell ismernünk, hogy az hivatásainak 1867-től kezdve mégis visszaesés nélkül mindig jobban és jobban megfelelt.

Tanszékei a szerény dotáció daczára is, melyben részesültek, taneszközöket és gyűjteményeket teremtettek s azokat többnyire költség nélkül, t. i. adományokból és gyűjtés útján évről-évre tökéletesítették, úgy, hogy egyes szakmákban e gyűjtemények ma már majdnem teljeseznek mondhatók. Előadásai is évről-évre többet nyújtottak s

utóbb az erdészeti tanszékek tulhalmozottsága daczára is egészen elismerésre méltó színvonalra emelkedtek. És a mi még ennél is örvendetesebben lepi meg a figyelmes szemlélőt, tanári kara, bár tulhalmozva volt teendőkkel, nem vonult vissza az elméleti tudomány sánczai közé, hanem élénk összeköttetést igyekezett fentartani a gyakorlati étellel is s jöllehet a gyakorlati gazdaság fejlesztése terén nem vihetett irányadó szerepet, elvitázhatatlanul hatást gyakorolt ebben az irányban is; és mindezek mellett nehéz munkát végzett és végez a külföldi tudományosság magyar földbe való átültetése és a magyar erdészeti irodalom fejlesztése körül is.

Szóval a mi erdészeti akadémiánk nem egy stagnáló, hanem egy hivatásának minden tekintetben megfelelni törekvő intézetnek a képét nyújtotta eddig.

Ez olyan igazság, melyet mindenkinek el kell ismer-
nie, ki figyelemmel kísérté akadémiánk működését.

De azért ez a kedvező tapasztalat még ne tévesszen meg senkit sem ítéletében és különösen ne tévesszen meg most minket, midőn tanügyünk szervezetét a jövő nagy feladatainak szempontjából is szigoruan megvizsgálunk kell.

Ezek a feladatok nézetem szerént oly rohamosan növekednek, hogy akkor is meggondolásra adnának okot, ha azt a sikert, melyről most szólottam, valóban magának az akadémiának köszönhetnök, vagyis ha jogosan azt lehetne mondanunk, hogy akadémiánk szervezete legalább mostanáig megfelelt a követelményeknek.

Ámde a dolog nem így áll; mert szakoktatásunknak eddigi színvonalon-maradását nem az intézménynek magának, hanem főlega sors azon kiválóan kedvező szerencsésjének köszönhetjük, hogy a selmeczi akadémia erdészeti tanszékeit 1867-ben Wagner Károlylyal az élükön mind oly nagy

hivatásu emberek foglalták el, s a közülök később kiváltakat is mind oly egész férfiak pótolták, a kik nem törődve a maguk és az intézet alárendelt helyzetével, kivétel nélkül mind többet tettek az ügy érdekében, mint a mennyit a kötelességteljesítés szóval kifejezni lehet (Élénk éljenzés.); akik nem csak egész képességüket és egész munkaerejüket fektették bele abba a közös törekvésükbe, hogy a szakoktatás ügyét magasra emeljék, hanem egész lelkesülségüket is; és a kik maguk is abban a szerencsében részesültek, hogy legalább az intézet falain kívül, mindig feltétlenül számíthattak arra az erkölcsi támogatásra, a melyre szükségük volt, s a melyet az időközben önállóságra jutott erdészet erőteljes szellemi mozgalmaiban tényleg meg is találtak.

Csak így volt lehetséges, tisztelt országos gyűlés, szakoktatásunkat kiemelni abból a szánalmas helyzetből, melyben az 1867 előtt volt, s lassanként oda emelni fel, a hol örömünkre most áll, a hol azonban nézetem szerint jövőre is fenntartani szervezetének gyökeres átalakítása nélkül nem lehet. Mert akadémiánkra ezentul több, nehezebb és intenzívebb munkát igénylő feladatok várnak, mint eddig s ezek nem csak a tulajdonképeni tanításra terjednek ki, hanem a tudomány fejlesztésére és az irodalom művelésére is.

A tudományos buvárkodás és az irodalmi munkásság érdemleges része még Németországban is jóformán egészen a tanári kar vállaira nehezedik; annál inkább nálunk hol a szak művelői a tanárokon kívül kizárólag tisztviselőkből állanak, kiknek ugyszólva egész idejüket és munkaképességüket hivatásos kötelességeik foglalják le, s a kik ha pihenésre szánt idejükből itt-ott fordíthatnak is valamit a tudomány és irodalom művelésére, rendszeres munkát ebben az irányban még sem végezhetnek.

És Németországban még aránylag véve könnyű a tanári kar feladata, mert a sok jól felszerelt tanintézet tanári kara a munkát megoszthatja, de nálunk az egész feladat egyetlen tanintézetre nehezedik, ennek tanári kara pedig úgy, a mint most szervezve van, nem lesz képes meggyőzni a munkát.

A tanítás terén is nehezebb lesz ezentul tanáraink feladata, mert gazdasági viszonyaink fejlődésével arányban az akadémiáról kilepő fiatalsággal szemben is nagyobb lesz az igényünk s alapos ismereteken kívül nemsokára azt is meg kell követelnünk tőle, hogy az önálló vizsgálódásra, kutatásra is kellően előkészülve legyen.

A tudomány művelése terén pedig egészen mások lesznek a feladatok, mint eddig.

Mostanáig a mi tudományos munkálkodásunk kilencz-tizedrésze a külföldi tudományosság asszimilációjából állott. Azon rövid 30 év alatt, a mióta a szakoktatásunk tudományos alapra van helyezve, meg kellett elégednünk azzal, hogy a művelt nyugatot utolérjük. Többet kívánnunk sem lehetett eddig, de most már itt az ideje, hogy szaktudományunkat minden ponton hazai magyar földbe gyökerezlessünk le, mert különben nem elégitheti ki az élet szükségleteit.

Már eddig is nagy hiányát érezzük annak, hogy szaktudományunk nem hatolhatott le minden ponton specziális viszonyaink gyökeres elemzéseig.

A mi futóhomokkulturánk a legnehezebb része az erdőmivelésnek s e mellett olyan specziális, hogy nehéz problémáinak megoldása végett hiába fordulunk tanácsért a külföldhöz; a tapasztalatgyűjtést és kísérletezést, a mire ezen a téren szükségünk van, kizárólag nekünk kell végeznünk. Történt is már ebben az irányban sok dicsére-

tes dolog, de még nem elég s e mellett sajnosan kell tapasztalnunk, hogy az eddigi vizsgálódások eredményei sem váltak közkinccsé, talán épen azért, mert tanári karunk nem volt abban a helyzetben, hogy a tudományos vizsgálódásokat ezen a téren maga vezesse s az eredményeket rendszeresen maga dolgozza fel.

Fenyő- és tölgycserkéreg-termelésünk is például nagy jelentőséggel bír, sokkal nagyobb, mint a kis Szászországé s mégis, míg ennek egy czélszerűen berendezett cservizsgáló intézete van Tharandon, mely a vevőt és eladót csekély díjért bármikor felvilágosítja anyagának értéke felől, addig a mi termelőinknek és kereskedőinknek meg kell elégedniök azzal, hogy anyaguk értékét a kinézés után becsüljék meg; és ha azután francia és más versenytársak a magyar cserkérget szándékosan becsmérlik, nincs kihez forduljanak, ki őket tudományos vizsgálatok eredményére támaszkodva megvédje.

A fakereskedelem terén gyakran ezrek körül forgó peres kérdéseket kell tisztán tudományos alapon eldönteni. Meg kell állapítani például, hogy a kifogásolt anyag egészséges-e, vagy bizonyos meghatározott technikai célra alkalmas-e? Ilyen vizsgálatok megejtése végett azonban most hiába fordulnának a bíróságok vagy az érdekelt felek a selmeczi erdőhasználati tanszékhez, mert — a mint én tudom — ilyen vizsgálatokra akadémiánk még nincs berendezve. Tényleg nem is szoktak idefordulni, hanem rendszerént az állami középipariskolához, — a mi bizonyára nem válik dicsőségünkre.

A vízi építkezések tekintetében is egészen elütök hazai viszonyaink a németországiaktól, mert ránk nézve még hosszú időkön át nagy jelentőséggel fog birni a vizen való szállítás. Van is már meglehetősen fejlett technikánk

ezen a téren, de azért vannak igen fontos, eldöntetlen kérdéseink is, mint a minő például az, hogy vizgyűjtőink felépítésére nem használhatunk-e olcsóbb anyagot is, mint eddig.

A mint mérnökök állítják, Franciaországban még a hegyekről lerohanó nagy víztömegek raktározására szolgáló hatalmas medenczék magas gátfalai is rendszerint földből készülnek, nálunk ellenben, gyakran 100.000 frtot is meghaladó költséggel, rendszeren faragott kőből vagy legalább is fából épülnek az aránylag jóval kisebb vizgyűjtőgátak.

Az ilyen kérdések tisztázása és még sok más hasonló feladat s mindezen felül különösen a tudományos alapon szervezendő kísérletügy oly nagy követelésekkel lépnek fel akadémiánkkal szemben, hogy azoknak csak teljesen modern, tökéletes szervezet mellett lesz képes eleget tenni, a milyennel azonban most egyáltalában nem bír.

Mert a mi akadémiánknak, mint láttuk, az a gyökeres, vele született baja van, hogy nem önálló intézet, melynek minden tevékeny tényezője kizárólag az erdészeti ügy előbbre vitelét tekintené egyedüli céljának, hanem csupán kiegészítő része egy nagy közös intézetnek, melyben két oly, kevés rokonsággal bíró szakma, mint a bányászati és erdészeti szakoktatás, egymással szervesen egybe van kapcsolva: közös igazgatás és közös vezetés alatt és tulnyomó részben közös tanárokkal és közös előadásokkal.

Én ezt a közösséget oly természetellenesnek és lenyűgözőnek tartom szakunkra nézve, hogy ha a mult tapasztalatai nem ösztönöznének is rá, akkor is levonnám belőle azt az önmagától következő logikus következtetést, hogy ha szakoktatásunkat élteképesévé akarjuk tenni,

okvetlenül ki kell mentenünk e közösségből, sa bányászati szakoktatástól teljesen elválasztva, egy minden szükségessel kellően felszerelt önálló erdészeti főiskolában teljesen újból kell szerveznünk. (Élénk helyeslés.)

Olyan természetes követelés ez, hogy jogosultságát talán nem is kellene tovább bizonyítanom.

Mert hát bizonyításra szorul-e az a kétségbevonhatatlan igazság, hogy az önállóság és szabad mozgás a szellemi törekvések boldogulásának is épen úgy életfeltétele, mint a mi erdeinknek a szabad levegő és a világosság, vagy mint általában véve minden egyéni képesség érvényesülésének a független cselekvési kör.

Mindamellett, nehogy valaki azt vethesse szememre, hogy e fontos kérdésben csupán általános elvekből indulok ki, legyen szabad ezt a mostani közösséget kissé közelebből is jellemeznem.

Mindenekelőtt azt kérdem, mi jelentősége volt az erdészetre nézve eddig a közös igazgatásnak?

Az, t. országos gyűlés, hogy a mi erdészeti akadémiánknak volt ugyan igazgatója, a ki, nem vonom kétségbe, a rendnek, fegyelemnek és a feltétlenül szükséges tekintélynek mindig méltó képviselője volt, de igazi szellemi vezetője, a ki kifelé az erdészeti tanügy érdekeit teljes öntudatossággal és egész odaadással képviselhetette volna, az intézet belső életében pedig az összes szellemi erők központját és irányítóját képezte volna, ilyen szellemi vezetője a szó szoros értelmében soha nem volt akadémiánknak, még pedig azért nem, mert a selmeczi akadémia igazgatói között soha sem foglalt még helyet olyan férfiú, a ki erdészeti szakember lett volna, vagy az erdészettel

habár csak gyakorlatilag is behatóbban foglalkozott volna. (Ugy van!)

Még a legutóbbi időben is, midőn már a hosszú mellőzés után csakugyan méltányos lett volna az erdészetre is tekintettel lenni, nem erdészre esett az igazgatói választás, hanem ismét csak egy nem erdészeti szakemberre.

De ha nem is így történt volna a dolog, s ha tényleg számíthatnánk is arra, hogy a paritás legalább jövőre biztosítva lesz részünkre, ugyan mit használna az nekünk, ha váltakozva egyszer erdész és egyszer bányász volna az igazgató?

Nem történhetnék-e meg akkor is az, hogy véletlenül éppen akkor kerülne az utóbbira a sor, amikor az erdészeti, nehéz körülmények között, leginkább rá volna utalva egy öntudatos és erős vezető kézre. (Ugy van! Igaz!)

Sőt használhatna-e sokat nekünk az is, ha mindig erdész volna a közös igazgató? Hisz a két szakma között a tanszékek dotációja, a tanrend beosztása és más hasonló kérdések mindig idézhetnek fel érdekellentéteket s ekkor aztán az erdészigazgató sem segíthetne ügyünkön, mert minél igazságosabb volna, annál többet kellene feláldoznia az erdészeti különben jogos érdekeiből. Ime tehát úgy áll a dolog, hogy a közösségnek nemcsak paritás esetében, de, igazságos és méltányos igazgatót feltételezve, még kiváltságos helyzetben is okvetetlenül hátrányosnak kell lenni; (Ugy van!) ugyannyira, hogy ha érdekeit helyesen fogja fel, nézetem szerint magának a bányászati szaknak is tökéletesen ugyanazt kell kívánnia e tekintetben, mint a mit nekünk kell kívánnunk, t. i. a szétválasztást. (Élénk helyeslés.)

De hogy egy lépéssel tovább menjek érvelésemben, ugyan mi jót várhatunk a közös tanárok és a közös előadások intézményétől is?

A mi erdészeti akadémiánk előadó tanárai közül ez idő szerént 8 bányász, 2 semleges (vagyis egyik szakhoz sem tartozik,) s mindössze csak 4 erdészeti szakember, ennek pedig a következése az, hogy 41 kötelező tantárgyunk közül 24-et a bányászati hallgatókkal közös előadásokon kizárólag nem erdészeti tanárok adnak elő, sőt a külön hallgatott tárgyak közül is egyet egy bányászati tanár lát el.

Igaz, hogy ezen közös előadásokon, — amint mondják — csak az előkészítő és segédtudományokat adják elé, bár én sem a középítészetet, sem a vízépítészetet, sem a vasut-és hidépítészetet, sem a geodesiát nem tekintem csupán előkészítő vagy segédtudománynak; (Ugy van!) de ha úgy állana is a dolog, amint állítják, a mi érdekeink azt követelik, hogy még az előkészítő és segédtudományok is kizárólag a szak érdekeire való tekintettel tárgyalassanak.

Nekünk az alaptudományokat nem a maguk egész terjedelmében, mint olyanokat, kell mivelnünk, hanem mindegyikből azt és annyit, a mennyire minden körülmények között szükségünk lehet. (Helyeslés.) A feleslegest el kell hagynunk, mert ugyanis rövid tanidőnket haszon nélkül foglalná le; de azt már, a mire szükségünk van, nemcsak elméleti részében kell felkarolnunk, hanem gyakorlati vonatkozásaiban is a fenéig kell kimeritenünk. (Helyeslés.)

Nekünk még a tudományok elméleti részében is szem előtt kell tartanunk a szak specziális érdekeit s ha egyebet nem, azt legalább minden esetre meg kell követelnünk, hogy az elméleti tantételek kizárólag erdészeti jelentőségű példákkal illusztráltsanak, mert az elmélet csak így mehet át valóban a hallgatók véérébe. A tudomány alkalmazott részeinél pedig már a példák megválasztása sem elég, hanem szükséges, hogy az előadások a gyakorlati alkal-

mazás minden esetét kimerítsék, mert az életbe kikerülő hallgató csak így tudja használni tudományát.

De vajjon képesek lehetnek-e erre a mi közös tanáraink az ő közös előadásaikon?

Nem szeretném ha valaki félremagyarázná szavaimat, mert távolról sem akarom senkinek a képességét, vagy jóakarátát kétségbe vonni. De a feltett kérdésre mégis határozottan azt kell felelnem, hogy nem.

Mert nem szakemberek; nem is ismerhetik az erdészet szükségleteit; sőt egy közös tanár, ha ismerné sem tudná teljesen kimeríteni feladatát, mivel idejének és munkarejének egy részét a másik szakmának kell szentelnie. Sőt nem is volna helyes, ha egész idejét csak a mi követeléseink kielégítésére fordítaná, mert akkor okvetetlenül a másik szakmát rövidítené meg. (Igaz! Ugy van!)

Nem tehetnek hát egyebet és tényleg nem is tesznek egyebet a mi közös tanáraink, mint, hogy a szakok speciális érdekeit egy bizonyos határon túl figyelmen kívül hagyják, és azután mindegyiket azzal igyekeznek kárpótolni, hogy az általános elméleti tudományosságot a szükséges határon túl is kultiválják előadásaikban. (Ugy van!)

Valóban az általános tudományok talán egyetlen egy erdészeti tanintézetben sem adatnak elő oly széles alapokon és magas színvonalon, mint a mi közös intézetünkön.

Ám ez az elismerés a mi szempontunkból alig egyéb kétes dicsőségnél, mert kevés haszna mellett több idő vesz igénybe a szükségesnél, s e mellett egy nagy pedagógiai hátránya is van, az t. i., hogy a tanulókat az egyes tantárgyak méltatása tekintetében egészen megtéveszti.

Én legalább majdnem szégyenkezve gondolok most vissza arra, hogy szaktanulmányaim első éveiben milyen

kicsinylően kevésre becsültem a mi erdészeti szaktárgyainkat a menyiségtan, erömütan s más ugynevezett „nehéz és előkelő“ tudományok mellett. Pedig ha őszinték akarunk lenni, meg kell vallanunk, hogy azoknak az érdekes és bonyolult formuláknak egy jó része, melyeknek szabatos kezelésére akkor oly büszkék voltunk, az életben mindenünkönél veszendőbe ment s elsajátításuknak a haszna végül is arra redukálódott, a mivel általában az erős szellemi gymnasztika bir. (Élénk helyeslés.)

És mégis ez a felfogás nemcsak minket hallgatókat ejtett hatalmába, hanem még az erdészeti tanárokat is sokszor arra kényszerítette, hogy előadásuknak, a hol lehetett, menyiségtani derivációkkal kölcsönözzenek érdekességet. (Tetszés és derültség.)

Nem szenvedhet kétséget tehát, hogy az eddigi közös tanszékek és közös előadások a mi érdekeinket nem elégíthetik ki ezentul s ezért megszüntetendők, vagyis szakoktatásunk a bányászatétól teljesen elválasztandó. Annyival is inkább, mert a szétválasztást még más fontos okok is feltétlenül szükségessé teszik. (Helyeslés.)

Fentebb röviden már említettem, hogy milyen nagy és nehéz feladatok várnak tanárainkra a tudomány és a gyakorlati élet terén. Ezeket a feladatokat a tisztán erdészeti tanszékek előadói, még ha számuk szaporíthatnák, sem lennének képesek magukban megoldani. Nekik e munkájukban az előkészítő és segéd tudományok tanárainak odaadó támogatására is szükségük van, sőt egyes ágait ezen feladatoknak egyenesen az utóbbiaknak kell átadniok.

De hogy ezek hivatásukat ebben az irányban valóban betölthessék, először is szakembereknek kell lenniök, vagy, ha mind nem is lehetnek azok, legalább idejüket és munkaképességüket kizárólag és egész oda-

adással az erdészetnek kell szentelniök, úgy, a mint ez a német akadémiákon történik, melyek az erdészeti tudományt egykor megteremtették, most pedig minden ágában hatalmasan előbbre viszik, épen azért, mert szellemi munkásaik mind tevékenyen közreműködnek nemcsak a tanításban, de a tudományos buvárkodásban is.

Ismétlem tehát, hogy szakunk összes érdekei feltétlenül azt követelik, hogy szakoktatásunkat a bányászatétól — bizonyára ennek javára is — teljesen elkülönítsük és egészen önálló szervezettel lássuk el.

Lehetnek ugyan és bizonyára lesznek is ennek a követelésnek nehézségei a megvalósításnál, ámde ezek nézetem szerint alárendeltebbek, hogy sem egy oly fontos hivatással bíró szakot, mint a milyen hazánkra nézve az erdészet, egész fejlődésében megakaszthatnának.

Ezért nem is foglalkozom itt e nehézségekkel, hanem egyenesen áttérek arra a másik fő fontosságu kérdésre, mely előttünk áll, hogy t. i. az óhajtott új intézetnek hol volna a legmegfelelőbb helye?

Az első követelmény, a melyre ennek a kérdésnek az eldöntésénél súlyt szoktak helyezni és a melyet kétségkívül mi sem hagyhatunk figyelmen kívül, az, hogy az intézet helyén az előadások szemléltető megvilágításához szükséges berendezések és más feltételek meglegyenek.

Ebből a szempontból én Selmecezt, őszintén megvallva, nem tartom alkalmas székhelynek. A mint én megítélni tudom a dolgot, Selmecezt legfeljebb a növénytan és erdőmivelés tanszékeit elégítheti ki, bár az erdőmivelés legnehezebb feladatának, a futóhomok megkötésének és befásításának gyakorlati tanulmányozására az erdőmivelési tanszéknek sem nyújthat semmit.

Az erdőhasználati tanszéket pedig, melynek az igé-

nyei a legkövetelőbbek, még türhetően sem elégíti ki, s nem nagy előnyöket nyújt az erdőrendezési tanszéknek sem.

Az én szerény nézetem szerint Selmecznél, az egyetlen botanikus kertet leszámítva, Liptóújvár, Ungvár és M.-Sziget mind előnyösebbek volnának egy erdészeti felsőbb tanintézet elhelyezésére, de különösen sokkal előnyösebb volna erre a célra Besztercebánya, (Ugy van!) mely egy olyan nagyszabású erdőgazdaságnak képezi a központját, a mely kedvező fekvésénél és berendezéseinél fogva a közép és magas hegységi erdőgazdaság minden műveletének és minden tartozékainak módot nyújt a tanulmányozására, még pedig honunkban a legfejlettebb fokon, mert mint tudjuk az erdőgazdaság a besztercebányai kincstári uradalomban mindig legelől járt s az összes berendezett hazai erdőgazdaságok között a legrégebb tradíciókkal bír. A dombos vidék és az alföld igényeit ugyan Besztercebánya sem elégítheti ki, de olyan pontot utóvégre egyet sem lehet találni hazánkban, a mely minden követelménynek megfelelne e tekintetben.

Ha tehát egyedül a gyakorlati kiképzés szempontja volna itt az irányadó, részemről mindenestre Beszterce bányára adnám igénytelen szavazatomat. (Helyeslés.)

Ámde szakunknak más fontosabb érdekei is vannak, melyek a székhely kérdésénél figyelembe jönnek. És ezek az érdekek már olyan természetűek, hogy nem Besztercebánya mellett és általában véve nem a vidéki városok mellett szólnak, hanem határozottan Budapest javára döntenek el a kérdést (Élénk helyeslés.); annyival is inkább, mert Budapest az előbbi követelmény kielégítése tekintetében sem egészen szegény.

Az egyetemi fűvészkert, a közelben levő futóhomokterületek, a budai és budakeszi városi és kincstári erdők

a fővárosban levő nagy fűrésztelepek és a sok mindenféle faiparvállalat, a gödöllői erdők egyes részletei stb. mind olyan dolgok, a melyeket a gyakorlati oktatásnál jól fel lehet használni. A mit pedig a főváros nem képes nyújtani ebben a tekintetben, azt a mai könnyű és olcsó közlekedés mellett könnyen fel lehet keresni másutt az ország bármely részében; a mint hogy Selmeczről is csak így juthatnak el a hallgatók igen sok és fontos megnéznivalóhoz.

Nem lehet azonban tagadni, hogy a gyakorlati oktatás kielégítése Budapesten mindenesetre több nehézséggel fog járni, mint például Beszterczebányán járna, de azért a hátrányért aztán busás kárpótlást is nyújtanak majd azok az előnyök, melyek csak a fővárosban találhatók meg.

Ilyen előny lesz mindenekelőtt az, hogy Budapesten fiatalságunk szaktanulmányainak elvégzése alatt szélesebb látkörre és általánosabb műveltségre tehet szert, mint akár Selmeczen, akár Beszterczebányán. (Zajos helyeslés.) És ezt az előnyt nem szabad kicsinyelnie senkinek, de nem szabad különösen nekünk, a kik elég sokszor tapasztaljuk sajnosan, mily kedvezőtlenül ítélik meg sokan még ma is az erdészek műveltségi fokát és társadalmi állását. (Igaz! Ugy van!) Ezt a kedvezőtlen előítéletet csak szakiskolánk színvonalának emelésével és társadalmi műveltségünk erősítésével változtathatjuk meg.

Igaz, hogy ezzel az előnnyel szemben, még komoly gondolkozású emberek is, sok mindenféle nehézségeket látnak fennforogni. Félnek például attól, hogy fiatalságunk a fővárosban elkényesedik, hogy mint mondják „salon erdészek“ lesznek belőlük. De ezzel az aggodalommal szemben én egyszerűen a vidéki orvosokra, szolgabírókra, mérnökökre, járásbírókra, szóval a vidéki társadalom

intelligens elemeire hivatkozom, kik tulnyomó részben mind a fővárosban végzik szaktanulmányaikat — s mint látjuk — mégsem kényeskedők és elégedetlenek, ha a vidékre kerülnek. (Igaz! Ugy van!)

És az a sok mivelt földbirtokos, kik közül annyi edzett gazda és szenvedélyes vadász kerül ki, nem mind a fővárosban töltötte el ifjúságának egy részét?

Nem, a főváros nem nevel léha fiatalságot! Ellenkezőleg itt a fiatal ember hamarabb megtanulja ismerni és méltatni az élet komoly oldalát, mint a vidéki városokban, a hol a társadalomban exponáltabb helyzetet foglal el, és ahol a szokásos mulatozások és a felszínen való gyakoribb szereplés inkább szélsőségekre ragadhatják a gyengébb jelleműeket.

Ezt az aggodalmat tehát bátran félre tehetjük, épen úgy, mint azt a másikat is, hogy ha felsőbb tanintézetünk Budapesten lesz, hallgatóinak nagyrésztét más életpályák fogják elcsábítani tőlünk.

Ettől is csak akkor tarthatnánk, ha előre fel kellene tételeznünk, hogy az erdészeti pálya mindig rosszabb életpálya lesz, mint más hasonló előkészültséget kívánó életpályák. Ezt azonban, úgy hiszem, senki sem akarja komolyan hinni közülnk. És ha mégis így alakulna a jövő, akkor az én meggyőződésem szerint az sem mentené meg szakunkat az elnéptelenedéstől, ha felsőbb tanintézetünk a vidéken maradna. (Ugy van!) A selmeczi akadémia létszámában néhány év óta tapasztalható szembetűnő visszaesés, úgy hiszem, máris világosan figyelmeztethet erre.

Nem riaszthat vissza tehát ez a félelem sem Budapesttől, hanem ellenkezőleg inkább arra kell, hogy ösztönözzön, hogy felsőbb szakoktatásunknak Budapestre való áttelepítését még inkább sürgezzük, mert kétségtelen, hogy

minél jobban eléri főiskolánk a többi főiskolák színvonalát, annál inkább remélhetjük, hogy képzettségünket igazságosan fogják méltatni s szolgálatunkat érdeméhez méltóan honorálni; ha pedig ez bekövetkezik, akkor semmi esetre sem kell attól tartanunk, hogy szakunkat kerülni fogja az ifjuság.

Van azonban még egy harmadik ellenvetés is, melyet az ifjuság szempontjából Budapest ellen felhozni hallottam s a mely — nem tagadom — első pillanatra nagyon is megragadja a figyelmet: a megélhetés kérdése. Általánosságban csakugyan igaz, hogy Budapesten sokkal drágább az élet, mint például Selmeczen, vagy más vidéki városban, de másfelől az sem vonható kétségbe, hogy igazán szegény sorsu ifju, ha tehetséges és törekvő, Budapesten mégis könnyebben fentarthatja magát, mint Selmeczen. Keserű ugyan a kenyér, a melyet megkereshet de mégis kenyér; — míg Selmeczen az igazán szegény ifju tulajdonképen meg sem élhet, ha csak mindjárt kezdetben nem jut ösztöndijhoz. (Ugy van!) De az ösztöndíjak Budapestre is átjönnének, sőt nem lenne nehéz ez alkalommal azt sem kieszközölni, hogy a mostani 300 forintos ösztöndíjak 500 frtra emeltessenek fel, mert annál a 22 ösztöndíjnál, a mennyi tudomásom szerint most Selmeczen van, az egész többlet, mely a felemeléshez szükséges volna, mindössze 4400 frtot tenne, ezt az áldozatot pedig csakugyan meglehet hozni az erdészeti szak érdekében. (Helyeslés.)

Mindent összevetve, tehát a megélhetés nehézségével is tulajdonképen úgy áll a dolog, hogy Budapesten valószínűleg több szegény sorsu ifju fogja az erdészeti pályát végezni mint Selmeczen.

Csupán azok a kimért viszonyok között élő családok lesznek valamivel jobban megterhelve, a melyek fiaikat,

ha megerőltetéssel is, de maguk szokták ellátni. Az ilyen családokból kikerülő ifjak száma talán apadni fog eleinte, de ezzel a veszteséggel szemben aztán kárpótlást fog nyújtani az, hogy szakunknak Budapesten egészen új társadalmi rétegeket nyerhetünk meg.

És én itt különösen arra a régi középbirtokos osztályra gondolok, a mely fiait tisztességesen kinevelteti ugyan, de a régi független élethez már nem tud többé módot nyújtani.

Az ilyen ifjak ma már komoly életpálya után néznek, de hogy a társadalmi állásukból folyó vélt vagy való követelményeknek is eleget tegyenek, többnyire a jogi vagy más egyetemi színvonalon álló szakmákra adják magukat. Ha azonban a mi felsőbb szakiskolánk a fővárosba jö át és itt egyetemi színvonalunak ismertetik el, azt hiszem, nem lesz nehéz ezt az osztályt is megnyerni az erdészetnek.

És ez, ugy hiszem, nyereség lesz az erdészetre nézve, mert az erdészcsaládokon kívül alig ismerek az országban oly társadalmi osztályt, melynek fiai neveltetésüknél, jellemüknél, szokásaiknál fogva hivatottabbak és rátermettebbek volnának az erdészeti pályára, mint éppen ennek a földbirtokos osztálynak törekvő sarjadékai, (Ugy van!) kik, mint tudjuk, ifjuságuk javarészét falun töltik el, a szabad természethez hozzá vannak szokva és a népet és a néppel való bánásmódot már hazulról jól ismerik. (Helyeslés.)

A tanuló ifjuságra nézve tehát Budapest, mindent egybevetve, határozottan előnyös lesz.

De milyen nagy előnyöket biztosíthat még a tanári karra és általában a tanításra nézve?

Ezeket nem is tartom szükségesnek részletesen fejtegetni, hiszen még az áthelyezés ellenségeinek is be

kell ismerniök, hogy tanáraink képessége és munkássága itt, a szellemi élet központjában, hol egyszerűs mind az erdészeti törekvéseknek is minden szála összefut, jobban fog érvényesülni és több sikert fog felmutatni, mint bárhol másutt az országban. Csupán azt említem fel tehát, hogy felsőbb tanintézetünk Budapesten, megfelelő szervezet mellett, nemcsak magasabb színvonalra fog felemelkedni, hanem szélesebb alapokon is fog nyugodni, mert a tanítás itt már olyan kérdésekre is kiterjedhet, a melyekre eddig Selmezen nem sok gondot fordítottak. Kiterjeszkedhetik például az erdészet üzleti és kereskedelmi szempontjaira is, melyeket szerény nézetem szerint nem szabad többé elhanyagolnunk, mert utóvégre is az erdésznek nemcsak tapasztalt gazdának, hanem tájékozott üzletembernek, sőt kereskedőnek is kell lenni, ha teljesen betölteni akarja hivatását és ha ambícióját helyezi abba, hogy a birtokos őt perfekt szakembernek tekintse, kire üzleti érdekeit is nyugodtan rá bízhatja. (Helyeslés.)

Az ilyen kérdéseket Selmezen nem is lehetséges kellően méltatni, mert az üzleti életet és a kereskedelmi viszonyokat onnan nem lehet figyelemmel kíséni. Ellenben Budapesten tanáraink nemcsak a tudományos kérdésekben, hanem a mindennapi élet fontosabb gyakorlati kérdéseiben is szaktekintélyekké válhatnak, úgy, a mint szaktekintélyeknek ismertetnek el más felsőbb tanintézeteknek a tanárai is.

És épen azért, mert a gyakorlati élet kérdéseiben is tekintélyek lesznek, megbecsülhetetlen szolgálatokat fognak tenni itt az erdészeti felsőbb hatóságnak és különösen az országos erdészeti egyesületnek is, melynek munkásságában állandóan és a legtevékenyebben részt vehetnek.

Mindezek az előnyök, úgy hiszem, már magukban véve

is elég súlyosak arra, hogy a székhely kérdését Budapest javára döntsék el.

De van nekünk ezenkívül is még egy más nagy érdekünk, melyet csak felsőbb tanintézetüknek Budapestre való áthelyezésével elégíthetünk ki s ez az, hogy nekünk magukat a nagy erdőbirtokosokat is meg kell nyernünk az erdészeti tudománynak.

Nehezen fog ugyan menni s talán csak idővel fog sikerülni, de azért okvetetlenül meg kell kísértenünk, mert valóban nagy érdekek követelik.

Magyarország 13 millió hold erdejéből közel egy harmadrész magánbirtokot képez, ennek tulnyomó része pedig nagybirtokosok kezében van.

Ezek a nagy erdőbirtokok tehát, különösen ha hozzájuk számítjuk a hitbizományi erdőket is, igen nagy közigazgatási jelentőséggel bírnak s valóban országos érdekek kívánják, hogy jól és okszerűen kezeltessenek. Az erdőtörvény ugyan gondoskodik fentartásukról, de ezzel kezelésük helyessége még nincs biztosítva.

Sőt nincs biztosítva még akkor sem, ha ezeken a nagy birtokokon az erdészeti ügyeket szakképzett erdőtisztek látják el, mert a gazdaság valóban helyes vezetése az ily nagy birtokokon sokszor nagy beruházásokat és általában olyan intézkedéseket követel, melyeket az erdőtisztek csak akkor kezdeményezhetnek, ha számíthatnak arra, hogy a birtokos jóváhagyását meg tudják nyerni. Ez azonban — mint jól tudjuk — a legtöbbször nem sikerül nekik, sokszor, igaz, azért, mert a birtokos pillanatnyi érdekei nem engedik meg a kívánt áldozat meghozatalát, de igen sokszor már csak azért sem, mert a birtokos, nem lévén tájékozva az erdőgazdaság természete és követel-

ményei felől, a messze jövő érdekében javaslatba hozott intézkedések szükségességét nem tudja belátni.

Az ilyen nagybirtokok tehát igazán csak akkor lesznek jól kezelve, ha a gazdaság vezetésébe, mint főintéző, maga a birtokos is közvetlenül befoly.

A mezőgazdaságnál is azt tapasztaljuk, hogy valóban belterjes és mintaszerű gazdaságot csak ott találunk, a hol a főgazda a birtokos.

Az ország érdeke kívánja tehát, hogy — a mennyiben tőlünk függ — ezen nagybirtokok örököseinek is módot nyujtsunk arra, hogy az erdőgazdaság elveivel és szellemével legalább főbb vonásokban megismerkedhessenek.

Arra azonban hiu reménység volna számítani, hogy a nagybirtokos családoknak még a legkomolyabban gondolkozó fiai is ezért egy-két évet valamely vidéki városban töltsenek, míg ha felsőbb tanintézetünk Budapestre jő, az akadályok is el lesznek háritva annak az utjából, hogy legalább azok közülök, kiknek vagyonát főleg erdők fogják képezni, felsőbb tanulmányok végzése alatt, ha csak mint vendég hallgatók is, az erdészeti előadásokat hallgathassák.

És én — bár jól tudom, hogy ezt a reménységemet most még sokan kétkedéssel fogadják — szilárdan is hiszem, hogy ez be fog következni, mert hitemet annak a szemünk előtt lefolyó rohamos gazdasági átalakulásnak az ellenállhatatlan hatásába fektetem, mely a könnyen gondolkozókat is előbb-utóbb arra kényszeríti, hogy egyéni és családi érdekeiket minden módon megvédelmezni igyekezzenek. Lehet ugyan, sőt valószínű, hogy ez a kényszerűség csak később és csak lassan fogja a mi birtokosainknál hatását gyakorolni, de én azt is igen nagy haszonnak tartom, ha eleinte csak egy-kettőt is megnyerhetünk közülök az erdészet igazi és öntudatos hívéül.

Én tehát ebből a szempontból is okvetetlenül szükségesnek tartom, hogy felsőbb szakoktatásunkat Budapestre helyezzük át. (Élénk helyeslés.)

És ezzel t. országos gyűlés, érdemileg, azt hiszem, ki is meritettem azt a kérdést, melynek bevezetésére vállalkoztam.

Arról ugyan még nem szólottam részletesen, hogy milyennek kellene tulajdonképpen lenni az általam javasolt új budapesti tanintézet szervezetének, de én t. országos gyűlés, azt hiszem, hogy ezen a népes gyűlésen a szervezet részleteinek taglalásába nem is mehetünk bele, hanem elég, ha e tekintetben elvi álláspontunkat világosan kifejezzük. Ezt az elvi álláspontot pedig én az elmondottakban már határozottan megjelölni igyekeztem, amidőn annak a nézetemnek adtam kifejezést, hogy az új tanintézetnek teljesen önállónak és egyetemi szinten állónak kell lenni. (Élénk helyeslés.)

Ebben, úgy hiszem, minden benne foglaltatik, a mit a szervezet tekintetében követelnünk kell. Benne foglaltatik nevezetesen:

1. hogy az új intézetet minden segédeszközzel kellőleg fel kell szerelni, a mi a tanításhoz és a tanárok tudományos munkálkodásához szükséges;

2. hogy az intézet vezetésével csak arra hivatott szakember bizassék meg, s a tanárok is szakemberek legyenek; ha pedig egyes elméleti tárgyak előadására esetleg nem erdészeti szakembereket is alkalmazni kellene, ezek is olyanok legyenek, kik az erdészet igényeit az általuk képviselt szakmával szemben ismerik;

3. a tanidő ne legyen rövidebb, mint a mennyi az összes erdészeti tudományok alapos előadására megkívántatik;

4. a tanszékek száma úgy állapíttassék meg, hogy a tanárok a tanításon kívül a tudományos buvárkodásra és az irodalmi munkásságra is elegendő időt találjanak, de követeltessék meg aztán minden tanártól, hogy egész munkásságát kizárólag az erdészetnek szentelje; s végül

5. a tanrendszer olyan legyen, a tanrend pedig úgy állapíttassék meg, hogy a rendes hallgatókon kívül azok is látogathassák az előadásokat, a kik nem életpályának tekintik az erdészetet.

Ha a szervezet annak idejében ezen elvi kívánalmaknak megfelelően állapíttatik meg, akkor az új intézet a legmagasabb követelményeknek is meg fog felelni s teljes mértékben betöltheti fontos hivatását.

Csak egyről kell még lehetőségig gondoskodni, arról t. i., hogy a visszavonuló és elhalt tanárokat arra hivatott új erőkkel lehessen mindig pótolni. Nehéz feladat lesz ugyan, de abban az esetben, ha az erdészeti kísérletügy — mint remélhető — hazánkban is szerveztetni fog s ez az új tanintézettel szerves összefüggésbe hozatik, azt hiszem, ezt is meg lehet oldani, mert a két intézménynél nagyobb áldozatok nélkül is lehetséges lesz olyan állomásokat fenntartani, a melyeken a tudományos foglalkozásra hivatott fiatal erők állandóan foglalkozást nyerhetnek.

És végül szólanom kellene talán még arról a kérdésről is, a mi az előbbieken után önként felmerült, hogy t. i. szakoktatásunk igényeinek kielégítésére elégséges lesz-e ezentul is egyetlen egy tanintézet. Erre azonban részletesen nem térek ki, mert nézetem szerént egy második tanintézet felállításáról ma még szó sem lehet, kettőnél többre pedig egyáltalában sohase is lesz szüksége Magyarországnak. A mi gazdasági viszonyaink jelenlegi fejlettsége mellett hazánkban legfeljebb 1000—1200 képzett erdészre

van szüksége, ennek a számnak az állandó kiegészítésére pedig — 25 évi átlagos szolgálati időt feltételezve — elég ha évenként átlag 40—45 fiatal ember végzi az akadémiát.

Később azonban, ha gazdaságunk belterjesebb lesz mint most s ha az erdészeti tudományokat — mint remélem — a leendő erdőtiszteken kívül az erdőbirtokosok is nagyobb számban fogják hallgatni, mindenesetre be fog következni egy második tanintézet felállításának a szükségessége is, de ennek feltételeiről és módozatairól beszélni most még, azt hiszem, korai volna. Sőt felesleges is, mert szerény nézetem szerint az az eshetőség, hogy később egy második tanintézetre is szükségünk lehet, mostani megállapodásainkra semmiféle befolyást nem gyakorolhat. Abban az esetben ugyanis, ha ez az eshetőség idővel bekövetkezik, a második intézetet is ugyanazon elvek szerint kell berendezni, mint most az elsőt, mert semmiféle érdek se követeli meg, hogy a kettő között bármi tekintetben különbség tétessék. (Helyeslés.)

A mezőgazdák mult évi kongresszusa ugyan ebben a tekintetben más álláspontot foglalt el, mert, a mint tudom, abban állapodott meg, hogy a mezőgazdasági tanintézetek között bizonyos fokozat létesíttessék, oly módon, hogy a fővárosban egy főiskola az intéző tisztek és a birtokosok kiképzésére szolgáljon; a vidéki tanintézetek pedig, mint középfokú szakiskolák, gazdatiszteket és kisebb birtokosokat neveljenek.

Részemről azonban a mi szakképzésünknek ezt a graduációját teljesen czéltévesztettnek és veszedelmesnek tartanám s úgy hiszem, hogy az az életben előbb-utóbb csak lehetetlen helyzeteket teremtene. Mert hát ki merné azt állítani, hogy azok az ifjak, a kik a felsőbb intézetet fogják végezni, eo ipso az életben is mind hivatottak lesz-

nek arra, hogy a középfoku iskolákból kikerülők fölött intéző szerepet töltsenek be; vagy pedig megfordítva, hogy a középfoku tanintézetekről nem kerülhetnek ki kiváló szakemberek, a kiket valóban méltatlanság, a birtokos szempontjából pedig oktalanság volna a tehetségüknek megfelelő nagyobb működési körtől elzárni, csupán azért, mert középfoku iskolát végeztek. Mindenesetre csak visszasságot és félszegségeket teremtene ez a rendszer, a nélkül, hogy csak valamicske haszna is volna.

Az én szerény nézetem szerint annak idejében, ha az élet szükségletei megkivánni fogják, a második intézetet is teljesen az első mintájára kell szervezni s legfeljebb annyi különbséget lehet a kettő között megengedni, a mennyit a székhely különbözősége természetesen megkövetel. Mert e második intézetet már önként érhetően nem a fővárosban, hanem valamelyik alkalmas vidéki városban, például Besztercebányán, kell majd létesíteni, már csak azért is, mert ebben az esetben a két intézet a gyakorlati oktatás igényeit könnyebben kielégíthetné, a mennyiben a vidéki intézet berendezéseit a fővárosi intézet is felhasználhatná e végből tett gyakorlati kirándulások alkalmával, de meg a halgatók is átmehetnének egyik intézetből a másikba, ha kiképezetésük érdekében szükségesnek tartanák.

* * *

Ime ezek az én igénytelen nézeteim, t. országos gyűlés, a mi felsőbb szakoktatásunk jelenlegi helyzetéről s jövődöbeli életképes fejlődésének legszükségesebb feltételeiről.

Nézeteimet és javaslataimat tölem telhetőleg minden ponton megokolni igyekeztem, most tehát nincs más

feladatomban, mint hogy azokat a t. országos gyűlésnek böles elhatározása alá bocsássam. (Halljuk! Halljuk!)

Összegezve tehát javaslataimat és azok indokait, a következő határozati javaslatot bátorodom előterjeszteni:

„A magyar nemzet évezredes ünnepélye alkalmából Budapestre összehívott országos erdészeti gyűlés,

tekintettel arra, hogy az erdészetnek jelenlegi egyetlen felsőbb tanintézete, a selmeczi erdészeti akadémia nem önálló intézet, melynek minden szellemi munkása kizárólag az erdészeti érdekeknek szentelhetné idejét, hanem csak egy közös intézetnek a kiegészítő része, melyben az erdészeti szakoktatás az igazgatás közössége, a tanári testület nagy részének közössége, és az előadások közössége által a bányászati szakoktatással szervesen egybe van kapcsolva:

s tekintettel továbbá arra, hogy az erdészeti akadémia jelenlegi székhelye, Selmeczbánya városa sem elégitheti ki azokat az igényeket, melyeket az erdészeti egyetlen felsőbb tanintézetének székhelyétől okvetlenül megkivánni kell;

kijelenti, hogy a selmeczi erdészeti akadémiát jelenlegi szervezete mellett és jelenlegi székhelyén nem tartja alkalmasnak arra, hogy a tanítás, az erdészeti tudományok fejlesztése és az erdészeti irodalom művelése terén ezentul rá váró feladatoknak sikeresen megfelelhessen s ennél fogra szükségesnek tartja, hogy az erdészeti szakoktatás a bányászati szakoktatástól teljesen elválasztassék és az erdészeti szakoktatás részére a fővárosban egy egyetemi színvonalon álló, minden szükséges segédesszközzel kellően felszerelt önálló erdészeti főiskola létesíttessék. (Élénk éljenzés.)

Ebből áll határozati javaslatomban. Szakunk érdekében

kérem a t. országos gyűlést, hogy azt egyhandulag elfogadni s a megvalósítása érdekében szükséges intézkedések megtételére az Országos Erdészeti Egyesületet felkérni méltóztassék. (Hosszantartó zajos éljenzés és taps.)

Elnök: Következik, mint szólásra jelentkezett: *Fogassy Gyula* ur.

Fogassy Gyula: Mélt. elnök ur, mélyen t. uraim! A felsőbb erdészeti oktatás kérdésében legyen szabad nekem is előadnom nézeteimet, melyeket tisztán az életből és ennek szükségleteiből meritek. (Halljuk! Halljuk!) Kételyek kizárása végett előre is kijelentem, hogy Horváth főerdőtanácsos ur javaslatához sajnálattal nem járulhatok hozzá. E javaslat által sem az erdőtisztek érdekeinek előbbre vitelét, sem az általános érdekek emelését biztosítva nem látom. Mert ismerve az életet, hazai viszonyainkat, az erdőbirtokosoknak az erdőtiszttel szemben támasztott igényeit, kockáztatom annak kimondását, hogy nekünk az erdészeti akadémián és az erdőéri szakiskolákon kívül szükségünk van egy erdészeti szakiskolára, milyenek a külföldön, ennek fejlettebb erdőgazdasága mellett, igen jól helyt állanak.

Az erdészeti akadémiát végzett ember, t. uraim, magasabb előképzettségeinél, nagyobb nevelési költségeinél fogva méltán nagyobb követeléseket támaszthat az élet iránt, mint az erdészeti tanintézetet végzett növendék. Miután ezek az igények az életben — sajnos — igen gyakran nem nyernek kielégítést, sőt a magánuradalmak részéről — tisztelet a kivételeknek — az ily erdész nem részesül abban az elismerésben sem, a minőt joggal megkívánhatna, sokszor pályát kénytelen változtatni akkor, mikor ő is, meg a szülők is megkönnyebbülve sóhajtottak föl, hogy végre célhoz jutottunk! Mindenki nem lehet oly

szerencsés, hogy állami szolgálatba lépjen; sokan nem is óhajtanak. A magán erdőbirtokosoknál pedig nagyon sok helyen nem érettek a viszonyok arra, hogy a végzett erdészt képességéhez méltó elbánásban részesítsék. (Ugy van!) Legyen szabad ennek illusztrálásául — nevek említése nélkül — pár adattal szolgálnom. (Halljuk!) Ismerek egy kollégát, — sajnálom, hogy nincs itt — a kinek, miután elvégezte az erdészeti akadémiát, szolgálai teendőket kellett végeznie. Máskor a végzett erdész közönséges erdőöri szolgálatot teljesít. Az egyik birtokos visszariad az akadémiai képzettségű erdész nagyobb igényeitől, a másik annak önérzetesebb, öntudatosabb föllépésétől. Ily viszonyok közt ne csudálkozzunk, hogy akadémiánk hallgatóinak száma annyira leapadt. Mert ha ez így tart még egy évtizedig, majd hivatalosan importálhatunk Magyarországra erdészeket. Ma ez az import még csak magánuton történik az említettem középiskolákat végzett növendékek közül, sőt innen is küldenek már egyesek külföldre fiatal embereket ezen iskolákba, mert az ilyenek, míg az elméleti- és gyakorlati képzettséget olcsóbban szerzik meg, mégis oly oktatásban részesülnek, mely első sorban a magánbirtokos érdekeit — a kinek jó erdészre, de talán még jobb vadászra van szüksége — teljesen kielégítik s a mi fő, igényeik kisebbek. A legtöbb magánbirtokos ma még fél a végzett erdész igényeitől. Kinevez egy főerdészt vagy erdőmestert, míg a tulajdonképi kezelőtisztai állásokat vagy pusztán gyakorlati emberekkel, vagy nem kellő minősítésüekkel, vagy — a mi a legsajnosabb — külföldiekkel tölti be.

E bajokon nem a felsőbb erdészeti tanügy reformjával, hanem az erdészek képességéhez és képzettségéhez illő javadalmazással, az erdőtörvény revíziójával és közép-

iskola felállításával lehetne segíteni. Egy ily középiskola feladata lenne az erdőtörvény 17. §-a alá nem eső birtokosok számára szakképzett, de mégis olcsóbb tiszteket nevelni. Az első módot, a javadalmazást illetőleg talán az állam járhatna elől jó példával. (Helyeslés.) A másik, az erdőtörvény revíziója, egyelőre nem igen áll érdekünkben, mert a magán birtokosok részéről, a kik érdekeik, önrendelkezési joguk csorbitásától félhetnének, bizonyára heves küzdelmet idézne fel. A harmadik azonban, t. i. egy középiskola felállítása, könnyen megoldható és szeréntem nagy lendületet adna általában az erdészeti ügyének.

Végül csak annyit, hogy e tapasztalatokat természetesen nem saját területemről merittem, mert az én jó grófom és uram lelkesedik minden szépért és jóért s megbecsül minden embert érdeme szerént.

Ezek után indítványozom: mondja ki a t. orsz. erdészeti gyűlés, hogy az erdészeti akadémiának Selmeczről elhelyezését ez idő szerént sem az erdészeti oktatás, sem az erdészeti érdekek előmozdítása szempontjából szükségesnek nem tartja, hanem igenis szükségét látja egy erdészeti középiskola felállításának s felkéri a választmányt, hogy ez iránt a magas kormányhoz felterjesztést intézzen.

Szitnyay József: Néhány észrevételt óhajtok tenni a t. előadó ur roppant készültségű, teljes elismerést és diadalt érdemlő munkálatára. Azon magas színvonal, melyen ő e fontos ügyet tárgyalta, engem is arra indit, hogy a mai ünnepélyes közgyűlés hangulatát ne zavarjam s ezért csak teljes elismerésemet fejezem ki azon fáradhatatlan, buzgó, szakavatott működésért, melyet előadásában tanusított. Egy körülményre azonban legyen szabad felhivnom becses figyelmüket. (Halljuk!)

A tegnapi közgyűlésen felolvasott évi jelentésben vilá-

gosan meg volt jelölve az, hogy a választmány, valahányszor fontosabb ügyeket tárgyalt, azon szempontból indult ki, hogy ezen ügyekkel az érdekelt köröket előzetesen megismertesse. Méltóztatott például a titkár ur bejelenteni, hogy a kopár területek befásítására vonatkozó stb. munkálatokat megküldötték az illető köröknek. Már pedig az ilyen tárgyaknál úgy a gyakorlati életre, mint a tudományra nézve sokkal fontosabb, messzebbre kiható a felsőbb oktatás szervezete s az a kérdés, hogy hova helyeztessék át a selmeczi akadémia. Kivánatos lett volna ez iránt is eleve értesíteni az érdekelteket, hogy ily fontos kérdésben előző tanulmány alapján szólalhassanak fel. Én itt obstrukcióba lépni nem akarok; mint nem szakember, az ügy érdeméhez nem szólhatok, annál kevésbé, mert oly mély és alapos tanulmánynyal, mint az előadó ur munkálata, 1—1½ óra alatt nem végezhetünk. Csak kettőre reflektálok. Egyik az, hogy bármely tanintézetről legyen is szó, annak érdeme, hire, dicsősége nem a helytől függ, hanem először azon tanártestülettől, ennek buzgalmától, szakértelmétől, lelkesedésétől, melyre az bízva van és másodszor az intézet tanuló ifjúsága szorgalmától, kitartásától, képességéről. (Igaz! Ugy van!) És e szempontból nem látok különbséget Budapest, Selmeczbánya, Besztercebánya vagy M.-Sziget közt. Mert ha minden tényező, mely egy tanintézetet alkot, megvan, a többi kérdés könnyen megoldható.

A mi pedig azokat az észrevételeket illeti, melyeket a t. előadó ur az akadémia jelen szervezete ellen felhozott, én ezekben nem az akadémia részéről látok hibát, hanem azon iskolafentartó hatóságokban, melyeknek hivatása lett volna az akadémiát már 1862. vagy 1870-ben oly alapra fektetni, hogy az minden igényt kielégítsen.

Az erdészet érdekei szeréntem akár Budapesten, akár Selmezbányán egyaránt megóvhatók. Ezért én is hozzájárulok az előttem szóló indítványához, hogy az akadémia maradjon meg Selmezbányán, de kiegészítem ezt azzal, hogy a szükséges reformok az illetékes körök előtt szorgalmaztassanak. (Helyeslés.)

Csesznák Gyula: Ugy hiszem, arról mindenki meg van győződve, hogy a szönyegre hozott kérdés megvitatása és elbirálása körül más döntő ok és érv nem lehet, mint kizárólag az erdészet érdeke. Én tehát mint nem szakember, e kérdéshez és így az előterjesztett határozati javaslatához érdemben hozzá nem szólhatok. Felszólalásra készlet csupán az igen t. előadó ur részéről városom, Besztercebánya szab. kir. város szives fölemlítése. Szinte fölösleges kijelentem, hogy ha úgy dölne el a dolog, hogy az akadémia Selmezbányáról máshova helyeztetnék át, és pedig nem Budapestre, hanem városomba: ezt Besztercebánya a legnagyobb örömmel fogadná és üdvözlőné. Én városom nevében kinyilatkoztatom, hogy ezen cél elérése érdekében a város kész megtenni minden tőle telhetőt. Merem továbbá állítani, hogy mindazon előnyökön kívül, melyeket a t. előadó ur Besztercebánya mellett felhozott, városom fekvése, közegészségügyi állapota, magas színvonalu társadalmi élete és kedvező közlekedési viszonyai oly előnyöket nyújtanak, melyeket bármely más vidéki város alig mutathat fel. Mondhatom, hogy Besztercebányán az erdészeti akadémia kellemes otthont találna s ezért városomat becses figyelmükbe ajánlom. (Helyeslés és éljenzés.)

Farbaky István: T. uraim! Érzem a feladat nehézségét, midőn ehez a kérdéshez hozzászólni készülök. Nehéz a feladat egyrészt, mert nem szólhatok mint gyakorlott és

elméletileg képzett erdész, s másrészt, mert nem volt alkalom arra, hogy azon nagybecsű munkálatot, melyet a t. előadó ur itt előterjesztett, kellőképp áttanulmányozzuk s annak minden részletére kiterjesszük magunkat. Engedjék meg azonban, hogy a mennyire az előadásnak egyes pontjai megkapták figyelmemet, ezekre mégis reflektáljak. (Halljuk!)

Említette volt az igen t. előadó ur azon sajnós állapotokat, melyek régebben az akadémia körül fennállottak. Az a mostoha helyzet nem sujtotta egyedül csak az erdészetet, közös baja volt az a bányászatnak is, mind a kettő egyformán szenvedte meg az ugynevezett döntő körök részvétlenségét. Az igyekezet mind a tanári testületben, mind az igazgatóságban meg volt mindenkor, hogy ezen a helyzeten javítsanak, és mint az előadó ur is elismerte, nagyrészt sikerült is, a mennyiben az erdészeti akadémia a követelményeknek annyira megfelel, hogy oly jeles és kiváló férfiakat nevelt az erdészeti számára, a minőket van szerencsénk mindnyájunkban tisztelhetni. (Élénk derűtlenség és tetszés.)

A mi pedig az egyesítés, illetőleg a közösség kérdését illeti, hát tekintsük meg az egyetemeket vagy a műegyetemet: hány heterogén tárgy, nem is tanszék, hanem valóságos iskola van ott is egy fedél alá vonva, mégis mindenik szakosztály, minden fakultás megfelel föladatának, és habár a vezető közeg közös, minden osztálynak és fakultásnak meg van a maga teljes szabadsága, hogy kellő mértékben érvényesülhessen s a tudomány szabadon fejlődhessen.

Én tehát a vezető személyiség közösségében valami legyőzhetetlen akadályt nem látok fenforogni. A földolog az, hogy azok a férfiak, a kik hivatva vannak ott az illető tan-

székeket ellátni, mint eddig, jövőben is teljesítsék kötelességüket teljes odaadással, lelkesedéssel. (Zajos helyeslés.) Ezen fordul meg az iskola jelene, munkaképessége, jövője. Ez a fő követelmény.

Azonban az áthelyezés kérdése is lényeges. Hát én elismerem azon érvek nyomós voltát, melyeket a t. előadó ur felsorolt volt, de másrészt a történelmi hagyományal sem lehet könnyedén szakítani, különösen akkor, midőn ott az intézetnek már olyan otthona van, mely, azt hiszem, minden igényeknek megfelel. Ott van az a pagony, mely teljesen az intézet rendelkezésére áll, ott tehát az illető vezető tanárok mindent tehetnek, a mit akarnak és szükségesnek tartanak. Másrészt, ha felmerül a teljes különválasztás kérdése vagy éppen az intézet más-hova helyezéséről van szó, akkor bizony a pénzügyi nagy nehézségeket sem lehet figyelmen kívül hagyni. Azt kérdelem: nem jobb-e azon nagy költséget, melybe ez kerülne, a már most meglévő intézet fejlesztésére fordítani? Mert ha elviszszük onnan az intézetet, talán egy finanziaális bajokkal, a kezdet nehézségeivel küzdő intézményt állítanánk fel és feladnók a meglévőt, a mely talán kevesebb költséggel volna javítható. (Helyeslés.)

E szempontoknál fogva azt hiszem, nem volna szükséges annyira menni a hat. javaslatban, mint a t. előadó ur ment, s így részemről csatlakozom azon véleményhez, hogy azt egyelőre ne méltóztassék határozattá emelni. (Helyeslés.)

Fekete Lajos: Méltóságos elnök ur, mélyen t. orsz. gyűlés! Horváth előadó t. barátom az akadémiának, illetőleg a magasabb erdészeti szakoktatásnak egy eszményképét állította elénk és ezen eszménykép megrajzolása előtt egy háttérrel is festett számára, előadván az akadé-

mia történetét egészen napjainkig. Én most ahhoz kívánok néhány szót szólni, a mit ő ebből a történetből kihagyott. (Halljuk!)

Talán nincs is tudomása t. barátomnak arról, hogy az erdészetnek 1872-ben volt rendkívüli tanárai, a kiket akkor nem szólítottak föl véleményadásra a szervezet dolgában, a nevezett év júniusa elején egy emlékiratot nyújtottak be, mely azonban figyelmen kívül hagyatott. Már a memorandum is olyan javaslatokat tartalmazott, a melyek határozottan alkalmasak lettek volna a tanári személyzet száma tekintetében fenforgó és ma is még létező hiányt részben megszüntetni.

Még később, az egyesületnek Pécsen 1884-ben tartott közgyűlésén szintén történt valami. Akkor ugyanis egy általam kifejtett teljes terv alapján kimondatott, hogy az erdészeti egyesület hasson az akadémia fejlesztésére a maga hatáskörében és erejét felhasználva, és — meg kell adni, hogy az akkor hangoztatott kívánalmak egy része teljesedésbe is ment. Igaz, hogy csak kisebb része, ezek közt épp az előttem szóló Farbaký I. országgyűlési képviselő urnak igazgatósága alatt egy szép akadémiai épület emelése, a mely mindenesetre a legégetőbb hiányon segített.

Az ügy tehát nem áll úgy ma már, mint 1867-ben. A tanterv is fejlődött, ámbár csak toldozás-foldozás útján, nem úgy mint kívántuk, mert nem tudtuk megszerezni azt az anyagi erőt, a melyet ma is óhajtanónak látunk. De én azt gondolom, hogy miután az eszménykép, melyet az előadó ur festett, nagyon távol van tőlünk, jó lenne addig is azokat az előkészítő lépéseket megtenni az akadémian, melyek annak jelen elhelyezése mellett megtehetőek. Mert föltéve, — nem tudom, sokat mondok-e vagy

keveset — hogy pl. 10 évig nem valósul meg, nem lenne jó addig a mai helyzetben hagyni az akadémiát, hanem talán ki lehetne mondani az egyesület óhajtásakép, hogy addig is, míg az valósítható, pótoltsanak fokozatosan azok a hiányok, a melyek pótlása által ez a terv közelebb jönne valósításához. (Helyeslés.)

A mi azt illeti, hogy az akadémia ide a fővárosba helyeztessék át, erre nézve ki kell jelentenem, hogy véleményem szerint, — legalább ha az erdészeti akadémiát végzett emberek javadalmazása a mostani marad, — nincs sok kilátás arra, hogy a szülők meghozzák azokat a nagyobb áldozatokat, melyekkel az itteni iskoláztatás jár, hanem azt hiszem, jövedelmezőbb pályára fogják adni fiaikat. (Helyeslés.)

Feilitzsch Arthur b.: Érzem e kérdés nagy fontosságát a jövőre nézve. Érzem azt is, hogy talán nehezebb esik minden erdésznek, a ki a selmeczi akadémiát végezte, ma az élet szükségletéhez mérten kimondani, hangoztatni, hogy ettől az édes „Alma-mater-től“ válni akar. Hiszen a magyar erdésznek egyik fő jellemvonása, hogy görcsösen ragaszkodik mindenhez, a mit szakmájában bír, ragaszkodik multjának minden részletéhez, mely az erdészettel összefügg s ez a ragaszkodás átmegy az életbe is, az egymás iránt való tartós, el nem rontható és folyton erősödő barátságba. (Éljenzés.)

De már azt a szemrehányást én nem látom igazoltnak, hogy érdemileg ne szólhatnánk ehhez a kérdéshez, mint a mely nem volt velünk előre közölve, s így nem készülhattünk el a t. előadó ur argumentumaira. Én most hallottam először, de azért tisztában vagyok a kérdéssel s azt hiszem, minden erdész szakember így van vele. A kérdés domináló fontossága. Az erdészlet jövőjének alap-

vető munkájáról van szó. Talán úgy fejezem ki leghelyesebben, ha azt mondom, hogy Magyarország erdészete számára a második ezredév alapját tesszük le (Ugy van! Éljenzés), ha a felsőbb szakoktatás kérdését helyesen oldjuk meg. Erről van most szó.

A t. előadó ur csoportosította a fokozatos fejlődés adatait egész a mai állapotig. Én megengedem Szitnyai polgármester ural szemben, hogy talán egy intézetnél nem az bir a főszólyal, hogy hívják azt a várost, melyben az intézet van; de viszont nem szabad tisztán és kizárólag a tanári kar működésétől függővé tenni a tanintézet niveaujának megállapítását, legalább abból a szempontból nem, hogy az onnét kikerülő növendékek miként fognak a gyakorlati életben megfelelni. Itt már szólyal bir annak a városnak mindenféle viszonya, hogy t. i. az mit tud szolgáltatni ehhez a neveléshez segédeszközökül. (Helyeslés.) S e tekintetben mi, a kik a gyakorlatban dolgozunk, talán legtöbbet tudnánk arról beszélni, hogy mily hézagos képzettséggel kerülnek ki ifjaink a selmeczi akadémiából. Igaz, rámutatott Farbaky t. volt igazgatónk is, vannak azért közöttük jó erdészek is; de bocsánatot kérek, nem onnan hoztunk mindent, sok keserves tapasztalat árán, sokszor fejjel menve a falnak, csiszolódtunk ki (Igaz! Igaz!) és pedig legnagyobb részt itt Budapesten.

És van itt egy másik szempont is, t. uraim. Az erdész, mikor kikerül az életbe, többnyire exponált helyre jut, ahol társadalmat nem talál, legfőlebb alkothat magának. A legjobb helyzetben van, ha talál egy lelkészt, jegyzőt, tanítót, a kivel diskurálhat. Mikor aztán bejön a városba, a hol intelligens társadalom van, már legtöbbször elfelejtette mindazon apró szokásokat is, melyek a műveltséghez nem tartoznak ugyan, de a mai társada-

lomban számot tesznek abban, hogy valakit intelligens vagy nem intelligens emberré minősítsen a társaság. Hol szerezzék meg a mi fiatalaink ezeket a tulajdonságot? Talán a selmeczbányai „Szőlővendéglő“-ben? (Élénk derűlt-ség.) Ezt a szempontot pedig nem lehet figyelmen kívül hagyni ma, midőn büszkén mutathatunk rá, hogy Magyarország ezredéves ünnepén az erdészet azon a niveaun áll, a melyen állhat és melyen fölveheti a keztyűt bármely más állam erdészetével. Hogy ezen a niveaun megmaradhassunk, a mi fiatalságunknak nem elég szaktudományilag kiképezve lenni, hanem el kell sajátítania a társadalmi műveltséget is, látkört kell szereznie, ezekre pedig csak itt a fővárosban tehet szert. (Igaz! Ugy van!)

Én csudálkozom, hogy szakembertől kellett hallanom a középiskola eszméjének pártfogolását. Ez az erdészeti szaknál fakarika vasból vagy fából vaskarika. (Igaz! Ugy van!) Arra a célra, a melyre egy középiskola szolgálhat, ott vannak a mi erdőöri szakiskoláink, melyek a műszaki szolgálatra készítenek elő s oly kitünő szervezetűek, hogy a külföldiek is alig érik el ezek niveauját.

Itt arról van szó, hogy alapvető munkát végezzünk. A mi nekünk még megadatott, utódainknak már nem lesz megadva. Nekünk itt rögtön sorompóba kell lépnünk, hogy az utánunk jövők számára az erdészeti oktatás szervezetét olyan színvonalra emeljük, a mely a második ezredévben is megfelel a tudományosság érdekeinek, a gyakorlati érzéknek, a közönség szükségleteinek és egyéb nemzetgazdasági szempontoknak. Ne feledjük azt se, hogy ma már az erdészet oly magas színvonalon áll s a gyakorlati életben a követelmények oly rengeteg nagyok, hogy azoknak az egyoldalú társadalmi képzettséggel bíró egyén nem képes megfelelni, ha különben a legjobb szak-

ember is. Elnök ur ö méltósága gyönyörű szépen, a lelkesedés hangján, a legékesebb szavakban fejtette ki, hogy mik a mai erdésznek a kötelességei, mi az ő működési köre, és a mit mondott, az abban kulminál: hogy az erdésznek ma minden téren helyt kell állania. A hol nekünk működési terünk nyílik, ott minden reánk hárul a társadalmi, egyesületi, törvényhatósági ügyektől az aktuális politikai kérdésekig. Mindenben részt kell hogy vegyünk, ha meg akarunk felelni kötelességünknek. Tessék már most az ezekhez szükségeseket elsajátítani, ha erre az alkalom megadva nincsen! (Helyeslés.) Nem mondom, hogy a kényszerűség sokakat bele nem fog nevelni kötelességeibe; de ép úgy, mint a lelki műveltséget, a jellemet a családból kell magunkkal hozni, ép úgy ezt a tág látkört az akadémián kell megszereznünk. Mert arra ma már nincs ideje és módja az életben a hivatalfőnököknek, hogy a melléje adott fiatal embert ebben az irányban is kinevelje; s a követelmények is oly nagyok, hogy óriási munkát kell annak a fiatal embernek végeznie már akkor, mikor még a szak szempontjából alig van túl az első kezdeten. Kihaszználják őket a mennyire csak lehetséges, mert máskép azokat az óriási feladatokat, melyek reánk nehezdednek, megoldani nem lehetett volna.

Az előadó ur indokainak igazsága elől senki sem zárkózhatik el. Én sem mondhatom, hogy vágjuk ketté a dolgot ma, mert hiszen ha valahol, épp nálunk boszulja meg magát legjobban a hirtelenkedés. A dolog előkészítésére idő kell mindenesetre. De itt a jövőről van szó, arról, hogy vessük meg a jövőnek állandó, biztos alapját. (Helyeslés.) Hiszen a t. előadó ur még egy második erdészeti akadémiáról is beszél, mint távolabbi célról, de ezt azért teszi, hogy javaslatát jobban megindokolja és vilá-

gosabbá tegye. Nem azt kívánja ő, hogy már 1897-ben Budapesten legyen az erdészeti akadémia ; csak azt mutatja ki, hogy ennek az akadémiának, ha kellő fejlettségű szervezettel akarjuk ellátni, Budapestre kell áthelyeztetnie. Részünkről is föltétlenül szükségesnek tartom azt kimondani, hogy tekintettel az akadémián való képzés céljaira, az akadémia fejlesztésének nagy érdekére: ezt csak úgy érhetjük el, ha elfogadjuk az előadó ur javaslatát, hogy az akadémia a megfelelő niveaura emelve, Budapestre tétetik át. Addig is azonban, míg ez effektuálható lesz, kívánatosnak vélem részemről annak a kimondás is, hogy az országos gyűlés az erdészeti szakoktatásnak a bányászatitól való elválasztását a legrövidebb idő alatt esetleg már a jövő tanév kezdetétől fogva, elodázhatatlanul szükségesnek tartja (Élénk helyeslés és éljenzés.), mert ez a kettő együtt nem működhetik. Ma már — mint mindnyájan tudjuk — az u. n. előkészítő és segédtárgyak ránk nézve speczialis tantárgyak, de pl. a vízépitészeti előadásokat nem tudjuk a gyakorlatban kellőleg hasznosítani, mert azok nincsenek összeköttetésbe hozva a gátak stb. építésével. Ha azt akarjuk, hogy az akadémia olyan fiatalságot neveljen, amilyenre nekünk a gyakorlatban szükségünk van, akkor feltétlenül kell, hogy ez az elválasztás a legrövidebb idő alatt megtörténjék. Ajánlom ezt elfogadásra. (Hosszas élénk helyeslés és éljenzés.)

Vadas Jenő: T. országos gyűlés! Méltóztassék nekem, mint az erdészeti szakoktatás egyik szerény képviselőjének, megengedni, hogy a szóban forgó kérdéshez röviden hozzászóljak és reflektálhassak különösen azokra, amiket Farbaký képviselő ur hangoztatott. Mindenek előtt azonban az igen t. előadó urnak hálás köszönetet mondok azért

a szives elismerésért, melyet az akadémia erdészeti tanárai irányában kifejezett.

T. orsz. gyűlés! Az erdészeti szakoktatás történeti fejlődésének tanulmányozása mindenkit meggyőzhet arról, hogy az erdészeti akadémiának a bányászattal való egyesítése tulajdonképpen esetlegesség, merő véletlen. Midőn ugyanis a bányászat erdőket is kezelt, arra a tapasztalatra jutott, hogy az erdőket nemcsak vágni kell tudni, hanem kezelni, mivelní is. A mint tehát az erdészeti tudománynak szükségét érezték, akkor a selmeczi bányászati tanintézetnél a bányászati szakoktatást kiegészítették az erdőmivelnés rövid, kivonatos ismertetésével. Később tanszéket állítottak az erdészeti ismeretek előadására és ismét csak véletlen, hogy erre a tanszékre Wilkenst nevezték ki, a ki nagy tanulmányosságával és tekintélyével az erdészeti tanszéknek is tekintélyt adott.

Ezen az alapon forrt össze az erdészeti akadémia a bányászattal; és ez a véletlen összeforrodása a két szakmának volt aztán az oka annak, hogy midőn az új tanszéknek megerősödése révén annak további fejlesztésére került a dolog, Wilkens kijelenteni volt kénytelen, hogy Selmeczbánya az erdészeti szakoktatás fejlesztésére nem alkalmas, mert ott hiányoznak azok a feltételek, melyek erre okvetetlenül szükségesek. Nagyon jól tudta Wilkens, hogy egy közös tanintézetben az egyik fél mindig gyöngé és jól sejtette, hogy Selmeczbányán, ebben az ősrégi bányavárosban a mostoha gyermek mindig az erdészettel lesz. (Helyeslés.)

Ugyanezen elveket vallotta később Láng is, aki csak rövid ideig működött az akadémián, és a ki után jött Feistmantel, aki már egészen mást mondott, mint elődei. Ez kimondotta, hogy a selmeczi akadémián sohasem lehet

önálló erdőgazdákat nevelni, mert ott az erdészeti szakoktatásnak mindig kapcsolatban kell állnia a bányászattal. Ezt hangsúlyozta az előadó ur is és t. orsz. gyűlés, Feistmantel ezen tétele ma is áll, mert az erdészeti szakoktatás ma sem önálló, ma sem független. És ha Wilkens kétségbe vonta az erdészeti tanintézet létezését, mert az — mint mondta — ez az intézet csak a bányászakadémiának egyik tanszéke, akkor a mai viszonyok közt, a mai szervezet mellett mi is kétségbe vonhatjuk azt, hogy erdészakadémia létezik, mert mi sem ismerhetünk el többet, minthogy van igenis Selmeczen az ugynevezett bányászati és erdészeti akadémián az erdészeti szakoktatásnak négy, a bányászati akadémiának alárendelt tanszéke.

Minő függetlenség az, midőn az erdészakadémiát az erdészeti szakoktatástól idegen, habár a maguk szakmájában nagytekintélyű, híres tanférfiak igazgatják, adminisztrálják? Egészséges állapotnak nevezhető-e az, hogy tisztán erdészeti szakkérdések eldöntésénél, a melyek szakismeretet igényelnek, az erdészeti tanszék négy tanára a bányászakadémia 10—12 tanárával álljon szemben? Vagy nem anomalia-e az, t. orsz. gyűlés, hogy az erdészeti szakoktatás mindennemű szükségleteinek kielégítése jóformán csak a bányászati szakférfiaktól függ?

És t. orsz. gyűlés, ha mi ezt nyíltan megmondjuk, ha ezt az állapotot perhorreskáljuk, akkor azt mondják, hogy a bányászat ellenségei vagyunk. Nem vagyunk, t. orsz. gyűlés, mert hisz akkor a haza ellenségeivel szövetkeznénk. Mi csak azt kívánjuk, hogy úgy, mint az egész világon, Magyarországon is a kultura haladásának törvénye szerént az erdészeti szakoktatás teljesen önálló, független legyen (Zajos éljenzés és taps), mert ellenkező esetben

működésünk meg van zsibbasztva, az erdészeti szakoktatás fejlődése ki van zárva.

Azt kérdem t. orsz. gyűlés, mit szólnának hozzá t. bányász szaktársaink, ha a selmeczi akadémián ellenkező volna a helyzet? (Igaz! Ugy van!), ha a bányászati szakoktatás volna abban az alárendelt helyzetben, mint ma az erdészeti? A mint én a t. bányász szakférfiakat ismerem, meg vagyok róla győződve, hogy ők is ép úgy törekednének a függetlenségre, a mint mi törekszünk. (Helyeslés.)

A t. képviselő ur célzott a paritásra, mely a selmeczi akadémián létezik. Méltóztassék megengedni, hogy én ezt kétségbe vonjam. A paritás, t. orsz. gyűlés, a selmeczi akadémián ugyszólván csak elméletileg ismert fogalom, de gyakorlatilag egyáltalán semmiféle irányban sem érvényesül. Vagy paritásnak nevezhető-e az, hogy — mint a t. előadó ur is jelezte — az akadémia fennállása óta annak igazgatója mindig bányász volt? Paritásnak nevezhető-e az, a mit már előbb is említettem, hogy tisztán az erdészeti szakoktatást illető kérdéseknél, melyekben szavazással döntenek, a bányászat tanárai ép oly cselekvényes joggal bírnak, mint az erdészet tanárai?

Erre azt az ellenvetést halljuk, hogy vannak közös tanárok is. Igenis vannak, de csak ketten: a mennyiségtan és természettan, továbbá az ábrázoló mértan tanárai. De ezek is a bányászakadémia létszámához tartoznak és mint bányatanácsosok mindig inkább a bányászat érdekét kénytelenek szem előtt tartani, mint az erdészetét. Szóval t. orsz. gyűlés, paritás semmi tekintetben sincs és nem is lehet; ezen az állapoton tehát okvetetlenül segíteni kell, ha nem akarjuk az erdészeti szakoktatást a stagnálás és hanyatlás veszélyének kitenni.

T. orsz. gyűlés! A mai nemzedéket máskép kell

nevelni, mint e régít és ez csak úgy lehetséges, ha az erdészakadémiát teljesen önállóvá, függetlenné tesszük minden idegen befolyástól. (Helyeslés.) Meg kell adni az erdészeti szakoktatásnak a további haladáshoz szükséges eszközöket és irányt, nemcsak szellemben, de az anyagiakban is, mert csak úgy leszünk képesek annak a feladatnak megfelelni, mely a magyar erdőgazdaság fejlesztése körül reánk vár.

Ezeket az eszközöket, irányokat és módokat világosan kijelölte az előadó ur. Az országos erdészeti nagygyűlés bölcsességétől függ, hogy ezen javaslatnak föltétlen elfogadásával a magyar erdészeti szakoktatás kérdésének megoldását egy lépéssel és pedig jelentékeny lépéssel előbbre vigye. (Zajos helyeslés.) Én, mint a selmeczi akadémia szerény tanára, az igen t. előadó ur javaslatait nemcsak elfogadom, de t. szaktársaimnak is egyhangu elfogadásra melegen ajánlom. (Hosszas, élénk éljenzés és taps.)

Illés Nándor: T. orsz. gyűlés! Csak egy pár szóval akarok hozzájárulni a vitához, mert úgy látom, hogy azokkal, a miket a t. előadó ur mondott, a kérdés annyira ki van merítve, minden oldalról úgy meg van világítva, hogy ahoz hozzátenni ugyszólván semmit sem lehet. Ez oknál fogva én hozzájárulok a t. előadó ur javaslatához és ajánlom, hogy azt mindnyájan fogadjuk el, de nem járulok ahoz az indítványhoz, melyet b. Feilitzsch tett, hogy a kérdés gyökeres megoldása egyelőre halasztassék el és addig is fejlesszessék a selmeczi akadémia.

Feilitzsch Artur b.: Én ezt nem mondtam!

Illés Nándor: Fekete mondta. (Közbekiáltások: az sem mondta! Farbaký mondta!) Bárki is mondta, én azt gondolom, hogy ha mi az erdészeti szakoktatást az előadó

ur javaslatában kijelölt magaslatra akarjuk emelni, akkor minél előbb tesszük, annál jobb és azt elhalasztani nem tanácsos és nem szabad semmiféle palliatív eszközökhöz nyulni, hanem azt kell elfogadni, a mi a kérdést gyökeresen megoldja. Ennélfogva ajánlom, hogy az előadó ur javaslatát módosítás nélkül elfogadjuk. (Élénk helyeslés.)

Klauznitzer Vilmos: T. orsz. gyűlés! A magánerdőtisztek részéről egy ellenjavaslat nyújtatott be, melyre még kellő módon reflexió nem történt. Engedjék meg tehát, hogy mint magánerdőtiszt ezen javaslattól eltérő nézetemnek én adjak kifejezést.

Fogassy t. szaktársam határozati javaslata azt foglalja magában, hogy maradjon meg a selmeczi akadémia azon a niveaun, a melyen jelenleg áll, a magánerdőtisztekre nézve fennálló bizonyos bajokon pedig segítségünk azáltal, hogy ezek kiképzésére erdészeti középiskolákat létesítsünk. Az én meggyőződésem szerint, t. országos gyűlés, ez a megoldás a bajoknak nem volna orvoslása, hanem a mi legszentebb jogunknak: fejlődésünknek a feladása, nem volna egyéb, mint szellemünkön elkövetett öngyilkosság (Helyeslés.)

Mert t. orsz. gyűlés, ha mi a selmeczbányai akadémian jelenleg szereshető intelligenciánkkal és képzettségünkkel a magánerdőtisztek helyzetét nem vagyunk képesek javítani, hogyan fogják akkor javítani azok, kik az erdészeti középiskolákból kerülnek ki, sokkal kevesebb intelligenciával, kevesebb képzettséggel? Egyszerű józan ész is elég, úgy hiszem, ennek a belátásához. Ennélfogva én ezt a határozati javaslatot visszautasítom és teljes mértékben csatlakozom az előadó ur javaslatához. (Élénk helyeslés.)

Nagy Gyula: Miután az előadó ur is hangsúlyozta, hogy a javaslatában foglalt szép eszme a jövő zenéjét

képezi, kivéve azt, hogy az erdészeti akadémia már legközelebb önállósíttassék, ennél fogva bátran, aggodalom nélkül hozzájárulhatunk javaslatához. Azonban a titkár ur az áthelyezés mellett oly indokokat hozott fel, melyeket nem méltányoltunk még eléggé, és melyek nem engedik, hogy a távol jövő zenéje legyen ez az ügy. Nevezetesen felhozta, hogy nemcsak az erdészeti szakra készülőknek van szükségük az erdészet alapismereteinek elsajátítására, hanem alkalmat kell erre adni másoknak is, kik a közéletben, a közigazgatás terén irányadók és erdészeinknek néha gazdáik. Ezt tehát sokáig halasztani nem lehet; de addig is, a míg teljesülhet, módokról kell gondoskodni, hogy a földbirtokosok és a közigazgatási tisztviselők legalább annyi erdészeti ismeretet szerezhessenek, hogy a törvényeket és szabályrendeleteket megértsék és helyesen tudják végrehajtani. Azért óhajtanám, hogy addig is, míg az erdészeti akadémia Budapesten fölállíttatnék, a tudomány-egyetemen, Budapesten és Kolozsvárott, az erdészet alapfogalmai adassanak elő. Ezzel az óhajtással kiegészítve én is ajánlom az előadó ur indítványának elfogadását.

Sóltz Gyula: T. orsz. gyűlés! A szőnyegen levő tárgy a t. előadó ur szakavatott előadása és a többi hozzá szóló urak fejtegetései által annyira megvilágított, hogy azt hiszem, alig lehet már a javaslat mellett vagy ellen újabb bizonyítékokat felhozni. Ennek következtében én sem fárasztom a t. országos gyűlés türelmét, csakis ahhoz a kérdéshez akarok hozzászólni, mely a döntést fogja előidézni, t. i. a szavazáshoz.

Több javaslat tétetett az előadó ur javaslata ellenében. Én egyszerűen, minden indokolás nélkül kijelentem, hogy semmiféle közvetítő és közbeeső javaslatot el nem fogadok (Helyeslés), hanem határozottan és teljes mértékben a t.

előadó ur javaslatához csatlakozom (Élénk helyeslés) és kérem a t. gyűlést, hogy ezt a javaslatot egyhangulag elfogadni méltóztassék. (Zajos tetszés, éljenzés és taps.)

Elnök: Szólásra senki sem lévén följegyezve, a vitát bezártnak jelentem ki. A zárszó illeti a javaslattevőket, tehát először Fogassy urat, azután b. Feilitzsch urat és végül az előadó urat.

Feilitzsch Artur b.: Én visszavonom indítványomat. (Helyeslés.)

Fogassy Gyula: T. orsz. gyűlés! Miután látom, hogy a hangulat olyan, mely indítványom sorsát már előre is eldöntötte, a miről különben már előre is megvoltam győződve, bár egyuttal az én felfogásom helyességéről is meg voltam győződve — határozati javaslatomat ezennel én is visszavonom.

Horváth Sándor előadó: A most hallottak után a zárszó jogával nem kívánok élni, hanem egyszerűen köszönetet mondok a t. felszólalóknak szives támogatásukért, melyben javaslatomat részesíteni méltóztattak. (Éljenzés.)

Elnök: Miután az a két indítvány, mely az előadó ur indítványához kiegészítésképen, illetőleg az ellen beadatott, az indítványozók által visszavonatot, ennél fogva csak az előadó ur határozati javaslata áll a t. országos gyűlés előtt. Miután ez a gyűlés kifejezett helyesléssel találkozott, azt hiszem, most már a két másik indítvány visszavonása következtében a t. gyűlés kívánságával megegyezőleg egyhangu határozatként (Zajos helyeslés) jelenthetem ki, hogy az előadó ur javaslatát a t. orsz. gyűlés teljes egészében elfogadja. (Hosszantartó zajos helyeslés és éljenzés.)

Az erdészeti kísérletügy szervezésének és tárgyaitak kérdése.

— Tárgyaltatott az 1896. évi országos erdészeti gyűlés augusztus hó 31.-én tartott második ülésén. —

Bedő Albert államtitkár, elnök: Következik t. gyűlés, a tárgysorozat szerint az erdészeti kísérletügy szervezésének és tárgyaitak kérdése. Előadó *Vadas Jenő* m. kir. erdőtanácsos, akadémiai tanár.

Vadas Jenő előadó:

Tisztelt országos erdészeti gyűlés!

Az idő előrehaladottságára való tekintettel, engedje meg a tisztelt országos gyűlés, hogy megtisztelő megbízatásomnak rövid előadással felelhessek meg.

Ezt, úgy hiszem, annyival inkább tehetem, mert az erdészeti kísérletügy a t. szaktársak előtt már részleteiben is annyira ismeretes, hogy beható ismertetése ezuttal, szives türelmükkel való visszaélés volna.

Ezért mai rövid előadásomban, az erdészeti kísérletügy lényegének s céljainak megvilágítása mellett, főképen igyekezni fogok az erdészeti kísérletügy hazánkban való szervezetének okszerűségét és szükségességét bizonyítani, hogy ennek alapján a t. országos gyűlést ama lépések megtevésére kérhessem, melyeknek a magyar erdészeti kísérletügy rövid idő alatti szervezése legyen az eredménye.

Az erdőknek az államok közgazdaságában való nagy jelentősége most már mindenki előtt ismeretes. Nem tagadja

senkisé az erdőknek azt az értékét, melynek közvetlen hatása a nélkülözhetlen faanyag szolgáltatása által a közjólét emelésében nyilvánul s azt a jótékony hatást is ismeri mindenki, melyet az erdők a termőhelyi viszonyokra gyakorolnak.

A mily könnyen belátható, hogy a rendszerességet nélkülöző, vagy téves alapokon nyugvó erdőgazdaság az erdők értékét s ezzel együtt azok jövegelmezőségét is alább szállítja, sőt megmaradásukat is veszélyeztetheti, épügy nem szorul magyarázatra, hogy az erdőknek észszerű, feltétlenül megbízható tapasztalati adatokból nyert eredményekre alapított kezelésével, az erdők jövedelmezősége jelentékenyen fokozható. (Helyeslés.)

Ez s a sok megoldatlan kérdés, az erdészeti tudományban mindig észlelhető sok hézag indította a külföld államait erdészeti kísérleti állomások létesítésére, melyeknek feladata az erdőgazdaság összes ágaiban rendszeres tanulmányokat végezni s megfigyeléseket, kísérleteket tenni, hogy azok alapján biztosan legyenek megállapíthatók azok az erdőgazdasági elvek, melyeknek alkalmazásával az erdők jövedelmezősége, a tartós használat s a talaj termőképességének megóvása mellett, lehetőség a szerint a legnagyobb mértékig fokozható.

Micsoda tehát az erdészeti kísérletügy lényege? Az hogy az erdőgazdaságban nem elméleti, de kísérleti uton állapítsuk meg azokat az elveket és szabályokat, melyeknek alkalmazásával, különböző termőhelyi viszonyok között oly erdőt neveljünk, melyek a tökéletesség lehető legmagasabb fokán álljanak.

Az erdészeti kísérletügyet szolgáló állomások célja tehát: önálló kísérletekkel, kutatásokkal s megfigyelésekkel az okszerű erdőgazdaságának biztos alapot

teremteni, vagyis utmutatást adni arra nézve, hogy miképen kell különböző talaj- s éghajlati viszonyok között a legértékesebb erdőket nevelni.

És vajjon szükségünk van erre? Sokkal inkább, mint más államok erdészetének, mert mi igen sok erdőgazdasági elvet a külföldtől, jobbára a németektől vettünk át és igen sokszor keserűn kellett s kell most is tapasztalnunk, hogy ezeknek az elveknek jó része a mi viszonyainknak meg nem felel. Nekünk leginkább van szükségünk arra, hogy a magunk lábán járjunk s viszonyainkhoz képest állapítsuk meg azokat az elveket s alkossunk olyan szabályokat, a melyek szerint értékes endőket nevelve erdeink csekély jövedelmezőségét fokozni legyünk képesek. Erdeink hazánk nagy területét foglalják el s oly gazdasági tőkét képviselnek, a melynek kamatai emelésével a magyar nemzet vagyonosodását jelentékeny mértékben elősegíthetjük. (Ugy van!)

A mezőgazdaságban a gyöngye árak folytán beállott jövedelemcsökkenést, a termés mennyiségének okszerű gazdálkodással való fokozásával igyekeznek ellensúlyozni; nekünk is az erdők jövedelmét a lehető legnagyobb s legértékesebb választékokat szolgáltató tömeg termelése által kell arra a fokra emelni, a hová semmi gáncs fel nem juthat s a mely fok egyuttal a magyar erdőgazdaság normális állapotának jelzője is legyen. Ezt a fokot azonban csakis úgy érhetjük el, ha a legkülönbözőbb körülmények között végzett sokféle kísérlettel magunk állapítjuk meg azokat a szabályokat és törvényeket, melyeket életbeléptetve erdeink fatömegét és ennek minőségét, ennél fogva tehát erdeink értékét s illetőleg jövedelmezőségét fokozhatjuk. (Helyeslés.)

Az, hogy sok, eddig jónak, helyesnek gondolt erdőgazda-

sági elv bizonyos körülmények között való alkalmazása a legkedvezőtlenebb eredményeket adta, szülte azután azt a tétovázást s határozatlanságot, a mi nálunk, főképp az erdők művelésével kapcsolatos munkálataknál, nemcsak a telepítéskor, tehát az erdő első létkorában, hanem később az erdők nevelésének munkálatainál, az áterdőlés miképen való alkalmazásánál nyilvánul.

De ugyanazt tapasztaljuk sokszor az erdő- s különösen a faválaszték-becslés munkálatainál, ahol az egyéni nézet s bizonytalan alapokból származó vélemény ferdesége sokszor kiszámíthatatlan károkat okoz az erdőbirtokosnak.

Szóval az erdőgazdaság terén még igen sok megoldatlan kérdéssel állunk szemben, a melyek fölött csupán elméleti alapon vitatkozni, teljesen kárba veszett, meddő munka, mert régen tudjuk, hogy az elmélet nem hozhat határozatot, csupán a gyakorlat dönt. A gyakorlat eszköze pedig a kísérlet s ennek célja az igazság.

Lássuk most, mi volna tárgya a magyar erdészeti kísérletügynek, mik volnának azok a tennivalók, amelyek a mi erdészeti kísérletügyünk keretébe bevonandók volnának? (Halljuk!)

Engedje meg az igen t. országos gyűlés, hogy e kérdés részleteire nézve hivatkozhassem arra az értekezésre, a melyet szerencsém volt külföldi tanulmányutam után írni s a mely az Erdészeti Lapok 1894.-i évfolyamában jelent meg.*)

Ezuttal egészen röviden, csak azt vagyok bátor az igen tisztelt szaktársak becses emlékezetébe visszaidézni, hogy a kísérletek két csoportba volnának sorozandók. Az

---

*) L. Erdészeti Lapok 1893.-i évf. VII., VIII. f.

elsőbe azok tartoznának, melyek a gyakorlati erdőgazdaságban megoldandó feladatokat ölelnék fel, a másodikba pedig a tisztán tudományos kutatások s kísérletek. Ennélfogva az első csoport, vagyis az erdőgazdasági kísérleti osztály munkakörébe a következő kísérletek tartoznának:

Az állabok természetes és mesterséges felújítására vonatkozó kísérletek. E kísérletek a csemetekerti s faiskolai különböző munkálatokra terjednének ki; így megvizsgálandó volna a mag származásának befolyása a belőle származott csemete fejlődésére; kísérletek volnának végzendők a mag nagyságának és menyiségének, a takarás mértékének, a vetés sűrűségének a csemeték menyiségére s minőségére való befolyása iránt; csiráztatási kísérletek stb. stb.

Az erdőben kísérletek volnának teendők a különböző termőhelyi viszonyok között, különböző felújítási módok alkalmazásából keletkezett állabok tenyésztési s növekedési viszonyaira, a nemes fűzek telepítésére s külföldi fánemek meghonosítására vonatkozólag stb.

Ehez a csoporthoz tartoznának a mindenképp nagy fontossággal bíró áterdölési vagy gyéritési kísérletek, a melyeket ki kellene terjesztetni ama befolyás tanulmányozására s megvilágítására, melyet a gyöngge, mérsékelt és erős, — rövidebb vagy hosszabb időközökben ismételt áterdölés az állab magassági és alakviszonyaira, nemkülönben a fák műszaki használhatóságára s ennélfogva az egész állab értékére gyakorol.

Nemcsak az áterdölési kísérleti területeken, hanem más gyéritendő állabokban is szabatos kísérletek volnának teendők ama hatás megállapítása iránt, melyet a világos

állás a növekedésre gyakorol, mert véleményem szerint tulajdonképen ez a kérdés képezi az erdészeti kísérletügy sarkpontját s ennek a kérdésnek a megoldása fog utmutatásul szolgálni arra nézve, hogy a különböző termőhelyi viszonyok között levő állabok fái mily záródásban kell nevelnünk, hogy az elő- s főhasználat fatömege a lehető legértékesebb faanyagot szolgáltatassa. Természetes tehát, hogy a kísérletek egyaránt kiterjesztendők úgy a magas, közép s elő hegység, mint a dombvidék s lapály erdőgazdaságaira.

Rendkívül nagy fontossággal bírnak az alakszám s fatömeget a blák összeállításához szükséges s a kísérletügy szolgálatában álló szakférfiak által szabatossággal végzett felvételek, melyeknek eredményei az erdőrendező s becslő munkáját vannak hivatva jelentékenyen megkönnyíteni.

A tisztán tudományos kísérletek a II. csoportban, az erdőtalajok kémiai s fizikai vizsgálatára, a főbb fanemek műtani tulajdonságának meghatározására, impregnálási kísérletekre, az entomologia, meteorológia stb. köréhez tartozó s erdészeti fontossággal bíró jelenségek s tünetnyek magyarázatára, vizsgálatára s magyarázására vonatkoznak.

A kísérletügy tárgyainak már ily rövid körvonalozásából is kitűnik, hogy a magyar erdészetnek nemcsak szüksége van kísérleti állomásra, hanem szervezése most már égetően sürgős, mert ha erdőgazdaságunk állapotát elfogulatlan s részrehajtatlan bírálat alá vesszük, okvetlenül be kell látnunk, hogy a kísérletügy szervezésének minden elmulasztott napja csakugyan elvonja erdőgazdaságunktól azt a feltételt, melytől fejlődése függ. (Helyeslés.)

Előbb jelzett értekezésemben bebizonyítottam azt is, hogy a kivitel nálunk leküzdhetetlen nehézségekbe nem ütközik, mert a szükséges munkaerővel rendelkezünk az erdőakadémián, erdőőri szakiskoláinkban s az állami erdőkezelés személyzetében, sőt meg vagyok győződve, hogy a magan uradalmak derék erdőtisztjei is a kísérletügy készséges előmozdítói volnának. Ezért az erdészeti kísérleti állomás berendezésére s fentartására aránylag kevés pénzösszegre volna szükségünk s ezt, úgy hiszem, az orsz. erdei alaphól könnyen lehetne fedezni.

Nekem ebben a tekintetben álláspontom s véleményem ma is az, mint volt akkor, amikor a magymélt. földmivelésügyi ministerium elé javaslatomat előterjeszteni szerencsém volt. Ma teljesen meg vagyok arról győződve, hogy erdeink mai jövedelmezősége mellett s országunk az idő szerinti pénzügyi viszonyai között, egy oly önálló erdészeti kísérleti állomás szervezésére tenni lépéseket, melynek évi kiadásai, mint a máriabrunnié, 30—40,000 forintot tegyenek, annyi volna, mint a kísérletügy megvalósításának ismét hosszú időre terjedő elodázását elősegíteni. Ezért régi javaslatomat, mely szerént, a magyar erdészeti kísérletügy rendszeres fejlesztése a selmeczbányai m. k. erdőakadémián szervezendő központi s a 4 erdőőri szakiskolában rendszeresítendő külső erdészeti kísérleti állomások által történnék, lényegében ma is fentartom. Ennek a már részleteiben is kidolgozott tervnek a kivitele kevés személyzet s a poritást tenne szükségessé s a cél előmozdítására szolgáló eszközök is az erdőakadémiai gyűjteményeiben, laboratóriumaiban, könyvtárában, növény- és csemetekertjeiben, az erdőőri szakiskolák erdőterületeiben s nagy kiterjedésű csemetekertjeiben stb. már rendelkezésre állanak. E terv megvalósítása mellett a kísérletügy kérdésének

megoldása, az állomások territoriális elosztása szempontjából is teljesen megfelelő volna, mert fődolog, hogy a kísérletek különböző termőhelyi viszonyok között történjenek.

Tisztelt országos gyűlés!

Előadásom fontos tárgyának fejtegetésére rendelkezésemre maradt idő rövidege nem engedte, hogy a kísérletügy lényegét, fontosságát s szervezésének tervét egy minden oldalról teljesen megvilágított kép bemutatásával ismertethessem, de remélem, hogy e halvány vonalakkal vázolt képből is kidomborodik a lényeg, leolvashatjuk e képről azt, hogy Magyarország erdőgazdaságának a kísérletügy mielőbbi szervezésére feltétlen szükség van. (Ugy van! Igaz!)

Németország sok év óta nagy összegeket költ az erdészeti kísérletügyre, mert összes felsőbb erdészeti intézetein kísérleti állomásokat szervezett. Így az eberswaldei erdőakadémián a kísérleti állomásnak évenként 25,000 márka hitele van, a kis Hessenben a spiesseni egyetem erdészeti fakultásán a kísérletügy munkálatait évi 7—10 ezer márkával segíti elő, Zürichben a politechnikum erdészeti osztályában szervezett központi erdészeti kísérleti állomás első berendezésére 29,600 frankot utalványoztak s most évi 35,000 frank áll rendelkezésére. Szászország is ezeket áldoz erre a célra. Épúgy Franciaország. Ha tehát a kísérletügyre azoknak az államoknak is szüksége van, a melyekben a faértékesítés viszonyai kedvezőbbek lévén, az erdők jövedelme is a miénknél jóval nagyobb, nekünk magyaroknak annál inkább kell keresnünk a módokat és eszközöket, melyeknek alkalmazásával erdeink jövedelmezőségét jelentékeny mértékben fokozhatjuk. Önálló munkálatokra s tapasztalatokra annyival inkább van szükségünk,

mert tudjuk, hogy a külföld eredményeit a mi különleges viszonyainkra mindig sikerrel alkalmazni nem lehet. De erkölcsileg is kényszerítve vagyunk a kísérletügynek hazánkban való meghonosítására, szervezésére, mert a külföld művelt államaiban megindult mozglaomtól, melynek czélja az erdészeti kísérletügyet nemzetközi egyesülés által fejleszteni, Magyarország nem zárkozhatik el. Joggal megvárja tőlünk a külföld, hogy számot adjunk arról is: milyen értékünk van az erdőgazdaság, az önálló erdészeti tudomány terén. (Helyeslés.)

1893. őszén, a Máriabrunnban tartott első nemzetközi erdészetkísérletügyi kongresszuson mint vendégek a magyar erdészet képviselői is résztvettek s reményüket fejezték ki, hogy a következő kongresszuson már mint tagok fognak megjelenthetni. A remény meghiusult, mert kísérleti állomásunk még nincs.

Most szeptember havában lesz Braunschweigben a második kongresszus, mely tudomásom szerint nagy sulyt helyez a magyar erdészet képviselőinek megjelenésére. Mint tagok nem jelenhetünk meg, vendégekül pedig nincs meg az a belső értékünk, a mely után törekednünk kellene.

Ha még soká késünk a szervezéssel, ránk is alkalmazni fogja az erdészeti kísérletügy nemzetközi szövetsége azt a sokat hangoztatott véleményt, hogy: „a hol az erdőgazdaság, alárendeltebb jelentősége miatt korlátozottabb fejlettségű, a hol tehát alacsony fokon áll, ott az erdészeti kísérletügy jelentősége is sokkal csekélyebb.“

Hogy erre a véleményre Magyarország erdőgazdaságára ne szolgáljon, arra ennek az országos gyűlésnek s az országos erdészeti egyesületnek is gondja kell, hogy

legyen. Ezért van szerencsém az igen tisztelt országos gyűlés elé a következő határozati javaslatot elfogadás végett tisztelettel előterjeszteni: (Halljuk!)

Az országos erdészeti egyesület által Magyarország ezredéves fennállása évében egybehívott országos erdészeti gyűlés egyhangulag kimondja, hogy az erdészeti kísérletügy mielőbbi szervezése a magyar erdők mint a nemzet vagyonosodását előmozdító kincs értékének fokozása s ennél fogva az erdőgazdaság jövedelmének gyarapítása szempontjából, feltétlen szükségét képez.

Felhivja ennél fogva az orsz. erdészeti egyesületet, hogy az eddigi tanulmányok s előmunkálatok alapján, a nagyméltóságú földmivelésügyi m. kir. minister urnál az országos erdészeti gyűlés nevében tegye meg azokat a lépéseket, a melyeknek a magyar erdészeti kísérletügy mielőbbi szervezése legyen az eredménye. (Élénk tetszés és éljenzés.)

Elnök: Méltóztassék a kérdéshez hozzászólni.

Feilitsch Artur b.: Mélt. elnök ur, t. uraim! Mint egyike azoknak, akik résztvettek az előadó ur által említett 1893.-i nemzetközi kongresszuson, csak rövid pár percze veszem igénybe szives türelmüket, hogy reflektálva a határozati javaslatra, melyet kiegészíthetni vélek, rámutassak egyszersmind arra is, hogy mennyire égetően szükséges ma már a gyakorlati életben a kísérleti ügy kellő szervezése. (Halljuk!) Csak egy példát hozok föl, melylyel különösen a magasabb hegységi erdőgazdálkodásnál lépten-nyomon találkozunk. Az erdélyrészi fenyveserdőségekben az értékesítés ma még oly alacsony fokon áll, hogy ott 3—4 év is beletelik, amíg egy vágásterület értékesítése sikerül és ez még a legjobb esetek közé tar-

tozik. Már most elrendellett, hogy az erdősítés lehetővé tétele szempontjából ezeket a vágásokat takarítani kell. Azután kimondatott, hogy a hulladékot és gatzt máglyákba rakva a máglyákat vagy el kell égetni avagy pedig közöttük végezni az erdősítést. Igen ám, de az utóbbi esetben, mint tudjuk, hézagos állabokat nyerünk; ha pedig elégetjük a gatzt, megsemmisül a humusz is. Ime egy problema, mely azt mutatja, hogy még a vágások kitakarítása is egyik fontos része a kísérleti ügynek, mely óriási munkával jár. A szükség adta kényszerhelyzetnek engedve, magam is már az idén kísérleteket tettem, hogy meggyőződjem arról, helyes vagy helytelen alapon mozgunk-e. S ime, a gyakorlat megczáfolt bennünket. Mert pl. az egyik erdőgondnokság területén 7 kat. hold területen takarítás eszközöltetvén, az erdősítési költség holdankint a takarítással együtt minimális árak mellett 8 frt 8 kr. volt, a mihez azonban megjegyzem, hogy ez a vágásterület már nagyjából ki volt takarítva. Ebből a 8·08 frtból esik a takarításra 3·85, az erdősítésre 4·23 frt., tehát majdnem egyforma összeg; napszám kellett az erdősítéshez 7·4, a takarításhoz 7. Ugyanazon munkásokkal és munkavezetőkkel egy nem takarított 10 holdas területen került az egyenletes erdősítés, tehát közvetlen csak a fészekelkészítési munkálatokkal 4·49 frtba és volt a nem takarított vágásterületen a felhasznált napszám 8, szemben a takarítással összekötött erdősítés 14·4 napszámával. Egy más viszonyok közt levő erdőgondnokságban másként alakult a dolog; s itt még szembetűnőbb az eredmény. (Halljuk! halljuk!) Megszámláltattam itt a csemetéket is: a nem takarított vágásterületre 2400, a takarítottra 3000 csemete került. De a takarítási költségek ezen a területen majdnem megkétszerezték az erdősítés költségeit.

Ez látszólag csekély jelentőségű dolog, de a gyakorlatra nézve fontos tudni, hogy így van-e ez másutt is, vagy sem.

S ez csak egy évi kísérlet eredménye, amelyre kényszerítve voltunk, mert láttam, hogy a máglyák közt erdősítve, mily hézagos állabokat teremtünk.

De hallottuk a kopár területek beerdősítésének égető szükségét is hangoztatni. Vajjon nem a kísérletezés feladata lesz-e itt is megállapítani a fanemet, az erdősítés módját, idejét stb.?

Szóval, a rendszeres kísérletezés hiánya a magyar erdészetnek oly vérző sebe, hogy tovább halasztani, sem a szervezést, sem a nemzetközi szövetkezetbe való belépést nem szabad. És én csak azzal egészen ki a hat. javaslatot, hogy az egyesület tegyen sürgős felterjesztést annak érdekében a magas kormányhoz, de egyszersmind a legsürgősebben kérelmezze a nemzetközi szövetkezetbe való belepést is.

Különben a javaslatot elfogadom. (Élénk helyeslés.)

Elnök: Szólásra senkisé sem jelentkezett, ennél fogva a vitát bezárom. A javaslatához egy kiegészítő indítvány tétetett, t. i. hogy az egyesület sürgősen irjon fel a kormányhoz a kísérleti szövetkezetekbe való belépés iránt. Méltóztatik az előadó ur által előterjesztett indítványt a hozzá tett kiegészítéssel egyetemben elfogadni? (Elfogadjuk!)

Vadas Jenő előadó: Nekem csupán az a megjegyzésem van, hogy a szövetkezetbe addig belépni nem lehet, míg erdészeti kísérleti állomásunk nincs. Kérem tehát javaslatomat a kiegészítő indítvány nélkül elfogadni.

Feilitzsch Arthur b.: Én pedig a kísérleti ügyet nem látom teljesen biztosítottnak, míg a kormány nem intézkedik, hogy Magyarország belépjen a szövetségbe.

Vadas Jenő előadó: Biztos tudomásom szerint a nemzetközi szövetségbe csak azon országok léphetnek be, melyeknek már szervezett kísérleti állomásuk van. Ennél fogva először szervezni kell a kísérleti állomást, s csak azután lehet belépni.

Feilitzsch Arthur b. Ez az én indítványom is.

Elnök: Nem is volt másképp érthető. E szerint az indítványt az orsz. gyűlés elfogadja Feilitzsch b. pótlásával együtt oly értelemben, hogy a kísérleti ügy szerveztessék, s azután a szövetségbe a belépés megtörténjék. (Helyeslés.)

1851

/1866/

